

# RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Andra kammaren.

Nr 41.

Lördagen den 8 december.

Kl. 3 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 1 innevarande december.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

Ar 1945 den 6 december sammanträdde kamrarnas valmän för utseende av kommitterade till tryckfrihetens vård för att utse en sådan kommitterad efter hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Undén, som avgått; och befinns efter valets slut hava blivit till kommitterad utsedd presidenten K. J. D. Schlyter med 13 röster.

*John Björck.*

*Axel Lindqvist.*

*Nils Herlitz.*

*K. A. Ryberg.*

Protokollet lades till handlingarna; och beslöt kammaren tillika, att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om valet samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till förordnande för den valde.

§ 3.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Henriksson till mig riktat frågorna, huruvida jag observerat »det nuvarande ohållbara läget» inom bilbesiktningens område och huruvida jag snarast ämnade vidtagna sådana åtgärder, att allmänhetens berättigade krav på snabbare besiktning kunde tillgodoses.

Jag medger, att förhållandena på bilbesiktningens område sådana de just nu te sig icke äro tillfredsställande. Den onormalt stora tillströmningen av förrättningsökande beror på att försörjningsläget beträffande flytande drivmedel utvecklat sig på ett betydligt gynnsammare sätt än vad man för relativt kort tid sedan hade anledning räkna med. Tidigare utgick man sålunda ifrån att tillgången å flytande bränslen under en icke alltför kort övergångstid endast skulle medgiva en successiv övergång från fasta till flytande bränslen i vad avsåg motorfordonstrafiken. Under dylika förhållanden räknade man med att besiktningförrättningarna skulle kunna försiggå utan större olägenheter för allmänheten. Detta antagande rörande den sannolika utvecklingen av situationen på drivmedelsområdet har emellertid — glädjande nog — visat sig vara för försiktigt, i det att försäljningen av drivmedel efter en kortare period av riklig tilldelning av flytande bränsle till motorfordonstrafiken numera kunnat helt frigivas.

Särskilda svårigheter ha förelegat att snabbt kunna råda bot på de mindre tillfredsställande förhållanden, som i den sålunda uppkomna situationen uppstått.

*Andra kammarens protokoll 1945. Nr 41.*

1

*Svar på interpellation. (Forts.)*

Antalet besiktningsmän fastställdes genom Kungl. Maj:ts beslut den 14 augusti 1936 till 63. Under de förflutna krigsåren har arbetstillgången på en del platser varit så ringa, att de därstädes stationerade besiktningsmännen icke kunnat erhålla skäligen inkomst av sitt arbete. I samband med avgång från tjänst, transport till annan ort m. m. ha därför en del befattningar ansetts böra lämnas obesatta. Antalet ordinarie besiktningsmän uppgår sålunda för närvarande till endast 57.

När den nuvarande arbetsanhopningen hos besiktningsmännen uppstod i samband med frigivandet av de flytande bränslena, var sålunda antalet ordinarie besiktningsmän lägre än under förkrigstiden. Även tillgången på kompetenta biträden, vilka kunde inkallas såsom hjälp åt besiktningsmännen, var ringa, beroende bland annat på att biträdenas avlöningsförhållanden ansetts vara mindre tillfredsställande och att framtidsutsikterna inom yrket under krigsåren bedömts såsom osäkra.

Inom besiktningsväsendet torde för närvarande förrättningar utföras i en omfattning, motsvarande långt mer än den dubbla under normala förhållanden. Denna ökning av arbetsprestationen har uppnåtts dels därigenom att besiktningsmännen lojalt arbeta till gränsen av sin förmåga, dels därigenom att i den utsträckning som hittills varit möjlig tillgängliga kompetenta biträden förordnats åt besiktningsmännen på de orter, där behovet varit mest trängande.

Då interpellanten uppgiver, att det skulle taga ca tre veckor innan anmäld förrättning blir utförd, torde detta uttalande icke få antagas gälla för samtliga platser, där besiktningsman är stationerad. Av en av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 9 november 1945 gjord förfrågan hos besiktningsmännen framgår, att besiktningar kunde bli utförda inom följande tidsfrist:

mindre än en vecka	hos 58 %	av samtliga besiktningsmän			
en å två veckor	» 37 %	»	»	»	»
mer än två veckor	» 5 %	»	»	»	»

Dessa siffror angiva ställningen vid tidpunkten för interpellationen. Sedan dess har emellertid antalet förrättningssökande på en del platser ökat och medfört längre väntetider. Åtgärder för att nedbringa väntetiden ha inriktats dels på att öka antalet biträden och dels på att tills vidare uppskjuta vissa förrättningar.

Vanligen förekommande förrättningar äro för närvarande — förutom prov för körkort och trafik kort — ombesiktningar i samband med ombyggnad från gengas- till bensindrift, periodiska efterbesiktningar av gengasdrivna bilar och bilar i yrkesmässig persontrafik samt första besiktningar i samband med återregistrering av bilar, som stått avregistrerade under kriget. Av dessa kunna kör- och trafik kortprov icke helt skjutas åt sidan på grund av att ett visst behov av nya förare föreligger ävensom att viss hänsyn bör tagas till bilskolornas intressen. Beträffande ombesiktningar i samband med övergång från gengasdrift till drift med flytande bränsle har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i cirkulärskrivelse till samtliga besiktningsmän den 9 november 1945 framhållit, att ombesiktning författningenslignigt ej behöfve utföras inom någon viss bestämd tid, blott anmälan därom ingåves till besiktningsmännen inom föreskriven tid av 14 dagar. Därjämte ha meddelats vissa anvisningar angående uppläggandet av en liggare över dylika anmälningar. För dem, som skola ombesiktiga fordon, innebär sålunda en viss väntetid icke några större olägenheter.

Fordon, som inköpts från kronan, behöver ej besiktigas före registrering, enär det militära besiktningsinstrument, som tillhandahålles köparen, gäller såsom besiktningsinstrument vid ansökan om registrering.

Genom en kungörelse den 23 november 1945 har Kungl. Maj:t medgivit fyra

*Svar på interpellation. (Forts.)*

månaders anstånd med periodisk efterbesiktning, som skulle hava fullgjorts under tiden 1 december 1945—31 mars 1946. Härigenom vinnes en viss avlastning av besiktningsmännens arbetsböroda under de närmaste månaderna.

Motorfordon, som avförts ur automobilregister, får ej ånyo tagas i bruk utan ny besiktning. Under kriget har undantag från denna bestämmelse varit gällande, men undantaget upphävdes från och med den 1 juli 1945 efter riksdagens hörande. För den som vill taga sådant fordon i bruk innebär givetvis en väntetid hos besiktningssmannen olägenheter. Är behovet av snar besiktning särskilt trängande med hänsyn till fordonets blivande användning, kan dock besiktning bliva utförd efter endast någon dags väntan, eftersom besiktningssmännen som regel reserverat viss tid dagligen för sådana angelägna förrättningar. Anvisningar härom ha av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen meddelats besiktningssmännen genom skrivelse den 19 november 1945.

För besiktning av militära fordon finnas förordnade särskilda militära besiktningssmän, vilkas antal uppgår till något över 100. Det har syntts angeläget, att dessa besiktningssmän där så är möjligt kunna under tiden för nu rådande svårigheter utnyttjas för besiktningar inom det civila området. Kungl. Maj:t har därför nyligen anbefallt vederbörande militära myndigheter att tillse, att militär besiktningssman beredes tillfälle att åtaga sig förordnande såsom biträde åt civil besiktningssman. Redan nu tjänstgöra på åtskilliga platser i landet militära besiktningssmän såsom biträden åt de civila, och det kan förväntas, att detta antal inom kort kommer att ökas avsevärt. Det är min förhoppning, att denna åtgärd för tillfällig förstärkning av den civila besiktningssorganisationen skall inom den närmaste tiden medföra en icke oväsentlig förbättring av nuvarande förhållanden på besiktningssväsendets område.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen undersöker också möjligheterna att lösa de lokalsvårigheter som uppkomma vid en ökning av antalet besiktningssmän. I Stockholm, där lokalfrågans lösning berett särskilda svårigheter, ha emellertid numera extra lokaler kunnat anskaffas för besiktningssmyndigheten, varigenom anställande av ytterligare besiktningssmän möjliggöres.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har vidare hos statspolisintendenten gjort framställning angående möjligheten att ställa vissa i motorfordonskännedom utbildade statspolismän till en del besiktningssmäns disposition för att biträda med besiktningssarbetet. Härigenom torde ökad kapacitet i detta arbete kunna uppnås på vissa platser.

Ehuru väg- och vattenbyggnadsstyrelsen icke ansett sig kunna tillstyrka ett av Kungl. automobilklubben till Kungl. Maj:t framfört förslag om registrering av fordon, som undergått endast viss förhandskontroll av vissa av klubben utsedda personer, har styrelsen likväl för avsikt att söka utnyttja dessa personers sakkunskap i besiktningssarbetet genom att om möjligt förordna dem såsom biträden åt besiktningssmän.

Från flera håll har förslag framställts, att författningsenlig besiktning av motorfordon skulle tills vidare kunna ersättas med intyg från välrenommerad verkstad angående fordonets tillstånd ur trafiksäkerhetssynpunkt. Såsom förut nämnts förordnade Kungl. Maj:t, efter riksdagens hörande, att den tidigare medgivna befrielsen från ny besiktning av fordon, som avses skola överföras från beredskapsregistret till automobilregistret, skulle upphöra fr. o. m. den 1 juli 1945. Denna återgång till förut gällande ordning ansågs ur trafiksäkerhetssynpunkt nödvändig på grund av de dåliga erfarenheter, som vunnits angående de avställda fordonens beskaffenhet. Det synes därför ur trafiksäkerhetssynpunkt icke tillräddigt att nu släppa på kravet på en undersökning genom besiktningssman av dessa fordon innan de insättas i trafik, i all synnerhet som det kan antagas, att åtskilliga fordonsförare, vilka icke på lång tid framfört motor-

*Svar på interpellation. (Forts.)*

fordon, till en början komma att vara ovana och därför utgöra ett visst ytterligare riskmoment. Till dessa betänkligheter mot att tills vidare ersätta besiktningsförfarandet med allenast intyg från verkstad kommer svårigheten att avgöra, vilka verkstäder som skola anses vara välrenommerade. Då slutligen det ifrågasatta förfarandet för registreringsmyndigheterna medför betydande olägenheter, anser jag mig icke kunna biträda de framförda förslagen.

Även om de redan vidtagna och de planerade åtgärderna icke kunna medföra någon sådan lättnad, att en fordonsägare kan få sitt fordon besiktigt med samma snabbhet som under normala förhållanden, synes dock anledning icke föreligga att tala om oefterrättliga förhållanden. Icke heller torde man behöva befara, att besiktningsmöjligheterna längre fram skola bli försämrade. De avregistrerade personbilarna äro i stor utsträckning berövade sina gummiringar, och innan dessa kunna ersättas och bilarna åter tagas i bruk, torde åtgärder ha hunnit vidtagas för att möta eventuell ytterligare arbetsanhopning.

Det kan här även nämnas, att i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens cirkulärskrivelse till samtliga besiktningsmän den 19 november 1945 framhållits vikten av att förrättningarna utföras i sådan ordning, att de mest angelägna förrättningarna, t. ex. avseende bilar i yrkesmässig trafik, om möjligt bli utförda med förtursrätt. De fordon, som kunna komma att bli satta i efterhand vid besiktning, torde därför i allmänhet utgöras av personbilar i beredskapsregistret. Ett visst nödtvunget dröjsmål med insättande i trafik av dessa bilar, vilka i allmänhet i åtskilliga år varit införda i beredskapsregistret, är givetvis i och för sig otillfredsställande men får å andra sidan icke under nu rådande förhållanden tillmätas alltför stor vikt.

Härefter yttrade:

Herr **Henriksson**: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsrådet för det lämnade svaret och även för att svaret varit så pass utförligt. Det finns också anledning att med en viss tacksamhet notera, att åtskilliga åtgärder vidtagits för att om möjligt kunna komma fram till en bättre ordning på detta område. Att situationen i alla fall icke på långt när är tillfredsställande kan man nu konstatera, och även herr statsrådet har i interpellationssvaret medgivit, att orsaken till att utvecklingen gått såsom den gjort är att tillskriva vissa brister i förberedelserna för övergången till bensindrift.

I statsrådets interpellationssvar lämnas vissa uppgifter om de åtgärder, som vidtagits av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, samt har även omnämnts styrelsens cirkulär av den 19 november, där man ger besiktningsmännen vissa direktiv, varigenom skulle åstadkommas bl. a. en snabbare behandling av fordon i nyttotrafik, ävensom andra direktiv för att få en bättre ordning till stånd. Det förefaller mig emellertid, som om man hade kunnat tänka litet tidigare på den saken. Visserligen är det riktigt, såsom herr statsrådet säger, att övergången till bensindrift kanske kommit fortare än man beräknat, men alldeles oavsett detta skulle man väl ändå, när man hade att räkna med möjligheten att snart kunna återgå till bensindrift samt få vissa lättnader på bensin- och gummiorrådena, i varje fall ha tänkt på möjligheten att en större press på besiktningsmännen skulle bli följden. Då man sålunda borde ha förutsett att man skulle få en belastning större än den normala med en tillgång till besiktningsmän, som var mindre än den normala, så borde man i tid ha kunnat vidtaga en del av de åtgärder, som man sedan vidtog. Jag tänker då på exempelvis åtgärden att koppla in militära besiktningsmän samt att anställa ett större antal biträden åt besiktningsmännen. Det råder ingen tvekan om att det finns en hel del folk, som har full kompetens att sköta denna uppgift, och då gäller

*Svar på interpellation. (Forts.)*

det blott att få tag på dem. Det finns emellertid här ett kruz, som jag anser, att man skulle kunna råda bot för, nämligen att frågan om ersättningen till besiktningsmännen icke är tillfredsställande ordnad, vilket också framgår av interpellationssvaret. Man kan icke förvänta att kompetenta personer, som nu äro sysselsatta inom andra områden, ställa sig till förfogande för att hjälpa statsmakterna i en bekymmersam situation om de därvid skulle förlora på detta. Därför borde man ha kunnat se till att ersättningsfrågan ordnades på ett så tillfredsställande sätt, att man fått den erforderliga personalen.

I interpellationssvaret berör herr statsrådet också den tid, som bilägarna få vänta för att få besiktning verkställd. Herr statsrådet omnämnde sammanställningen av den enquete, som verkställdes av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 9 november — alltså ungefär vid den tidpunkt, då jag framställde min interpellation — och vari meddelas, att besiktningar kunde bliva utförda hos 58 procent av samtliga besiktningsmän inom mindre än en vecka, hos 37 procent inom en à två veckor samt hos 5 procent inom mer än två veckor. När man ser dessa siffror, har man litet svårt att tro, att de kunna vara riktiga. Den plats, som har det besvärligast, när det gäller detta problem, är Stockholm. Här ha vi fem besiktningsmän, medan antalet besiktningsmän i hela landet är 57. Det är sålunda nära 9 procent av besiktningsmännen, som finnas här. Jag har litet svårt att föreställa mig, att fördelningen av arbetsuppgifterna på de befintliga besiktningsmännen inom samma ort skulle vara så ojämn, att icke arbetsbördan för samtliga skulle vara lika. Vi ha andra orter, som påminna rätt mycket om Stockholm i fråga om arbetsbelastning, och därför förefaller det mig, som om de angivna siffrorna icke skulle stå i rätt proportion till arbetsbelastningen. Sedermera har ju situationen skärpts. Jag har inför den befarade utvecklingen framställt min interpellation för att fästa uppmärksamheten härpå. Det har också visat sig, att allt eftersom möjligheten att få fram bilarna ur garagen och iordningställda för besiktning ökats växa svårigheterna att få en sådan besiktning verkställd. Vi äro nu i den situationen, att det, enligt vad som uppgivits för mig, för närvarande i Stockholm dröjer mellan en och två månader, innan man kan få en besiktning verkställd. Finns det i denna situation möjligheter att koppla in flera personer på detta arbete torde det vara synnerligen tacknämligt. Vi hoppas, att herr statsrådet har sin uppmärksamhet riktad på den sidan av saken.

Jag vill i detta sammanhang peka på en specialfråga, och det gäller besiktningen av de fordon, som varit införda i beredskapsregistret. Även om man icke följt förslaget att släppa ut dessa bilar i trafik utan besiktning, finnas dock vissa moment i själva besiktningsförfarandet, som man skulle kunna underlåta. Jag tänker då bl. a. på vägningen. Dessa uppställda bilar hava väl icke kunnat undergå någon ändring i vikten, och icke heller har det väl förekommit någon gummiförslitning. Vägningsproceduren tager också sin tid. Enligt min mening skulle man kunnat pröva de i besiktningsförfarandet ingående olika arbetsmomenten och försöka inrikta sig på de moment, vilka äro av särskild betydelse för att få fordonen i ett tillfredsställande skick, och på det sättet ytterligare minska den tid, som erfordras för besiktningen, och hinna undan med arbetet.

I skrivelsen från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen av den 19 november lämnas det också direktiv om att man i första hand skall tänka på angelägna förrättningar och ge dessa företräde. Jag vet icke, i vad mån detta direktiv hunnit omsättas i praktiken. Jag har i varje fall fått den uppgiften, att det hittills icke funnits någon för angelägna förrättningar reserverad tid, utan att man löst denna fråga på det sättet, att man vid uppkommen vakans i orderlistan plockat in en sådan mer angelägen förrättning. Emellertid hoppas jag,

*Svar på interpellation. (Forts.)*

att man med anledning av detta direktiv skall se till att mera angelägna förrättningar skola få prioritetsrätt.

Det har ju, som också omnämnts i interpellationssvaret, framförts en del förslag i syfte att hjälpa till att lösa denna fråga. Ett förslag, som kom från KAK, gick ut på att Kungl. automobilklubben skulle ställa viss personal till förfogande för att medverka vid besiktningar av avregistrerade bilar. Vidare har det framkommit förslag om att man skulle låta verkstäderna utföra besiktningar. Det är ju klart, att man kan hysa tveksamhet om lämpligheten av både den ena och den andra vägen. Men när man bakom ett arrangemang har en organisation som KAK, som är mån om sitt anseende och själv har omsorg om trafiksäkerheten, förefaller det mig, som om den första vägen vore att föredraga framför att överlämna åt verkstäderna att utfärda intyg. Det är nämligen, såsom herr statsrådet själv säger, utomordentligt svårt att veta, vilka verkstäder man skall anse vara kapabla att utfärda sådana intyg. Nu har man i alla fall tagit fasta på KAK:s förslag så till vida, att de personer, som KAK tänkt sig skulle ombesörja denna uppgift, blivit anlitade såsom biträdande besiktningsmän. Jag är övertygad om att man på den vägen skall kunna få fram ett ytterligare antal såsom bilbesiktningsmän lämpliga personer och därigenom komma ur den besvärliga situation, som vi för närvarande befinna oss i.

Herr talman! Jag har velat göra dessa kommentarer till herr statsrådets svar. Jag ber ännu en gång att få tacka honom för det utförliga svaret och hoppas, att han, som nu har uppmärksamheten riktad på frågan, gör vad göras kan för att få förbättringar till stånd.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman! Bara ett par kommentarer till vad herr Henriksson här sagt.

Man skulle måhända kunna rikta den anmärkningen mot förfarandet, när det gäller att komma till rätta med bilbesiktningarna, att man inte tillräckligt tidigt vidtagit erforderliga åtgärder. Herr Henriksson anser, att dessa åtgärder skulle ha kunnat sättas in tidigare än vad som nu skedde. Jag kan emellertid försäkra, att när folkhushållningsministern och bränsleministern befunno sig i det läget, att de fingo klart för sig, att något kunde göras för att släppa loss motorbränslet, satte de sig i förbindelse med kommunikationsdepartementet, och vi började omedelbart vidtaga de förberedande åtgärder, som skulle kunna tänkas bli nödvändiga.

Sedan får man inte glömma bort, att bilbesiktningsmännen på grund av de förhållanden, som rått under kristiden, måhända icke erhållit den ersättning, som de skulle kunnat räkna med i normala fall, alldenstund de icke haft lika många bilar att besiktiga som under fredstid. Jag tror inte det är så lätt att få folk att utan vidare ställa sig till förfogande, att finna personer som äro beredda att omedelbart ställa om sin verksamhet och inrikta sig på bilbesiktning, utan man måste nog vidtaga särskilda åtgärder i detta avseende. Det var enklast att komma i förbindelse med de militära bilbesiktningsmännen, och därför gjorde man detta så snart man blev i tillfälle därtill.

Möjligt är, att den ersättning, som utgår till dessa extra bilbesiktningsmän, är för låg. Den utgör för närvarande 25 kronor per dag, och det kan tänkas, att de som skulle kunna komma i fråga för denna verksamhet icke äro nöjda med en dylik betalning.

Sedan är det, som herr Henriksson säger, alldeles riktigt att man här framfört önskemål om att man genom ett alexanderhugg skulle komma till rätta med svårigheterna genom att låta de enskilda verkstäderna utfärda intyg, som skulle medföra rättighet att köra bil. Jag medger, att jag själv har lekt med tanken, men ur trafiksäkerhetssynpunkt måste man nog göra korstecknet inför en sådan

*Svar på interpellation. (Forts.)*

åtgärd, eftersom man enligt min mening i dylikt fall inte skulle ha tillräckliga garantier för att trafiksäkerhetens krav uppfylldes. Jag skall i sammanhanget bara anföra ett uttalande, som gjordes i Aftonbladet för någon tid sedan av en bilbesiktningsman som säger bland annat följande: »Man anmäler nämligen ofta till besiktning vagn, som är i så bristfälligt skick, att den måste underkännas och sålunda besiktigas ytterligare en gång, vilket ger dubbelt arbete. För övrigt stannar det inte alltid med en baklåxa. En av de senaste dagarna hade 20 underkända bilar uppvisats för andra gången. Inte mindre än 11 av dessa eller mer än hälften underkändes ånyo, huvudsakligast för bromsfel. Dessa defekter torde kunna förklaras genom verkstädernas utomordentliga arbetsbörda med åtföljande forcering.»

Detta är, tycker jag, ett bevis om något för att man här måste skaffa sig verklig garanti för att trafiksäkerheten icke skall sättas i fara.

Vad sedan de mest angelägna förrättningarna beträffar så ha i varje fall direktiv utfärdats, varav uttryckligen framgår, att de bilar, som ur trafiksynpunkt anses mest angelägna att få besiktigade, skola komma i första hand, och jag kan inte tänka mig annat än att man i allmänhet följer dessa direktiv. Därtill kommer en sak, som man stundom förbiser, nämligen att även verkstäderna i nuvarande situation äro synnerligen överbelastade. Av undersökningar, som gjorts inom kommunikationsdepartementet, framgår att man även på verkstäderna kan få vänta upp till en månad och i vissa fall ända upp till två månader innan bilägaren kan få sin bil försatt i sådant skick, att den kan föras till besiktning.

Jag vill bara till slut summera de åtgärder, som vidtagits från statsmakternas sida för att komma till rätta med de svårigheter som man nu har att brottas med. Dessa äro följande: i fråga om ombesiktningar räcker det med anmälan. Bilar, som köpts av kronan, behöva icke registreras. Anstånd ha medgivits med periodiska efterbesiktningar. I cirkulärskrivelse till besiktningsmännen har meddelats, att angelägna besiktningar skola ha förtursrätt. Ett betydande antal militära besiktningsmän ha förordnats såsom biträden till civila besiktningsmän. Ytterligare sådana komma att förordnas. Statspolismän ha i viss utsträckning ställts till disposition för att biträda med besiktningsarbetet, och slutligen undersöker väg- och vattenbyggnadsstyrelsen möjligheterna att förordna av Kungl. automobilklubben föreslagna personer såsom biträden.

Jag hoppas att man med dessa åtgärder verkligen skall uppnå det som jag otvivelaktigt önskar i lika hög grad som herr Henriksson, nämligen ett förfarande, som medger en snabbare takt än den som man har kunnat inregistrera hittills.

Överläggningen var härmed slutad.

## § 4.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson**, som anförde: Herr talman! Herr Thapper har med kammarens tillstånd till mig framställt följande frågor:

1) Har herr statsrådet uppmärksammat, att löne- och anställningsförhållandena för inom vägväsendet anställda arbetare visat tecken på försämring, sedan vägväsendet förstatligades?

2) Om så är förhållandet, ämnar herr statsrådet vidtagna åtgärder, som kunna förbättra förhållandena för vägarbetarna i nu förenämnda avseende?

Interpellanten erinrar, att vägarbetarna i vissa avseenden efter förstatli-

*Svar på  
interpellation.*

*Svar på interpellation. (Forts.)*

gandet av vägväsendet erhållit förbättringar, bl. a. vad det gäller en del sociala förmåner, såsom sjukersättning, fri läkarvård och pension, men »det måste ändå konstateras», säger interpellanten, »att förbättringarna icke sträckt sig till avlönings- och anställningsförhållandena i övrigt utan att dessa i stället tenderat till att ha undergått en försämring efter förstatligandet».

Beträffande avlöningsförhållandena åberopar interpellanten dels uppgifter i socialstyrelsens lönestatistik rörande ackordsförtjänsten för grovarbetare i vägunderhåll och dels av honom kända fall, i vilka enskilda arbetare sett sin inkomst avsevärt minskas under 1944 i jämförelse med 1943.

Enligt lönestatistisk årsbok har timförtjänsten från 1943 till 1944 vid tidlönsarbete ökat med 4 öre till 1: 26, för ackordsarbete med 3 öre till 1: 60 och vid allt arbete oavsett löneform med 3 öre till 1: 32. Detta motsvarar respektive 3,3, 1,9 och 2,3 procents förhöjning under första året efter förstatligandet. Därtill komma de sociala förmånerna. Höjningarna äro icke stora, men man kan dock icke med stöd av den åberopade statistiken göra gällande, att en allmän löneminskning inträtt inom vägväsendet under det första året efter förstatligandet. Motsatsen är fallet.

Färskare siffror äro tyvärr icke tillgängliga. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att ifrågasvarande statistik är behäftad med större osäkerhet än vanligt. För 1943 bygger den nämligen på uppgifter från de 170 vägstyrelserna, som befunno sig under avveckling, men för 1944 på uppgifter från de 24 vägförvaltningarna. Uppgifterna avse första halvåret. Beräkningsgrunderna och grundmaterialet kunna ha varit olika. Denna omständighet får man hålla i minnet, när man använder detaljsiffrorna för de olika länen. I all synnerhet äro just de siffror interpellanten anför, nämligen ackordsförtjänsten per timme i vissa län, mycket osäkra. I Hallands och Malmöhus län uppgick sålunda — för att ta de mest talande exemplen — ackordsarbetet 1944 till mindre än en procent av det totala arbetet att döma av uppgifterna i lönestatistisk årsbok. I Halland har inträtt en löneförhöjning med 3 öre per timme för allt arbete oavsett löneform. Den siffran skiljer sig ju avsevärt från den av interpellanten nämnda 28-öresminskningen på ackordsinkomsten.

Det kunde vara åtskilligt mer att säga om denna statistik, men dess kvalitet förefaller mig vara sådan, att man icke kan dra några mera bestämda slutsatser av densamma.

Om jag sålunda tar statistiken med en nypa salt, har jag därmed icke bestritt, att problemet sjunkande ackordsförtjänst och minskat ackordsarbete existerar, även om det icke har den omfattning som interpellationen ger intryck av, och även om inkomstminskningen har lokal karaktär.

Interpellanten har särskilt uppehållit sig vid förhållandena i Östergötland, där han inhämtat upplysningar från vägmästare och vägarbetare. En jämförelse mellan uppgifterna i lönestatistisk årsbok rörande timförtjänsterna för grovarbetare i vägunderhåll under första halvåret 1943 och vägförvaltningens motsvarande uppgifter för 1945 visar en stegring av timförtjänsten med 9 öre till 1: 26 vid tidlönsarbete, med 27 öre till 1: 76 vid ackordsarbete och med 15 öre till 1: 35 vid allt arbete oavsett löneform. Ackordsarbetet var 1943 9 % och 1945 18 % av det totala arbetet, alltså en fördubbling av ackordsarbetets omfattning. Motsvarande uppgifter för 1944 saknas. Vägförvaltningen har emellertid företagit en undersökning beträffande samtliga vägarbetare — sålunda icke endast grovarbetare — för tiden 1 januari—15 december 1944 och för tiden 16 december 1944—15 oktober 1945. Timförtjänsterna voro under den förstnämnda perioden vid tidlönsarbete 1: 24, vid ackordsarbete 1: 64 och vid allt arbete 1: 29. Under den sistnämnda perioden voro motsvarande förtjänster respektive 1: 27, 1: 67 och 1: 35. Antalet ackordstimmar har så-



*Svar på interpellation. (Forts.)*

lunda under 1944 utgjort 13 % och 1945 20 %, och den genomsnittliga förtjänsten har höjts med 5 % trots att någon ändring av kollektivavtalet icke skett.

Från det vägmästarområde, där interpellanten är bosatt, visar en verkställd undersökning för tiden 6 december 1944—15 oktober 1945 en genomsnittlig timförtjänst av 1:28 vid tidlön, 1:67 vid ackordslön och 1:39 vid allt arbete oavsett löneform. Antalet ackordstimmar har varit 28 % av totala antalet arbetstimmar.

Beträffande interpellantens uppgift, att vissa arbetare inom detta vägmästarområde skulle haft större förtjänster under vägdistriktets tid än efter förstatligandet, har vägförvaltningen meddelat, att detta sammanhänger med att under vägdistriktets tid ackord sattes i efterskott på arbeten av sådan art, att rättvisa ackord icke i förväg kunnat beräknas, ett system som måste anses förkastligt. Vägförvaltningen i Östergötlands län förklarar sig sträva efter att i största möjliga utsträckning bedriva vägunderhållsarbeten på ackord, icke minst med tanke på att bereda arbetarna en inkomstökning. Vägförvaltningen fasthåller emellertid noga vid den grundsatsen, dels att arbetet skall vara av sådan beskaffenhet, att ett riktigt ackord i förväg kan beräknas, dels att givet ackord ovillkorligen skall gälla för den arbetsperiod, som vid ackordets lämnande avsetts, även om förtjänsten skulle bli större än som beräknats. Vidare anser vägförvaltningen, att det bästa sättet att rätt beräkna ackorden är på grundval av arbetsstudier, men har dock icke, såsom interpellanten vill göra gällande, beskurit vägmästarnas rätt att utlämna ackord. Vägmästarna ha tvärtom uppmanats att lämna ackord på dikningar och dikesrensningar, reparation och målning av skyddsräcken, avmejning av väg- och dikesslänter m. m., d. v. s. sådana arbeten, som ännu icke kunnat göras till föremål för normgivande arbetsstudier. Å andra sidan anser vägförvaltningen det vara riktigt och ändamålsenligt att gruskrossning och grustransporter ackordsätts genom vägförvaltningens ingenjörer och med hjälp av arbetsstudier för de däri ingående variabla arbetsmomenten. Vidare meddelar vägförvaltningen, att underhandlingar upptagits med representanter för arbetarna om enhetliga ackord för hela länet vad beträffar uppsättning och nedtagning av snöskärmar och snöruskor.

Så långt vägförvaltningen i Östergötlands län. Socialstyrelsens lönestatistik visar beträffande omfattningen av ackordsarbetet vid vägunderhållet, att detta 1939 utgjorde 32 % men 1943 hade nedgått till 20 %. Detta sammanhänger delvis med en under krigsåren minskad omfattning av sådana arbeten, vilka kunna ackordsättas. För 1944 — det första året efter förstatligandet — har siffran sjunkit i något långsammare tempo eller till 18 %. Möjligen har denna minskning inträtt endast på papperet och icke i verkligheten. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen erinrar, att vissa mindre byggnadsarbeten på gränsen till underhållet, som av vägstyrelserna utfördes för uttaxerade medel, lånemedel och behållningar och i statistiken fördes till underhållet, numera utföras för byggnadsanslag. Vissa stickprov visa en stegrad omfattning av ackordsarbetet under 1945. Det är mig bekant, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen strävar att utvidga ackordsarbetet, varigenom arbetarnas förtjänster skulle öka, och jag utgår därför ifrån att ackordsarbetets andel framdeles kommer att bli väsentligt större än vid tidpunkten för vägväsendets förstatligande.

Det är visserligen sant, att sådana felaktigheter vid ackordssättning kunna förekomma, att objektivt sett en justering framstår som riktig. I sådana fall måste dock ofta hänsyn tagas även därtill, att en inkomstminskning alltid är kännbar för arbetaren och att han icke ensam bör lida för felaktig ackordssättning. Från olika håll har jag erfarit, att s. k. klumpackord och efterskottsackord avskaffats under första året efter förstatligandet. Det är möjligt att man

*Svar på interpellation. (Forts.)*

därvid stundom fäst avseende uteslutande vid den olämpliga ackordsformen men icke betänkt, att ackordet — oavsett formen för dess beräkning — innebär en av den gamla arbetsledningen godtagen inkomst för arbetaren, som uppfattat inkomstminskningen som ett brytande av en indirekt utfästelse. I sådana fall böra riktigt beräknade ackord snarast möjligt införas. I andra fall ha ackordsjusteringar föranledda enbart av rationalisering förekommit. Skulle det verkligen ha inträffat, att sådana justeringar lett till sänkt ackordsförtjänst per timme, måste detta betecknas som ett fel och ägnat att skapa ovilja hos arbetarna mot arbetsstudier och rationalisering. Denna synpunkt borde vara så självklar, att jag innan bevis för motsatsen framlagts har svårt att tro, att den skulle annat än i undantagsfall ha lämnats obeaktad inom vägväsendet. Jag har icke kunnat finna annat än att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen verkar för riktiga principer vid ackordssättningen, och tagna stickprov ha visat högre timförtjänst vid arbetsstuderat ackordsarbete än såväl vid tidlönsarbete som icke arbetsstuderat ackordsarbete. Självfallet kan jag icke gå i god för varje lokal ackordssättning, men det förefaller sannolikt, att en del av de påtalade förhållandena tillhör de övergångssvårigheter, som inte helt kunde undvikas vid vägväsendets omorganisation, och att de riktiga principerna alltmer tränga igenom.

Beträffande *anställningsförhållandena* gör interpellanten gällande, att ett färre antal arbetare sysselsätts vid väghållningen efter förstatligandet än på vägdistriktens tid, att sysselsättningen icke är så jämn och att hänsyn icke tagits till anställningstidens längd vid permitteringar.

Det är ovedersägligt, att antalet anställda vid vägbyggnadsarbetena nedgått. Enligt vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen meddelar sammanhänger detta delvis med att arbetsmarknadsrådet föranlett en sådan återhållsamhet vid beviljandet av arbetstillstånd, att vägbyggnadsanslagen — trots att de under kristiden i hög grad begränsats — icke kunnat utnyttjas i vid deras beviljande avsedd omfattning. En förteckning över under detta budgetår behandlade ansökningar om byggnadstillstånd för allmänna vägar visar, att under månaderna juni—augusti förekommit 17 ansökningar, av vilka 11 avslagits. Under tiden 1 september—23 november ha behandlats 15 ansökningar, vilka samtliga bifallits. Det frikostigare beviljandet av tillstånd under hösten sammanhänger givetvis med det förändrade arbetsmarknadsrådet.

Vid vägunderhållet sysselsattes under vägdistriktens sista år (1943) 11 257 arbetare, varav 6 184 heltidsanställda, och under budgetåret 1944/45 efter förstatligandet 10 914 arbetare, därav heltidsanställda 6 379. Arbetsstyrkan vid vägunderhållet har sålunda i stor sett bibehållits, och antalet heltidsanställda har ökat.

Rörande ojämnheten i sysselsättningen har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen bl. a. anfört följande:

»Beträffande anställningen vid vägunderhållet är att märka, att vissa omskiftningar ha skett i vissa län. Det visade sig nämligen, att arbetsstyrkan i vissa län var mycket stor och i andra relativt liten, om hänsyn togs till arbetets omfattning. Med anledning av den permittering av arbetare, som på grund härav måste ske omedelbart efter vägväsendets förstatligande, hemställer väg- och vattenbyggnadsstyrelsen gemensamt med statens arbetsmarknadskommission om ett särskilt anslag avsett för arbeten att sysselsätta permitterade arbetare samt för viss annan arbetslöshet av mindre omfattning. För användningen av detta anslag äro vägförvaltningarna bundna av samarbete med länsarbetsnämnderna. När det gäller större arbeten underställes frågan arbetsmarknadskommissionens prövning. Anslaget har kommit till mycket olika användning i olika län, beroende på bl. a. att arbetsmarknadssituationen varit olika.

*Svar på interpellation. (Forts.)*

Det är styrelsens strävan att åstadkomma en så jämn sysselsättning som möjligt för vägunderhållsarbetarna. Möjligheterna äro något olika i olika delar av landet. Sälunda äro möjligheterna något större i södra delen av landet, där vinternarna icke äro så stränga och långa och där snömängden i regel icke är så stor som i landets norra del. Oavsett de olika möjligheterna i detta avseende i landets olika delar föreligger emellertid behovet att avväga arbetsstyrkans storlek efter de under olika årstider och väderleksförhållanden erforderliga arbetena. Vägarna äro till den alldeles övervägande delen vanliga grusvägar, som kräva största insatsen av arbete — även under normala förhållanden — dels på våren i samband med vägnarnas iordningställande efter tjällossningen, dels på hösten i samband med uppgrusningen. Inom ramen för det egentliga vägunderhållet söka vägförvaltningarna att mellan dessa perioder förlägga arbeten, som icke äro så säsongbetonade. Att helt utjämna säsongvariationerna inom ramen för vägunderhållet är dock icke möjligt. Detta gäller särskilt norrlandslänen, där arbetarna sedan gammalt bruka skaffa sig sysselsättning under vintern vid skogsarbeten. När arbetsmarknadssituationen ändras, så att arbetstillstånd icke längre kräves för anlåtande av vägväsendets byggnadsmedel, blir möjligheten något större att jämnt sysselsätta en stamtrupp vägarbetare, särskilt i landets södra delar. Då kunna nämligen dessa under mellanperioderna sysselsättas med s. k. smärre förbättringsarbeten, dock endast i den mån sådana kunna vara erforderliga för trafiken och böra utföras som smärre arbeten vid ett bedömande ur ekonomisk synpunkt. Det är nämligen att märka, att större sammanhängande vägbyggnadsarbeten alljämt liksom hittills böra utföras som särskilda vägbyggnadsföretag. De lämna sig mindre för utjämning av variationerna vid vägunderhållet.»

Av det av väg och vattenbyggnadsstyrelsen nämnda särskilda anslaget på 15 milj. kr., som avsetts för mötande av viss mindre arbetslöshet och sysselsättning av vissa permitterade arbetare, som kunna göra anspråk på jämn sysselsättning, hade den 31 augusti förbrukats endast omkring 3,5 milj. kr. Vägförvaltningarna ha genom en striktare gränsdragning mellan byggnads- och underhållsarbeten icke fullt lika stor frihet som vägstyrelserna att utföra sådana mindre byggnadsarbeten på gränsen mellan underhåll och byggnad, som av vägstyrelserna kunde finansieras med uttaxerade medel, behållningar och lånemedel. Denna något minskade smidighet i finansieringen av sysselsättningsutjämnande arbeten borde dock, förefaller det mig, uppvägas av fördelen av 15-miljonersanslaget. Beträffande detta anslag gäller, att arbeten för en kostnad av upp till 10 000 kr. kunna igångsättas efter samråd med länsarbetsnämnden och större arbeten efter samråd med arbetsmarknadskommisionen. Däremot kräves icke arbetstillstånd. Av arbetsmarknadspolitiska skäl hade emellertid tidigare det villkoret satts för anslagets användning, att arbeten finansierade med detta anslag skulle reserveras för vägarbetare över 50 års ålder. Denna omständighet och sannolikt även vissa brister i kontakten mellan väg- och arbetsmarknadsmyndigheter ha försvärat anslagets användning. En bättre ordning synes nu vara genomförd. Vidare kommer jag att föreslå en sådan utformning av vissa väganslag på sjätte huvudtiteln under nästa budgetår, att möjligheterna till sysselsättningsutjämnande åtgärder förbättras oberoende av hur 15-miljonersanslaget blir använt.

Jag har ingenting att invända mot väg- och vattenbyggnadsstyrelsens resonemang, att s. k. smärre förbättringsarbeten i sysselsättningsutjämnande syfte böra utföras för vägväsendets ordinarie byggnadsmedel endast i den mån de kunna anses vara erforderliga för trafiken och böra utföras som smärre arbeten vid ett bedömande ur ekonomisk synpunkt. Men jag vill göra ett tillägg beträffande tolkningen av begreppet »ekonomisk synpunkt». Skulle lä-

*Svar på interpellation. (Forts.)*

get på arbetsmarknaden vara sådant, att permitteringar, föranledda av rent vägekonomiska skäl, tvinga samhället att utbetala arbetslöshetsunderstöd eller att sysselsätta arbetskraften vid företag, som äro ur ekonomisk synpunkt olämpligare än sådana smärre arbeten, som vägväsendet kan anordna. så bör vägväsendet taga hänsyn härtill. Det kan nämligen icke vara riktigt, att vare sig statliga eller enskilda företag planera sin verksamhet så extremt företagsekonomiskt, att de säsongmässigt lägga på samhället en orimligt stor del av den nationalekonomiska kostnaden för den arbetskraft, som i huvudsak sysselsättes inom dessa företag. Jag är medveten om att det är svårt att driva denna synpunkt så långt, att full säsongutjämning uppnås. Men det är mitt intryck, att den anförda synpunkten tidigare på sina håll alltför litet beaktats såväl inom offentlig som framför allt inom enskild verksamhet och att vi i framtiden måste ägna den större uppmärksamhet. Det är därför tillfredsställande, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förklarat det vara styrelsens strävan att åstadkomma en så jämn sysselsättning som möjligt för vägarbetarna.

De två län, där i höst de största permitteringarna ägt rum, äro Västernorrlands och Norrbottens län. När man hör de stora permitteringssiffrorna från dessa län, bör man dock minnas, att det till stor del rör sig om arbetare, som icke ha sin huvudsakliga inkomst av vägarbete.

På grund av väderleksförhållanden och med hänsyn till en lokal opinion, som kritiserat vägarnas tillstånd, har arbetsstyrkan i de nämnda länen tidvis svällt till ovanlig storlek. Rörande förhållandena i Västernorrland har det meddelats mig, att snön kom relativt tidigt under senare delen av år 1944 och åtföljdes av omväxlande töväder och frost, vilket krävde omfattande sandnings- och andra arbeten. Under de följande månaderna 1945 kommo snöstormar i tät följd, vilket medförde en kontinuerlig anställning av en särskilt stor arbetsstyrka. Därefter följde en tjällossningsperiod av osedvanlig svårighet. Arbetet under och särskilt efter densamma blev mycket omfattande. Vägarna voro icke återställda förrän efter budgetårsskiftet den 1 juli 1945. Under sommaren kommo — liksom även i andra delar av landet — kraftiga slagregn, vilka förorsakade översvämningsskador av stor omfattning. Även detta medförde betydande arbeten. För Västernorrlands del voro vid det egentliga vägunderhållet anställda 700—800 man under slutet av 1944 och 900—1 100 man under våren och sommaren 1945. Till jämförelse kan nämnas, att under vägdistriktens sista år var anställd en arbetsstyrka varierande mellan 250 och 650 man.

Det är svårt för mig att bedöma, om vid varje tidpunkt arbetsstyrkan varit den minsta möjliga och om den en gång anställda styrkan reducerats i lämplig takt. Det har vid undersökningen av denna sak framgått, att en viss mindre del av gruskrossningsarbetena kunnat anstå, men detta skulle ha berört blott ett mindre antal arbetare. Vidare borde måhända permitteringarna ha börjat tidigare och skett mer kontinuerligt. Den aktuella frågan är emellertid, vilken arbetsstyrka som nu bör sysselsättas vid vägunderhållet och vilket arbete, som står de permitterade till buds. De särskilda åtgärder som vidtagits äro följande. I arbeten, som finansieras av 15-miljonersanslaget, beredas 75—80 man sysselsättning. Arbetstillstånd har givits för byggnadsarbeten, ingående i flerårsplan, varigenom 35 man fått arbete. Ett 20-tal man placeras som specialarbetare vid arbeten i arbetsmarknadskommissionens regi. Dessa åtgärder medföra, att de pensionsberättigade vägarbetarna i Västernorrland få sysselsättning, medan mera tillfälligt anställda torde kunna placeras i annat arbete, främst skogsarbete. Den övervägande delen av de permitterade ha vana vid skogsarbete.

Beträffande Norrbotten kan erinras, att av de inemot 3.5 milj. kr., som

*Svar på interpellation. (Forts.)*

förbrukats av 15-miljonersanslaget, faller nära en halv miljon på Norrbotten. Pengarna ha emellertid delvis använts oriktigt, i det att arbeten finansierade med 15-miljonersmedel bedrivits även under tid, då de ordinarie underhållsarbetena voro relativt omfattande. Detta har motverkat 15-miljonersanslagets syfte och bidragit att öka maximiantalet anställda och följaktligen ge permitteringarna större omfattning. Ansvaret härför delas av de lokala väg- och arbetsmarknadsmyndigheterna. Av de 600 man, som skulle ha permitterats, om ej särskilda åtgärder vidtagits, äro 210 pensionsberättigade. Liksom i Västernorrland igångsätts i Norrbotten vägbyggnadsarbeten för att i första hand sysselsätta dessa, i den mån ej annat lämpligt arbete finnes. När jag här talat om att de pensionsberättigade arbetarna i första hand beredas sysselsättning, får därav icke dragas den slutsatsen, att samtliga de pensionsberättigade arbetarna under alla förhållanden kunna göra anspråk på året runtsysselsättning. Pensionsbestämmelserna äro så utformade, att detta för närvarande icke är möjligt, i synnerhet i Norrland. Att en stamtrupp av vägarbetare bör kunna beredas tryggare anställning är min mening, men jag är icke nu beredd att taga ställning till huru stor denna grupp bör vara och hur den skall definieras.

De två mest uppmärksammade fallen av permitteringar, nämligen i Västernorrland och Norrbotten, avvecklas på ett sådant sätt, att anställningssiffrorna under den nu ingångna säsongen icke bli lägre än normalt. Som påpekats av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, är det icke möjligt att undvika, att sysselsättningen vid vägväsendet varierar, i synnerhet då väderleken orsakar tillfälliga svårigheter. Även i andra län än de två av mig närmare berörda ha väderleksförhållandena varit svåra. Planeringen av arbetena utföres för närvarande på sina håll på ett grundligt sätt, och jag hoppas, att detta snart skall kunna sägas om hela vägväsendet. Genom central planering för varje län bör jämnare sysselsättning kunna erhållas än på vägstyrelsernas tid. Men det krävs då, att man vid planeringen även har den sociala synen och icke bara den tekniska.

Det inträffade har aktualiserat frågan om hur man för framtiden på bästa sätt skall kunna bemästra situationer sådana som de nämnda och verka för smidigare kontakt mellan vägmyndigheterna och arbetsmarknadsmyndigheterna. I sådant syfte har arbetsmarknadskommissionen företagit en rundfråga till vägförvaltningarna. Svaren komma att ge en bild av hur sysselsättningen efter vägväsendets förstatligande växlat inom olika län vid underhållsarbeten och 15-miljonersarbeten och hurudan utvecklingen väntas bli till 15 maj 1946. När resultatet av denna undersökning föreligger, blir det möjligt att på säkrare grund ta ställning till de frågor om sysselsättningsutjämning, som interpellanten berört. En redan beslutad åtgärd är, att vägväsendet skall inkopplas i arbetsmarknadskommissionens varselsystem. Permitteringar i större skala äro ju en logisk följd av att arbetsstyrkan tillfälligt svällt över det normala. Varsel skall därför ges ej blott inför förestående permitteringar utan även inför förestående anställningar.

Beträffande vad interpellanten anført om att arbetare med kortare tjänstetid permitterats före arbetare med längre arbetstid meddelar väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att rapporter om förment orättvisa permitteringar inkommit till styrelsen blott i rena undantagsfall. Styrelsen har emellertid i sådana fall verkställt ingående utredning och samrått med väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet. För sådana arbetare, för vilka den återopade arbetstiden ligger långt tillbaka i tiden, har det ofta varit svårt att erhålla fullt tillfredsställande uppgifter. Förhållandena på detta område lära bli lättare att behärska, allt eftersom arbetarnas anställningsförhållanden samlas på arbetskortan. Styrel-

*Svar på interpellation. (Forts.)*

sen hävdar alltså den meningen och verkar för att — när andra skäl icke kunna vara avgörande — arbetare med kortare tjänstetid skall permitteras före arbetare med längre tjänstetid.

Möjligheten att förbättra vägarbetarnas anställningsförhållanden sammanhänger i viss mån med den framtida utvecklingen av vägarbetenas omfattning. På denna punkt kan jag erinra om den väsentliga ökning av anslagen för väghållningen, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen föreslår i sina petita för nästa budgetår. Såvitt jag nu kan finna, kan jag i stort sett ansluta mig till den uppfattning rörande vägarbetenas omfattning under nästa budgetår, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen givit uttryck åt.

## Vidare yttrade:

**Herr Thapper:** Herr talman! Jag vill först till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framföra mitt tack för det långa och utförliga svaret på min interpellation. Jag måste emellertid beklaga, att jag inte finner svaret lika tillfredsställande som det är långt. Jag anser nämligen, att herr statsrådet fäster alltför stor vikt vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsens synpunkter både vad det gäller vägarbetarnas anställningsförhållanden och deras löneförhållanden. Och dessa förhållanden ha inte varit och äro inte ännu tillfredsställande.

Jag har i min interpellation framhållit, att lönerna för vägarbetarna tenderat till att undergå en försämring efter förstatligandet. Herr statsrådet anför, att någon allmän löneminskning icke ägt rum efter förstatligandet, utan i stället har under 1944 en mindre ökning av lönen ägt rum. Sålunda har timförtjänsten vid tidlönsarbete ökat med 4 öre, för ackordsarbete med 3 öre och vid allt arbete oavsett löneform med 3 öre. Dessa siffror äro riktiga, när man tar dem för landet i dess helhet, men man får härvidlag icke bortse ifrån, att när man får fram denna i och för sig mycket blygsamma ökning av genomsnittsförtjänsten för landet i dess helhet, så är det dock icke mindre än 9 av landets 24 vägförvaltningar, som uppvisa en lägre genomsnittsförtjänst vid allt arbete, oavsett löneformen, efter förstatligandet. De vägförvaltningar, som enligt Lönestatistisk årsbok uppvisa lägre genomsnittsförtjänst år 1944 än år 1943, alltså efter förstatligandet, äro Östergötlands, Jönköpings, Kristianstads, Malmöhus, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs och Västernorrlands vägförvaltningar. I en del fall äro förtjänstminskningarna 1 öre per timme, men i ett par fall uppgå de till 7 öre per timme, och i ett fall är minskningen inte mindre än 11 öre per timme. Endast en ringa eftertanke säger oss, vad det måste betydä för lågt avlönade arbetare, när varje som helst kompensation uteblir, eller rent av som i dessa fall en sänkning av lönen inträffar under nu rådande dyrtid. Jag anser mig sålunda icke ha sagt för mycket i min interpellation, när jag talat om att lönerna tenderat till att ha undergått en försämring. Det är ju möjligt, att, som herr statsrådet anför, statistiken är behäftad med brister liksom all statistik, men tendensen är ju ändå fullt tydlig.

Om jag håller mig till mitt eget län, Östergötlands, kan jag för att få litet mera tillförlitlighet över statistiken anföra, att genomsnittsförtjänsten för år 1942 var kr. 1:15 per timme. 1943 steg den till 1:20, alltså en stegring med 5 öre, men 1944 efter förstatligandet sjönk den med 1 öre till 1:19 per timme. Herr statsrådet framhåller vidare, att de siffror, som jag anført om ackordsförtjänsten per timme, skulle vara mycket osäkra. Låt mig då få anföra några förtjänstminskningar från mitt eget vägmästarområde, där jag själv med respektive arbetare fått kontrollera de minskningar av förtjänsten, som de fått vidkännas efter förstatligandet. Detta är alltså inte statistik utan klara och ovedersägliga fakta.

*Svar på interpellation. (Forts.)*

En arbetare, Sven Jönsson, har fått vidkännas en förtjänstminskning av 855 kronor eller från 3 800 till 2 945 kr. En annan arbetare, Josef Pettersson, hade 1943 en inkomst av kr 3 479:34. År 1944 hade den sjunkit till 2 930:75 eller med kr. 548:59. Antalet arbetstimmar utgjorde 1943 2 270 och 1944 2 237. En tredje arbetare, J. F. Karlsson, hade år 1943 en inkomst av kr. 3 648:28. År 1944 hade den sjunkit till 3 185:86. Antalet ackordstimmar hade nedgått från 796 år 1943 till 415 år 1944. En annan arbetare, Axel Andersson, har sett sin förtjänst minskad från kr. 3 106:94 till 2 619:26. Man får inte förundra sig över att dessa arbetare ha svårt att i staten och vägförvaltningen se någon mönsterarbetsgivare.

Nu har vägförvaltningen i Östergötland anfört, att detta skulle bero på att vägdistriktet har använt s. k. klumpackord, satta i efterskott. Men jag vill påpeka, att dessa sjunkande förtjänstiffror, som jag anfört från Östergötland, icke äro några isolerade företeelser. Inom vägförvaltningen i Stockholms län ha inträffat förtjänstminskningar av 700 till 800 kronor år 1944 jämfört med förtjänsten för i huvudsak samma arbete år 1942. Jämföras inkomsterna åren 1944 och 1943, blir skillnaden ännu större, då en del av berörda arbetare fått sin inkomst minskad med 1 000 till 1 200 kronor under år 1944, beroende på att ackordsarbete icke förekommit i nämnvärd utsträckning. Det är att märka, att omfattningen av arbetet med reparation av vägbeläggningar, som dessa arbetare utfört, icke har minskats men att det i stället till största delen bedrivits mot timlön. Inom senast nämnda vägförvaltning har till och med en arbetare drabbats av en inkomstminskning från 5 300 till 3 700 kronor eller med 1 600 kronor.

Jag skulle kunna anföra liknande inkomstminskningar från andra län, bland annat Örebro län. Det är således alldeles tydligt, att detta icke är en enstaka företeelse från Östergötland.

När man går att bedöma vägarbetarnas löneförhållanden, får man icke bortse ifrån att dessa arbetare hade ett mycket dåligt utgångsläge vid krigets och därmed krisens utbrott. Lönerna reglerades avtalsmässigt i större utsträckning först efter de nya vägdistriktens tillkomst i början av år 1937. Dessa låga löner konserverades sedan över till krisåren. Detta gällde för vägdistriktet i allmänhet, med undantag för vissa vägdistrikt, som hade fört en mera tillfredsställande lönepolitik. Vad som således i verkligheten synes ha inträffat efter förstatligandet är, att även de vägdistriktsarbetare, som haft det någorlunda tillfredsställande, pressats tillbaka, så att trots kraftiga lönereduceringar för dem lönen för hela kåren har ökat med blygsamma 2,3 procent.

Om jag alltså försöker att göra en sammanfattande bild av vad lönestatistiken med sina brister ändå säger, så skulle det vara, att vi ha goda och dåliga vägförvaltningar. Att så också verkligen är förhållandet är väl ganska förståeligt och ligger i sakens natur. Till de dåliga vägförvaltningarna räknar jag då dem, som skött förvaltningen på sådant sätt, att arbetarna under rådande kris drabbats av avsevärda förtjänstminskningar. Dessa förvaltningar måste ha förbisett, att vägväsendet inte bara består av tekniska och ekonomiska problem, utan att det även har sociala sådana. För att hålla mig till förhållandena i mitt eget län vågar jag påståendet, att redan sådana förtjänster under år 1943, som jag anförde exempel på och som då lågo mellan 3 000 och 3 500 kronor, måste anses som låga. När sedan dessa förtjänster under år 1944 pressats tillbaka till under 3 000 kronor, så förstår man knappast, hur dessa vägarbetare och deras familjer ha klarat sig under nuvarande dyrtid. Det står utan vidare klart, att det måste betyda en mycket låg levnadsstandard. Jag har mig bekant, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hittills har rest ett mycket hårt motstånd mot varje försök till löne regleringar för denna kår.

*Svar på interpellation. (Forts.)*

När jag framförde min interpellation, hade jag endast haft tillgång till statistiska siffror till och med år 1944, förutom att jag i vissa fall fått taga del av enskilda arbetares faktiska årsförtjänster. I herr statsrådets svar har emellertid beträffande Östergötland anförts förtjänst-siffror till och med den 15 oktober i år. Av dessa siffror skulle framgå, att genomsnittsförtjänsten skulle ha ökat per timme från kr. 1:29 1944 till kr. 1:35 under 1945 eller med 5 procent. Detta skulle alltså gälla samtliga vägarbetare och icke endast grovarbetare, för vilka senare ju genomsnittsförtjänsten i länet under år 1944 var, icke 1:29 utan 1:19. Om man räknar med en genomsnittlig arbetstid av 2 100 timmar per år, skulle dessa kr. 1:35 per timme ge en årsinkomst av kronor 2 835. Den inkomsten förefaller icke alltför imponerande under nu rådande dyrtid. Jag finner det tacknämligt, att vägförvaltningen i Östergötlands län förklarar sig sträva efter att i största möjliga utsträckning bedriva vägunderhållsarbetena på ackord, icke minst med tanke på att bereda arbetarna en inkomstökning. Jag måste emellertid konstatera, att ökningen av genomsnittsförtjänsten med 5 procent under år 1945 förefaller ytterligt blygsam, om man ställer den i relation till de fina resultat från arbetsstudierna vid vägarna i Östergötland, som vägförvaltningen säger sig ha kommit till. Som jag anförde i interpellationen, skulle det ägt rum en ökning av den totala krossgrusproduktionen med 74 procent vid timlön och 78 procent vid ackordslön. Produktionen skulle per arbetare ha ökat med 59 procent. Vid övergång från timlön till ackordsarbete utan arbetsstudier skulle på några arbetsplatser produktionen ha ökat med 31 procent per arbetare.

I modern arbetsprocess böra väl även arbetarna, de anställda alltså, få njuta frukterna av produktionens effektivisering, vilket dock tydligen här varit fallet i endast mycket ringa omfattning. Man bör vid en rationalisering icke enbart se på de åstadkomna arbetsresultaten utan också till förhållandena för de arbetare som åstadkommit dem. Det förefaller, som om vägförvaltningen i Östergötland hittills i betänklig grad bortsett härifrån. Ett så avsevärt förbättrat arbetsresultat borde utan hinder av gällande kollektivavtal också ha avspeglat sig i en större förbättring av ackordsförtjänsten. En del vägförvaltningar synas alltså ha glömt bort, att ett förbättrat arbetsresultat också bör komma de anställda till godo. Så får icke ske, om man vill göra anspråk på att betraktas som någorlunda modern arbetsgivare.

Jag tar också fasta på vägförvaltningens i Östergötland meddelande, att vägmästarna ha uppmanats att utlämna på ackord sådana arbeten, som ännu icke kunnat göras till föremål för normgivande arbetsstudier. Att det emellertid under första tiden efter förstatligandet arbetats mera på timtid än före förstatligandet, fasthåller jag vid. Detta har jag noga kontrollerat inom det vägmästarområde, där jag själv är bosatt, och härvid stöder jag mig på utsagor från ett stort antal arbetare. Den i interpellationssvaret anförda statistiken visar också, att så har varit fallet, även om väg- och vattenbyggnadsstyrelsen gör den reservationen, att minskningen endast skulle ha inträtt på papperet. Jag noterar emellertid med största tillfredsställelse, att herr statsrådet utgår ifrån att ackordsarbetets andel framdeles kommer att bli väsentligt större än vid tidpunkten för vägväsendets förstatligande. Värdefullt är också herr statsrådets uttalande, att därest sänkt ackordsförtjänst per timme förekommit vid ackordsjusteringar, föranledda av rationalisering, måste detta betecknas som ett fel och vara ägnat att skapa ovilja hos arbetarna mot arbetsstudier och rationalisering. Det är att hoppas, att den förnuftiga syn, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen *nu* synes ha på ackordsarbetet, också skall tillämpas av samtliga vägförvaltningar.

Vad sedan gäller anställningsförhållandena synes även av interpellationssvaret framgå, att det brustit åtskilligt beträffande planläggningen av arbetet in-



*Svar på interpellation. (Forts.)*

om en del vägförvaltningar. Som jag framhöll i interpellationen, kan det icke vara klok planläggning att ha en stark ansvällning av arbetskraft sommartid, vilken sedan följes av omfattande permitteringar under hösten och vintern. Sådan dålig planering synes särskilt ha förekommit för Västernorrlands och Norrbottens del.

Herr statsrådet anförde, att för Västernorrlands del voro vid det egentliga vägunderhållet anställda 700—800 man under slutet av 1944 och 900—1 000 man under våren och sommaren 1945. Till jämförelse kan nämnas, säger herr statsrådet, att under vägdistriktens sista år var anställd en arbetsstyrka varierande mellan 250 och 65 man. Denna senare siffra förefaller emellertid att vara oriktig. Enligt socialstyrelsens uppgifter var i början av juli 1943 arbetsstyrkan i Västernorrlands län 845 man, alltså icke 650 man, såsom anges i interpellationssvaret. Det förefaller alltså, som om nyanställningen av arbetskraft på grund av exceptionella väderleksförhållanden icke skulle ha varit särdeles stor jämfört med vägstyrelsetiden, men permitteringarna ha ändå sedan blivit av betydande storleksordning.

Beträffande Norrbotten säges i interpellationssvaret, att medel av det s. k. 15-miljonersanslaget »använts oriktigt, i det att arbeten finansierade med 15-miljonersmedel bedrivits även under tid, då de ordinarie underhållsarbetena voro relativt omfattande». Detta skulle ha bidragit till att öka maximiantalet anställda och följaktligen ha givit permitteringarna större omfattning.

Uppgifterna om det stora antalet anställda i jämförelse med anställnings-siffrorna under vägstyrelsernas tid, synes emellertid även här vara en sanning med modifikation. Enligt uppgifter i Sociala meddelanden voro i Norrbottens län år 1941 anställda 739, år 1942 822 samt 1943 868 man. I år skulle 850 å 875 man ha varit anställda, varför antalet anställda icke kan sägas ha avsevärt överstigit arbetsstyrkan under vägstyrelsernas tre sista år. Det är därför överraskande, att permitteringarna ha fått en sådan omfattning som de fått.

Det synes också ha brustit betänkligt i planläggningen, när det har gällt anordnande av arbeten för de sålunda permitterade. Enligt vad jag inhämtat, har vägförvaltningen först den 1 december framlagt förslag till lämpliga arbeten under 15-miljonersanslaget, och till samma datum hade vägförvaltningen icke inkommit till statens arbetsmarknadskommission med begäran om arbetstillstånd för en del av de i de ordinarie planerna ingående vägbyggnadsarbetena, som skulle komma i fråga såsom arbete åt de permitterade. Sådana rena planlägningsfrågor borde ju vägförvaltningen ha kunnat börja med ett par månader innan uppsägningarna skedde, varigenom igångsättandet av arbeten icke behövt fördröjas, utan en övergång kunnat ske i anslutning till uppsägningarna från underhållet.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen synes knappast ha anledning att skriva den hittillsvarande användningen av 15-miljonersanslaget på sitt förtjänstkonto. Dessa medel ha i stor utsträckning måst komma till användning på grund av den dåliga disponeringen inom vissa vägförvaltningar av andra anslagsmedel.

I interpellationssvaret talas om — jag förmodar, att det är en felskrivning — »vad interpellanten anført om att arbetare med kortare tjänstetid permittorats före arbetare med längre arbetstid». Mot ett sådant förfarande vill jag naturligtvis inte rikta någon erinran. Men det är i stället så, att det förekommit, att arbetare med lång tjänstetid permittorats före arbetare med kortare anställningstid. Jag har här en uppgift om permittoringar av arbetare vid vägmästarområdet BD7 Kalix, där 9 arbetare med en anställningstid från 15 till 22 år permittorats. Det är beklagligt, och man blir uppriktigt sorgsen, när arbetare med så lång arbetsanställning bli permittorade. Jag känner dock inte till, om

*Svar på interpellation. (Forts.)*

även i detta fall arbetare med längre anställningstid fått sluta före arbetare med kortare sådan.

Jag vill emellertid med tacksamhet notera de positiva uttalanden, som herr statsrådet gjort i interpellationssvaret. Hit räknar jag uttalandet om att »skulle läget på arbetsmarknaden vara sådant, att permitteringar, föranledda av rent vägekonomiska skäl, tvinga samhället att utbetala arbetslöshetsunderstöd eller att sysselsätta arbetskraften vid företag, som äro ur ekonomisk synpunkt olämpligare än sådana smärre arbeten, som vägväsendet kan anordna, så bör vägväsendet taga hänsyn härtill».

Alldeles särskilt värdefullt är herr statsrådets uttalande om att »genom central planering för varje län bör jämnare sysselsättning kunna erhållas än på vägstyrelsernas tid. Men det kräves då, att man vid planeringen även har den sociala synen och icke bara den tekniska». Det är i detta avseende, som det enligt mitt förmenande har brustit högst betänkligt, och det är detta som har föranlett min interpellation. Vägförvaltningarna böra inte förbise, att deras ställningstagande inte bara betingas av de tekniska och ekonomiska resultat, som de kunna åstadkomma för en modern väghållning. De ha också att taga hänsyn till sakens sociala sida, alltså till frågan om trivseln och tryggheten för de anställda vägarbetarna. Detta är så mycket mer befogat, som vi här ha att göra med en arbetargrupp, som i lönehänseende måste betecknas som en av de sämst ställda. De förhoppningar, som jag personligen hyste, när jag röstade för vägförstatligandet, var att man skulle få ett vägväsende som i alla avseenden var modernt, alltså även i det avseendet, att det skulle innebära väsentliga förbättringar för de anställda vägarbetarna. Sådana förbättringar ha tyvärr hittills icke kommit till stånd.

Jag vill därför till sist, samtidigt som jag än en gång framför mitt tack för svaret, uttala den förhoppningen, att väsentliga förbättringar för de anställda vägarbetarna verkligen skola komma att genomföras inom det statliga vägväsendet.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman! Det är ganska naturligt, om jag icke här kan gå in på de enskilda fall, som herr Thapper anfört. Han säger, att han icke rör sig med statistik utan med klara och ovedersägliga fakta. Det är givet, att detta rent retoriskt kan ha en viss effekt. Men om jag skall försöka få en klar bild av hur läget är för vilken arbetargrupp som helst i landet beträffande lönehöjning eller lönesänkning, måste jag ta ett genomsnitt. Jag skall i fråga om vilken yrkesgrupp som helst kunna påvisa ovedersägliga fakta i den ena eller den andra riktningen, men de äro inte relevanta i fråga om det allmänna tillståndet inom respektive yrkesgrupper.

När interpellanten i sin interpellation anförde vissa siffror, nämnde han Hallands län, där man haft en minskning av ackordsförtjänsten på 28 öre per timme under 1944. Det är klart, att jag måste försöka leta fram hur löneläget i själva verket ställer sig inom detta län, och jag får då fram, att det varit en genomsnittlig ökning av förtjänsten på allt arbete per timme med 3 öre. Likaså har interpellanten anfört Västernorrlands län, där det var en minskning av ackordsförtjänsten med 19 öre. Där hade man verkligen en genomsnittlig minskning av all arbetsförtjänst, men när det gäller vägförvaltningen i detta län har jag i mitt interpellationssvar påpekat, att jag anser, att man där icke skött sina angelägenheter så, som önskvärt varit. Där kan man nämligen notera den stora minskning på 11 öre, som interpellanten nämnde i sitt anförande. Går jag till Jönköpings län, så anförde interpellanten att det där var en minskning på 16 öre, men i genomsnitt var det en minskning på 3 öre. I Kristianstads

*Svar på interpellation.* (Forts.)

län hade enligt interpellanten ackordsförtjänsten minskats med 15 öre, men där är det en genomsnittlig minskning i timförtjänsten på 1 öre. I Malmöhus län nämnde interpellanten att det var en minskning på 15 öre och lika mycket i Värmlands län. Där är det emellertid en genomsnittlig ökning per timme med 2 öre.

Jag har bara velat anföra detta som ett bevis för att man inte kan så där utan vidare dra slutsatser av enstaka fall. Jag har icke haft möjlighet att kontrollera dessa, utan har endast kunnat hålla mig till de genomsnittliga siffrorna för lönerna på detta verksamhetsområde.

Sedan anförde herr Thapper, att han för Östergötlands vidkommande visserligen kunde konstatera en ökning av förtjänsten på 5 %, men han ansåg, att detta icke var en höjning som var tillfredsställande under nuvarande förhållanden. Det är kanske riktigt i och för sig, men vi skola komma ihåg, att denna ökning skett utan att kollektivavtalets bestämmelser undergått någon förändring under denna tid. Det har icke skett någon generell löneförhöjning. I den mån jag skall uttala mig om vägarbetarnas löner överhuvud taget och om vad som därvid kan anses skäligt får jag säga, att detta blir en sak som fackförbundet och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen få klara ut. I den mån förbättringar böra genomföras måste det ske i vanlig ordning genom underhandlingar och träffande av nya kollektivavtal mellan parterna.

Det är alldeles riktigt, som interpellanten säger, att frukterna av rationaliseringen och de ökade arbetsresultaten skola njutas av alla berörda parter. Han nämnde, att man genomfört vissa rationaliseringar exempelvis i Östergötland, vilket i och för sig är tacknämligt, men att dessa rationaliseringar i varje fall icke i sådan utsträckning, som kan anses rimligt och billigt, hittills kommit arbetarna till godo. För min egen del hyser jag även den uppfattningen, att i den mån man genomför ackordsarbete och rationalisering, det icke bara är företagarparten som skall tillgodogöra sig de därigenom uppkomna fördelarna, utan de skola också komma alla dem till del, som medverkat till ett bättre och mera effektivt resultat än tidigare.

Vad sedan beträffar de särskilt utsatta länen, Västernorrlands och Norrbottens, har jag redan i mitt interpellationssvar klart och tydligt sagt ifrån, att här föreligga brister. Men om man ser på det hela — och jag har härvidlag vissa diagram, som jag skall ställa till interpellantens förfogande efter denna debatt, om han så önskar — så finner jag, att några större anmärkningar i allmänhet icke kunna göras mot sysselsättningsgraden. Man förmärker i varje fall under det senaste året, en medveten strävan att försöka åstadkomma en säsongutjämning. Jag kan inte heller förstå annat än att även väg- och vattenbyggnadsstyrelsen måste vara intresserad av att få en jämn, konstant och dessutom yrkesskicklig arbetarstam, och att man skulle föredra detta framför att ha tillfälligt sammanrafsat folk. Jag medger emellertid, att för Norrbottens vidkommande har man vid något tillfälle använt det s. k. 15-miljoneranslaget just vid den tidpunkt, då sysselsättningen varit som störst inom länet. Detta tillvägagångssätt, måste anses vara mindre lyckligt.

I fråga om avskedande eller permittering av arbetare anförde herr Thapper vissa exempel, som jag ju inte nu haft möjlighet att kontrollera. Jag vill emellertid i detta sammanhang understryka, att det är svårt att komma till fullt klara principer beträffande bedömningen av den arbetstid, som en arbetare skall kunna tillgodoräkna sig. Det har nämligen i en del fall visat sig, att arbetare med relativt lång sammanlagd arbetstid under senare år varit sysselsatta med annat arbete, som varit bättre betalt än vägarbete. Skall man då, om de önska återvända till vägarbetet, avskeda arbetare som visserligen ha kortare sammanlagd arbetstid inom vägväsendet men som arbetat på vägarna un-

*Svar på interpellation. (Forts.)*

der senare år? Det är sådana och andra svårigheter, som ha uppstått i detta sammanhang och som kanske kunna ha förorsakat vissa komplikationer.

Jag vill sluta med att understryka, att jag hoppas att de principer beträffande ackordssättningen samt beträffande arbetets fördelning och åstadkommandet av en jämn sysselsättning, vilka jag givit uttryck åt i mitt interpellationssvar, i framtiden skola komma till tillämpning inom alla vägförvaltningar. Jag tror också, att med de väsentligt utökade anslag för vägunderhållningen här i landet, som komma att föreslås och väl även att beviljas, så skall nog en hel del av de tandsprickningsbesvär, om jag så får säga, som man haft i samband med förstatligandet, kunna elimineras då genom dessa anslag medel komma att ställas till vägväsendets förfogande i helt annan utsträckning än som under de senare åren varit fallet.

**Herr Hällgren:** Herr talman! Jag vill närmast säga några ord i anledning av uttalandet från statsrådsbanken om att man beträffande vägarbetena kommer att vidtaga åtgärder i säsongutjämnande syfte.

Redan i fjol framhöll väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i en skrivelse till Kungl. Maj:t, att det med hänsyn till vägarbetets rätta tekniska skötsel vore bra, om man vid vissa tillfällen kunde få anordna exempelvis mindre vägförbättringsarbeten, så att man därigenom kunde sysselsätta hela vägarbetarkåren och sluppe företaga permitteringar. Det låge i vägväsendets eget intresse, att man för de olika vägarbetena hade tillgång till en kår av vana vägarbetare.

Det förefaller emellertid, som om arbetsmarknadskommissionen många gånger har lagt sin tunga hand över det hela, och att det nog vore skäl i att man även från det hållet försökte se litet mer välvilligt på frågan om en utjämnning av arbetet vid vårt vägväsende. Det är sålunda under flera år som vissa mindre arbeten — jag skall inte ta några exempel nu, ty jag har gjort det tidigare här — inte ha kunnat bli utförda, därför att arbetsmarknadskommissionen ständigt har sagt nej till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens framställningar om att få utföra dem.

Jag vet också, att det åtminstone inom vissa vägförvaltningar verkligen finns en önskan om att få till stånd en jämnare sysselsättning av vägarbetarna.

Såsom jag redan i våras i en motion påpekade, kan man ju näppeligen tänka sig att rationalisera mera på detta område, ty medan år 1939 21 000 arbetare voro sysselsatta vid vårt vägväsende, hade siffran år 1943 sjunkit till 11 000 och i juli 1944 till 9 600. Härtill kommer, att kriget nu är slut och biltrafiken har kommit i gång, och man har ju varit överens om att vägunderhållet då inte bara skall skötas ordentligt utan att man också skall försöka åstadkomma den standardförbättring, som måst eftersättas under kriget.

Jag är emellertid endast tacksam för de positiva uttalanden, som härom gjorts i statsrådets svar på interpellationen, och det var egentligen närmast för att berätta en liten iakttagelse, som jag här begärde ordet.

Jag har i år rest längs hela ostkusten, från Trelleborg till Haparanda, och det slog mig då, att de sämsta vägarna hittade jag i Västernorrlands län, som ju är det län, som uppvisar de största permitteringarna och en ganska stor arbetslöshet när det gäller vägväsendet.

**Herr Thapper:** Herr talman! När jag här drog fram några särskilda fall av inkomstminskning, så skedde det inte — det vill jag säga till herr statsrådet — i något retoriskt syfte, utan därför att herr statsrådet i interpellationssvaret själv sade, att den tillgängliga statistiken måste tagas med en nypa salt. Jag resonerade som så, att kan man inte lita på statistiken så får man väl gå till de enskilda fallen, och det är det som jag har gjort.

*Svar på interpellation. (Forts.)*

Beträffande de fall från Östergötland, som jag dragit fram i interpellationen, har — såsom framgår av interpellationssvaret — vägförvaltningen sagt, att inkomstminskningarna berott på att man tidigare satt klumpackord i efterskott. Men det är ju ett faktum, att ännu större förtjänstminskningar kunna påvisas i andra län, såsom Stockholms län, Örebro län o. s. v. Och för att man skall ha kunnat få fram denna blygsamma genomsnittliga förhöjning av 2,3 procent, måste det tydligen vara på det sättet, att arbetarnas inkomster i de bäst skötta vägdistrikten, såsom jag ser det, ha pressats ned mycket väsentligt, ty i en hel del distrikt ha ju vägarbetarna haft mycket låga inkomster, som de, såsom jag här tidigare sagt, inte lyckades få ändrade före krisåren, emedan arbetarna ju inte i större utsträckning voro organiserade förrän efter de nya vägdistriktens tillkomst. Det är just denna nedpressning, som jag för min del finner mycket beklaglig. Om jag t. ex. jämför vägarbetarna med andra arbetare, låt oss säga grovarbetarna vid statens järnvägar, och tager den lägsta orten eller A-orten, ha grovarbetarna vid statens järnvägar 96 öre i grundlön. Sedan ha de fått statstjänarnas tillfälliga förbättring med 7 öre, och dessutom ha de index 27 öre. Det gör en timförtjänst på 1 krona 30 öre. Tager jag däremot vägarbetare på A-ort, uppbära de i den södra delen av landet 94 öre med ett tillägg av 22 öre. De ha alltså icke kunnat få det tillägg som de övriga lägre statstjänarna, alltså grovarbetare vid statens järnvägar m. fl. ha fått. Det beror på att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förklarat sig anse, att de sociala förmåner, som utgäves efter förstatligandet, skulle kompensera detta tillägg. Vagarbetarnas lön blev alltså en krona 16 öre; det är en skillnad på 14 öre. Även detta säger, att vägarbetarnas löner äro mycket låga.

Vad beträffar de intensiva förbättringar i produktionshänseende, som särskilt vägförvaltningen i Östergötlands län framhållit synnerligen eftertryckligt, är det fortfarande ganska beklagligt, att man icke kunnat komma fram till en större förtjänstökning, när man säger sig ha åstadkommit så fina resultat som man gjort. I fråga om ackorden finner jag, att de icke borde vara så bundna av kollektivavtalen. Där skulle det vara möjligt att få bättre förtjänst för vägarbetarna.

Vad de orättvisa permitteringarna angår, ger jag statsrådet rätt i att det i fråga om permittering kan förekomma svårigheter att träffa fullt rättvisa avgöranden. Men jag tror, att när en arbetare med tio års anställning fått arbeta kvar, medan en med tjuu års arbetstid har permitterats, detta utgör ett exempel på sådana uppenbara orättvisor som man från arbetarhåll velat påtala.

Till sist vill jag säga, att jag betraktar svaret som mycket positivt. Det sade jag redan i mitt första anförande. Jag vill gärna i svaret lägga in att det inger den förhoppningen, att vi småningom skola komma fram till bättre förhållanden för vägarbetarna än de för närvarande ha.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman! I anledning av herr Hällgrens anförande vill jag, när skulden för njugggheten i fråga om arbetslöshetsanslag lägges på arbetsmarknadskommissionen, bara poängtera, att kommissionens åtgärder dikterats av sysselsättningspolitiska skäl, i det man velat dirigera arbetskraften till vissa bestämda arbetsområden, en sak som med hänsyn till de förhållanden, varunder vi levat under de sista åren, är ganska förklarlig.

I fråga om statistiken är det riktigt, som herr Thapper sade att jag anför, nämligen, att jag tog statistiken med en nypa salt, eftersom vi befunnit oss i ett övergångsskede. Det är icke lätt att få tillförlitliga upplysningar. Men å andra sidan, att gå till motsatt ytterlighet och taga enstaka exempel, som äro mycket drastiska, och därav draga slutsatser för hela landet är, tycker jag, att vara något för djärv i sitt resonemang.

*Svar på interpellation. (Forts.)*

Vidare, när det gäller frågan att kunna taga ut större förtjänster, exempelvis i Östergötlands län, är det väl en sak, där arbetarna ha anledning att gå till sitt eget förbund. Ty det tillkommer ju fackorganisationen att vid sina underhandlingar med arbetsgivarna söka taga ut vad den anser vara möjligt. Jag skulle tro, att det näppeligen kan vara en angelägenhet för herr Thapper och mig i riksdagen att befatta oss med dessa spörsmål, alldenstund fackföreningsrörelsen själv hittills alltid hävdad principen, att den skall sköta sådana angelägenheter.

Slutligen, vad beträffar frågan om skillnaden mellan de löner, som utgå till grovarbetare vid järnvägarna, och de löner, som utgå till vägarbetarna, kan måhända den gjorda jämförelsen i och för sig vara riktig. Jag vet emellertid icke, om i beloppet en krona 16 öre, som herr Thapper anförde, ingå några sociala förmåner eller om dessa äro utanför. Om dessa sociala förmåner äro utanför, är icke skillnaden så stor mellan en krona 16 öre och en krona 30 öre.

(Herr *Thapper* inföll här: De andra ha dessa förmåner förut.)

Då är alltså den reella skillnaden 14 öre.

När det gäller ackorden har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen redan förklarat sig villig att tillämpa principen att använda ackord i största möjliga utsträckning. Då det är fråga om fastställande av timlöner får man väl överlåta åt väg- och vattenbyggnadsarbetarförbundet och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att klara upp saken vid de förhandlingar som, efter vad jag har hört, redan pågå.

Vad angår frågan om avskedandet av arbetare kom herr Thapper med ett nytt drastiskt exempel. Kan icke fackorganisationen taga upp diskussion med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen om ett sådant fall? Enligt uppgifter jag fått har man uppnått rättelse i andra liknande fall, som dock icke varit så drastiska som det herr Thapper anförde.

**Herr Dickson:** Herr talman! Det är icke min avsikt att nu draga upp en socialiseringsdebatt liknande den, som förekom i somras i anledning av herr Lindahls interpellation, där han påtalade vissa missförhållanden inom statens järnvägar som han tyckt sig ha observerat.

För övrigt är det väl så, som statsrådet nyss sade, att i fråga om det nyligen förstatligade vägväsendet vissa tandsprickningsåkommor ännu måste hänga kvar, och att det därför är för tidigt att alltför bestämt yttra sig härvidlag. Det kommer att bero på framtiden.

Men det är ett moment i den allmänna debatten i dessa frågor, som jag ändå skulle vilja stryka under i detta sammanhang. Här går omkring en massa människor i landet och för övrigt i många andra länder och tror och får jag väl säga, hoppas, att i samma ögonblick som staten får hand om ett företag skall det, som en omvänd hand, genast bli bättre för de anställda. Det hjälper icke, detta är en illusion. Jag tror att det är angeläget, att man kväver denna illusion i dess linda. Varför skall man låta människor gå och vänta på ting, som icke kunna bli verklighet, åtminstone icke i den utsträckning de själva hoppas?

Statsrådet förekom mig på en punkt, där jag hade tänkt att tala om fackföreningarna. Det är ingen väsentlig skillnad om det är enskild eller statlig ledning i fråga om en verksamhet; det blir i båda fallen fackföreningarnas uppgift att sköta om att de anställda få sitt och, som statsrådet antydde, så mycket som de rimligen kunna få ut ur företaget.

Om i framtiden — vilket jag från mina utgångspunkter hoppas ej skall bli fallet — vi här i landet komma att gå vidare på förstatligandets väg, tror jag att det kommer att visa sig, att staten som arbetsgivare icke blir bekvämare

*Svar på interpellation. (Forts.)*

att förhandla med än vad åtminstone i många fall enskilda företagare äro. Jag tror, som jag sade nyss, herr talman, att denna omständighet kan vara värd att understrykas även i detta sammanhang. Här ha nu under en kort tidsperiod två aktade och omdömesgilla ledamöter av denna kammare stigit upp och uttalat sitt missnöje över förhållandena vid två av de största statsdirigerade verken i detta land. Jag kan icke undgå att finna, att detta är signifikativt, och att det ligger något av brustna illusioner i deras framträdande. Dessa brustna illusioner har jag härmed velat bidra till att göra ännu mera brustna.

**Herr Thapper:** Herr talman! Jag skall icke tvista med statsrådet längre om statistiken. Jag känner till uttrycket som säger, att det finnes många slag av lögnare men att av alla lögnare statistiken är en av de värre.

När statsrådet resonerade på detta sätt i interpellationssvaret, återstod endast för mig att gå till de enskilda fall som jag kände till. Jag påstår icke att dessa fall skulle vara normerande för landet i dess helhet. Men jag känner mycket väl till dem från mitt f. d. egna vägdistrikt, och jag känner till dem från Stockholm och Örebro. Utan att vara för djärv kan man draga vissa slutsatser om hur det ligger till.

Tar jag statistiken med en nypa salt kan jag, med utgångspunkt från vägarbetarkåren före förstatligandet, vid läsandet av socialstyrelsens statistik registrera en förtjänstökning av tre öre. Men då har det, som jag förut sade, troligen varit vägdistrikt, som lågo synnerligen illa till före förstatligandet, som gjort att man överhuvud taget kunde få fram denna förtjänstökning. Däremot har det i en del län, där lönefrågan förut skötts bäst, blivit en försämring; det är här jag i interpellationen talat om en tendens. Det är klart, att det blir en facklig angelägenhet att ordna upp det; det är icke tu tal om annat. Men väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har hittills visat mycket liten förståelse, när det gäller att rätta till dessa saker. Det är beklagligt, att det skall gå så långt, att tvistigheter skola uppstå. Vi trodde väl att man på det hållet åtminstone skulle vara så modern, att man såge litet annorlunda på de anställdas arbetsproblem, allra helst dessa ligga sämre till än jämförliga grupper i andra delar av statsförvaltningen.

Till herr Dickson vill jag säga, att jag är själv gammal fackföreningsman. Även om jag kan konstatera vissa missförhållanden i samband med statliga myndigheters skötsel av dessa frågor, gives det ingen garanti för att enskilda arbetsgivare skulle vara bättre. Jag har betraktat detta så som om de olika vägförvaltningarna närmast lärt sig en hel del för mycket av de privata arbetsgivarna att gå till väga. Skulle man på arbetarhåll ha anledning till missnöje är det därför att i många avseenden tillämpas samma principer som på enskilt håll följas.

Alltså, vad jag här konstaterat och ansett klokt att påtala för att få rättelse till stånd, det innebär, det kan jag försäkra herr Dickson, icke för mig några brustna illusioner. Jag har i interpellationen pekat på de förbättringar i socialt avseende, som vägarbetarna fått och som de säkerligen, om det varit fråga om enskilda arbetsgivare, skulle ha nödgats vänta mycket länge på. Men jag vill utsträcka dessa förbättringar även till det ekonomiska området. Det är icke fråga om brustna illusioner, utan jag tror, att vi även på detta område skola kunna ordna till förhållandena så, att lönerna bli nöjaktiga.

**Herr Hällgren:** Herr talman! Jag begärde ordet för att erinra herr Dickson därom, att det var en borgerlig kommunikationsminister som framlade propositionen om statens övertagande av de allmänna vägarna och att han stöddes av borgerliga partier. Det fanns däremot socialdemokrater som röstade mot

*Svar på interpellation. (Forts.)*  
detta förslag. Men det hindrar icke, att, sedan detta beslutats av riksdagen, man därav söker göra det bästa möjliga både för vägväsendet, för vägtrafiken och för de inom vägväsendet anställda.

Herr **Dickson** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Jag ber att få instämma i den senare delen av herr Hällgrens anförande.

Härpå yttrade:

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag hade icke ämnat deltaga i denna interpellationsdebatt. Jag saknar ju närmare kontakt med det arbetsområde, som närmast är föremål för överläggning. Men det är en sak i det resonemang, som förts i dag, som alldeles särskilt intresserar mig och som jag känner väl till från en annan yrkeskår: den svårighet för de arbetsanställda, som ligger däri att arbetet blir så säsongbetonat. Den ärade interpellanten har alldeles särskilt uppehållit sig vid detta, som är en mycket viktig sak för statsmakterna att uppmärksamma. Det föreföll som om statsrådet icke var främmande för den tanken, att man icke bör vissa årstider rafs ihop folk, som statsrådet uttryckte sig, från olika områden och få arbetsstyrkan särskilt hög, med resultat att det under annan årstid måste bli avskedanden och permitteringar i stor utsträckning. Samma tendens gör sig gällande för den stora banarbetarkåren vid statens järnvägar. Det är därför jag livligt instämmer med interpellanten, att dessa saker måtte ägnas uppmärksamhet, så att tillgängliga arbetsuppgifter fördelas i största möjliga utsträckning på hela året.

Det var emellertid, herr talman, icke för att säga dessa få ord som jag begärde ordet. Det var närmast med anledning av herr Dicksons inlägg under debatten. Herr Dickson återkom till den tankegång, som han utvecklade i ett anförande i somras, där han ville påminna om att ett förstatligande av arbetsområden ingalunda är till båtнад för de anställda. Med andra ord, han ville peka på den så kallade socialiseringens vådor. Han utvecklar ungefär samma tankegång i dag, när han säger, att hans tro är, att staten icke blir lättare att förhandla med än enskilda arbetsgivare.

Denna tankegång föranleder mig att erinra om ett anförande, som jag hade i denna kammare den 20 juni i år, då vi behandlade en annan fråga. Jag skall tillåta mig att upprepa vad jag i detta sammanhang anförde. Jag sade nämligen då: »Jag vill som en personlig reflexion tillägga, att de båda fall, som jag här åberopat, visa, att myndigheter, ämbetsverk och andra genom sitt ståndpunktstagande i lönefrågor antagligen velat skaffa sig något slags goodwill som gynnare av privata arbetsgivarintressen. Man kan också vända på saken och säga, att de anställda icke hava något intresse av att staten övertager verksamhet, som förut bedrivits av enskilda. Det synes sålunda som om det vore några av socialismens dödgrävare som man placerat i ämbetsverken. Detta är en tendens som man på riksdagshåll har all anledning uppmärksamma.»

Vad jag vid detta tillfälle ville ha sagt och som jag särskilt tycker, att man borde fästa herr Dicksons uppmärksamhet på, är att det förefaller som om den andliga frändskapen mellan dem, som företräda staten vid förhandlingsbordet, när det gäller lönefrågor, och det privata arbetsgivarintresset är så stor, att svårigheterna för de i statens tjänst anställda att få rimliga resultat av löneförhandlingar därigenom ökas. Dessa myndigheter betrakta sig närmast såsom något slags det enskilda arbetsgivarintressets garant. Det är detta jag ville ha utsagt i somras och som jag tycker att man skall uppmärksamma i detta fall.



*Svar på interpellation. (Forts.)*

Det omdöme, som jag då fällde och nu upprepade, gäller icke väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i och för sig, ty jag känner så litet till om dess verksamhet och dess allmänna tendens, utan det gäller snarare det arbetsområde, som jag förut har antytt, att jag känner bättre till, det ämbetsverk alltså som jag har haft förmånen — så får jag väl lov att säga — att tjäna under 43 år under min verksamhet vid statens järnvägar. Det omdömet gäller i det avseendet mindre den tjänstemannagrupp, som jag själv tillhörde, än den arbetargrupp som var närmaste korrespondent med den vi talat om i dag, nämligen ban- och byggnadsarbetarna vid statens järnvägar. Det finnes icke någon kår bland de statsanställda som enligt mitt förmenande haft så oändligt stora svårigheter att bekämpa för att uppnå rimliga anställnings- och löneförhållanden som denna kår. Det är, skulle jag tro, hänsynen till den inverkan, som en bättre lönesättning skulle kunna ha för enskilda arbetsområden, som gjort, att verksamheterna i det avseendet varit så benhårda att komma till rätta med.

Det är sålunda en sak, tycker jag, som man från riksdagen bör uppmärksamma och särskilt från statsrådsbänken. Sätt in litet flera principiella socialister i de statliga företagen; då skall, det tror jag, andan kunna bli något bättre än den varit hittills. Det är detta, herr talman, som jag ej kunnat undgå att säga i denna interpellationsdebatt.

Herr **Jönsson** i Rossbol: Herr talman! Jag vill anföra några synpunkter i föreliggande fråga. Om jag icke missuppfattat statsrådet, sade statsrådet, att arbetsstyrkan vid vägväsendet bibehållits vid oförändrad storlek, samt att de fast anställda arbetarnas antal ökats under år 1944. Under sådana förhållanden förvånar det mig en smula, att våra vägar, som allmänt känt är, undergått en utomordentligt stor försämring under de senaste åren eller efter det vägunderhållet övertagits av staten. Det har sagts, att vägförvaltningarna haft mindre tillgång till bilar, men å andra sidan har det framhållits att de svårigheter, som förefunnos vid krigets början, rättats till. Gamla vägmän, med vilka jag haft många och långa överläggningar, ha försäkrat mig, att den tekniska utrustningen under år 1944 var bättre än den var under åren 1940 och 1941, innan gengasen kommit i allmänare bruk. Vad kan då vara anledningen till att, trots att vi haft minst lika stort antal arbetare och trots att antalet bilar varit ungefär lika stort som förut, vägunderhållet blivit sämre? Härtill vill jag påpeka, att det ligger i sakens natur, att förstatligandet medfört en långt gående byråkratisering. Vägmästarna, som i första hand ha att ansvara för att arbetskrafter utnyttjas och att arbetena planläggas på ett förnuftigt sätt, äro numera urståndsatta att utöva kontroll. I stället för vägmästare ha de blivit vad som populärt brukar kallas pappersmästare. De måste ägna sig åt att fylla i en mångfald blanketter. En mängd uppgifter och rapporter måste lämnas, och därför hinna vägmästarna icke med vad som borde utgöra deras viktigaste arbetsuppgift, nämligen att övervaka och leda arbetena. Detta förhållande har medfört att vägarna blivit sämre, trots att vägunderhållet icke blivit billigare. Det finns även en annan grupp arbetare, en grupp som mera tillfälligt sysslat med dessa vägarbeten och som också haft en viss anledning att känna sig besviken på grund av förstatligandet. Jag syftar på alla dessa småbönder och andra mindre jordbrukare, som tidigare haft goda tillfällen att erhålla extraförtjänster genom att med egna hästar utföra körningar för vägdistriktens räkning. Det har ju ansetts förnuftigt, att man på frusna vägar med bil transporterar materiel till upplagsplats varifrån gruset med hästfordon framforslas för underhållsarbeten omedelbart efter tjällossningen. Driften har nu mekaniserats. Detta har väl bland annat berott på, att vägmästarna, som jag nyss antydde,

*Svar på interpellation. (Forts.)*  
icke haft tid att ordna arbetet. Nu kör man med bilar vid vilket väglag som helst och utan att taga hänsyn till om vägarna taga skada av grustransporterna. Materiel köres från upplagen och ut på vägbanorna med bil. Småbönderna ha blivit överflödiga. Interpellanten antydde, att han efter att ha röstat för vägväsendets förstatligande känt en viss besvikelse. Det finns flera som dela denna besvikelse, nämligen de småbönder som i stor utsträckning gått miste om antydda inkomster samt trafikanterna vilka nödgats konstatera en betydande försämring av vägunderhållet.

**Herr Dickson:** Herr talman! Endast en kort replik till herr Eriksson i Stockholm. Han citerade sista delen av ett anförande, som han hållit i en tidigare debatt. Vad han citerade var väl värt att upprepas, men jag är icke säker på, att de reflexioner, som han anknöt till citatet, voro de riktiga. Herr Eriksson i Stockholm rekommenderade, att man i större utsträckning än som hittills skett skulle tillsätta socialister som chefer för ämbetsverk. Han förmenade, att socialistiska verkschefer skulle komma att visa sig mera mjuka, mera benägna att tillmötesgå arbetarpartens intressen. Med de mycket gamla och förnämliga traditioner, kanske de förnämligaste i världen, som den svenska ämbetsmannakåren har, tror jag, herr Eriksson, icke att det betyder så mycket, om chefen för ett ämbetsverk är socialist, högerman, folkpartist eller bondeförbundare. Han kommer under alla förhållanden att först och främst känna sig som en statens ämbetsman, och med den starka känsla av ansvar, som han som en statens ämbetsman hyser, blir han lätt benhård. En enskild företagschef har större handlingsfrihet och kan därför lättare taga hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. En statens ämbetsman kan icke på samma sätt som ett enskilt företags chef vid förhandlingar laga efter lägenhet, utan han har att ställa sig gällande föreskrifter till efterrättelse. Herr Eriksson antydde, att det kunde finnas verkschefer, som voro för hårda, och däri kan jag kanske ge honom rätt, men jag tror icke att det beror på politisk hemvist, utan det beror nog mera på karaktär och vanor. En uppmjukning kunde kanske på vissa håll vara lämplig. Beträffande den saken tror jag emellertid icke att divergenserna äro så stora mellan min och herr Erikssons i Stockholm principiella inställning. Däremot tror jag, att ett förverkligande av det utav herr Eriksson uttalade önskemålet om att man i större utsträckning än hittills skulle göra socialister till verkschefer skulle komma att bereda honom en desillusion.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson:** Herr talman! Jag skall icke närmare fördjupa mig i den en smula teoretiskt betonade diskussion, som uppstått angående frågan om företag kunna drivas mera rationellt, om de ägas av staten än om de befinna sig i enskild ägo. Jag vill bara hemställa, att man väntar några år med att fälla något omdöme om resultatet av vägväsendets förstatligande. Den tid, som förflutit sedan staten övertog vägunderhållet, är för kort för att man skall ha kunnat samla tillräcklig erfarenhet för en säker bedömning.

Jag begärde emellertid ordet i anledning av det anförande, som nyss hölls av herr Jönsson i Rosshol. Han uttryckte sin förvåning över, att när arbetsstyrkan är lika stor eller, när det gäller den fasta arbetsstyrkan, större än vid tiden för förstatligandet, så ha vägarna det oaktat försämrats. Jag vill då göra herr Jönsson uppmärksam på, att arbetarantalet hade pressats ned redan före förstatligandet. Vem som helst kan förstå, att vägarnas standard till en tid kan hållas oförändrad, även om vägunderhållet försämrats, såsom under kriget på grund av kända omständigheter skett. Förr eller senare medför dock en försämring av vägunderhållet en försämring av vägarna. Jag vet icke, om

*Svar på interpellation. (Forts.)*

jag i likhet med herr Jönsson är beredd att slå fast, att vägarna blivit så förfärligt mycket sämre sedan förstatligandet genomförts. Arbetarantalet är för närvarande enligt tillgängliga uppgifter ungefär hälften så stort som det var före kriget. Arbetsstyrkans minskning och knapp vägunderhållning måste förr eller senare medföra en försämring av vägarna.

Vad sedan den omtalade byråkratiseringen beträffar medger jag att risk för sådan föreligger, då ett statligt verk övertager en verksamhet. Jag tror emellertid, att farhågorna stundom överdrivas. Enligt mitt förmenande bör även ett statligt verk kunna drivas på ett sådant sätt, att det icke ger alltför mycken pappersbismak. De förberedande ågärder, som utlovats av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, äro sådana, att man har anledning att förmoda, att styrelsen försöker att såvitt möjligt undvika den för framtiden befarade byråkratiseringen.

Herr **Eriksson** i Stockholm erhöi på begäran ordet för kort genmälé och anförde: Herr talman! Jag ville gärna till herr Dickson säga, att jag tror, att det är lättare för oss att komma överens när det gäller frågan om arbetarnas ställning än när det gäller frågan om principerna för en socialisering. Jag vill förtydliga vad jag sade i slutet av mitt förra anförande. Statens ämbetsmän böra bliva mera frigjorda från det enskilda arbetsgivarintresset än de enligt min mening för närvarande äro.

Vidare yttrade:

Herr **Thapper**: Herr talman! Jag vill till herr Dickson säga, att man i detta sammanhang icke har alltför stor anledning att göra en jämförelse mellan privata och offentliga företag. Icke heller före förstatligandet bedrevs arbetet med vägunderhållet såsom ett privat företag. Även på den tiden hade vi goda och dåliga vägdistrikt. Jag tillhörde ett vägdistrikt, som i lönepolitiskt hänseende, ett döma av siffrorna för arbetsförtjänsterna, var ett av de bättre. Jag tror att det berodde på att socialdemokraterna hade majoritet vid vägstämman. Den politiska inställningen torde ha större betydelse för ett företags lönepolitik än herr Dickson syntes vilja göra gällande. I betraktande av de exceptionella förhållanden, som rätt under den korta tid, under vilken staten har haft hand om vägunderhållet, förefaller det vara oberättigat att lasta staten för att vägarna på vissa håll befinna sig i ett mindre gott skick. Bland de 24 vägförvaltningarna finnas givetvis både goda och dåliga förvaltningar. Det är detta jag ansett mig kunna utläsa ur statistiken. Så förhöi det sig naturligtvis också även med de gamla vägdistrikten.

Jag är emellertid icke främmande för faran av en byråkratisering. Vid en alltför stor centralisering finns naturligtvis en sådan fara, men min erfarenhet säger mig, att byråkrati finns icke blott inom statsförvaltningen utan också inom de enskilda företagen. Byråkraterna äro säkerligen icke färre inom det enskilda företagslivet, men man märker dem mera när de förekomma i statens tjänst. Byråkrater i enskild tjänst betraktas däremot som ett nödvändigt ont. Jag skall icke fördöma väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Man har alltför mycket tagit sikte på de sämre vägdistrikten. Intrycket blir ett annat, om man tager sikte på de bättre distrikten. Enligt min mening bör man försöka bilda sig ett helhetsintryck.

Jag har icke uttalat någon besvikelse över vägväsendets förstatligande. Jag går till och med så långt, och jag tror att de i vägväsendet sysselsatta arbetarna ha samma uppfattning, att om det än en gång skulle gälla att taga ställning till frågan om vägväsendet bör omhänderhavas av staten eller icke, skulle jag

*Svar på interpellation. (Forts.)*

än en gång rösta för ett förstatligande av vägväsendet, och jag skulle göra det i den förhoppningen, att man därigenom skulle vinna större möjligheter att bereda arbetarna tryggare anställningsförhållanden än de hade, innan vägväsendet förstatligades. I detta sammanhang kan det vara av intresse att ägna uppmärksamhet åt förhållandena inom en annan del av trafikväsendets område. Jag syftar på järnvägarna. De som äro anställda vid enskilda järnvägar kräva, att staten övertager dessa så fort som möjligt, så att de anställda kunna komma i statens tjänst.

Herr Jönsson talade om vägunderhållets bristfällighet. Jag har knappast fått det intrycket, att vägunderhållet försämrats så förfärligt mycket efter förstatligandet. Jag tror, att talet om försämringen till stor del är ogrundat. Missförhållanden bliva mera märkbara i en verksamhet, som drives i statens regi. De märkas lättare i större än i små vägdistrikt. Beträffande det område, jag närmast känner till, kan jag betyga, att någon avsevärd försämring av vägarna icke förekommit. Den försämring, som inträtt, har berott på av krisen föranledda förhållanden. Jag tror icke, att man kan rättvist bedöma resultatet av statens övertagande av vägväsendet förrän några år efter det normala förhållanden inträtt.

Herr Jönsson i Rossbol: Herr talman! Jag vill endast anknyta en erinran till vad statsrådet nyss yttrade om att det skett en väldig sammanpressning av arbetarantalet sedan tiden före kriget. Det ligger i sakens natur, att så skett, ty nybyggnadsverksamheten har ju legat så gott som nere. Vi hade tidigare en mycket stor arbetarstam som sysselsattes med rena nybyggnadsarbeten. Dyliga arbeten ha under kriget bedrivits i mycket ringa omfattning. Som ledamot av länsarbetsnämnden i mitt län har jag många gånger fått taga del av ansökningar om tillstånd att utföra vägbyggnadsarbeten. Vilka ansökningar i regel avstyrkts på grund av att, som alla känna till, det varit nödvändigt att se till, att så många arbetare som möjligt sysselsatts med vedavverkningar. Minskningen av arbetarstammen har således icke haft så stor betydelse för just vägunderhållet. Faktum kvarstår, att vägarna försämrats, trots att antalet arbetare, som varit sysselsatta med underhållsarbeten, icke i nämnvärd grad minskats. Jag känner till områden, där ingen minskning skett av antalet arbetare, som sysslats med vägunderhållet, men där vägunderhållet likväl märkbart försämrats. Till stor del torde försämringen bero på den till synes oundvikliga byråkratiseringen, som hindrat ett sådant övervakande av arbetarna och en sådan planläggning av arbetet, som tidigare förekommit. Som biltrafikant har jag sett icke bara Jämtlands vägar utan även en hel del vägar i det övriga Norrland. Jag har hört, att man även på andra håll har samma uppfattning som den, jag här givit uttryck åt. Man har uttryckt saken så, att om arbetet med vägunderhållet före kriget kunde anses ha förtjänat betyget A, så har man för närvarande ingen anledning att sätta högre betyg än C för det arbete, som nu utföres för vägarnas underhåll.

Herr Törnkvist: Herr talman! Angående den i diskussionen berörda frågan, om vägarna försämrats till följd av statens övertagande av vägunderhållet, ber jag att få erinra om en nyligen offentliggjord undersökning, som på initiativ av sakrevisionen utförts av f. d. generaldirektören vid statens järnvägar. Vid denna undersökning hade han tagit till utgångspunkt alla klagomål, som inkommit från olika orter, och undersökt, huruvida klagomålen varit berättigade. Den metoden var ju mycket betryggande. Undersökningen har gällt hela landet. Utredningsmannen kom till det resultatet, att det icke funnes fog för påståendena om att vägarna på ifrågavarande orter skulle blivit

*Svar på interpellation. (Forts.)*

sämre efter statens övertagande av vägunderhållet. Jag ville bara upplysa om detta.

Overläggningen förklarades härmed avslutad.

## § 5.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 389, angående anslag till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

## § 6.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden:

nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa förmåner i samband med avvecklingen av försvarsberedskapen;

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa förmåner till värnpliktiga jämte i ämnet väckta motioner;

nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående hemvärnets rekrytering, tjänstgöringsskyldighet och ekonomiska förmåner jämte i ämnet väckt motion;

nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm m. m.;

nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till ryska institutet vid Stockholms högskola;

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 gjorda framställningar om anslag till fångvården m. m.; och

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående inventering av varulager i samband med krigskonjunkturbeskattningsens avveckling; och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i statens pensionsanstalt för heltidsanställda hemvärdarinnor inom den sociala hemhjälpverksamheten jämte i ämnet väckta motioner;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av tjänste- och familjepensioneringen för personal vid Halmstad—Nässjö och Nässjö—Oskarshamns järnvägar i anslutning till järnvägarnas förstatligande;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss ändring av övergångsbestämmelserna till folkskolans tjänstepensionsreglemente; och nr 68, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott;

första lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkoltsyndigheter m. m.;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 februari 1934 om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om administration av vissa bolag m. m.; och

nr 57, angående ersättning åt av utskott vid behandling av visst ärende anlitat biträde; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

### § 7.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första lagutskottet:

nr 575, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om verkställighet av frihetsstraff m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 576, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa inskränkningar i rätten att driva försäkringsrörelse;

från andra lagutskottet:

nr 572, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.; och

nr 573, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. motorfordonsförordningen den 23 oktober 1936 (nr 561); samt

från sammansatta stats- och bevillningsutskottet:

nr 577, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skattegrupperingen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

### § 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.12 em.

In fidem  
*Sune Norrman.*

## Tisdagen den 11 december.

Kl. 4 em.

### § 1.

Justerades protokollen för den 4 och den 5 innevarande december.

### § 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Pettersson i Ersbacken till mig framställt frågan, huruvida bestämmelserna i taxeringsförordningen innebära att vid nu pågående kommunala beskattning procentavdraget verkligt skall uträknas å det gamla och lägre taxeringsvärdet å fastigheterna.

*Svar på  
interpellation.*

Med anledning härav får jag anföra följande.

Enligt 45 § fjärde stycket kommunalskattelagen skall det s. k. procentavdraget beräknas efter taxeringsvärdet året näst *före* taxeringsåret. Endast under förutsättning att fastigheten nämnda år icke varit underkastad fastighetsskatt samt att jämlikt 6 § kommunalskattelagen taxeringsvärde nämnda år icke varit fastigheten åsatt, får procentavdraget beräknas å det för taxeringsåret gällande taxeringsvärdet. I de av interpellanten åsyftade fallen, där vid 1945 års allmänna fastighetstaxering taxeringsvärdet å en fastighet höjts i förhållande till tidigare gällande taxeringsvärde, skall procentavdraget alltså beräknas efter det lägre, för år 1944 gällande taxeringsvärdet. Fastighetsskatten för år 1945 kommer däremot att utgå på grundval av taxeringsvärdena för år 1945.

Anledningen till att fastighetsskatten och procentavdraget icke beräknas på grundval av ett och samma års taxeringsvärde är, att fastighetsskatten och inkomstskatten avse olika år. Inkomstskatten avser allt sedan år 1907 den inkomst, som åtnjutits året näst före taxeringsåret. Fastighetsskatten avser däremot taxeringsåret; fastighetsskatten utgår alltså ett år tidigare än skatten på inkomsten av fastigheten. Vid sådant förhållande läser det vara principiellt riktigt, att procentavdraget beräknas å taxeringsvärdet under året näst före taxeringsåret. Den skattskyldige bör nämligen genom nämnda avdrag kompenseras, icke för den fastighetsskatt som utgår för taxeringsåret, utan för den fastighetsskatt som uttagits för beskattningsåret.

Förutom det principiella skäl, som nyss angivits, tala jämväl praktiska synpunkter för att procentavdraget bör beräknas å taxeringsvärdet året näst före taxeringsåret. De lokala taxeringsnämnderna i länen skola nämligen avsluta sitt arbete, såvitt angår taxering för inkomst, redan den 15 maj, medan fastighetsprövningsnämndernas arbete pågår till den 1 juli. Då inkomsttaxeringen sker ha sålunda de nya, för taxeringsåret gällande taxeringsvärdena ännu icke fastställts.

Härefter yttrade:

Herr **Pettersson** i Ersbacken: Jag ber att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för svaret å min interpellation.

*Svar på interpellation.* (Forts.)

Av svaret framgår vad man egentligen vetat förut, att den nuvarande beskattningen i kommunerna enligt bestämmelserna i § 45 i taxeringsförordningen hänför sig till 1944 års inkomst, medan fastighetsskatten utgår efter 1945 års taxeringsvärden. Således är den principiella sidan av påtalade förhållande alldeles klar och i enlighet med nu gällande bestämmelser. Att emellertid praktiska skäl skulle vara avgörande vid utformningen av våra taxeringsförordningar enligt nuvarande gestaltning har jag svårt att förstå. Om fastighetstaxeringen ägde rum några månader tidigare till exempel, skulle de nya fastighetstaxeringsvärdena föreligga färdiga vid deklarationstiden och vederbörande deklarant kunde få sitt procentavdrag beräknat å samma taxeringsvärde efter vilket han beskattas. De återopade skälen för att fastighetsskatt och inkomstskatt skola avse olika år har jag därför svårt att förlika mig med.

Anledningen till att min interpellation framställdes var den att jag ville söka påvisa, hurusom svenska folket, d. v. s. i detta fall fastighetsägarna, reagerar mot vad som kanske med fog kan sägas vara ren dubbelbeskattning. Vi talade i denna kammare för någon vecka sedan om deklarations- och skattemoral. Jag vill understryka vad som vid det tillfället sades ut, att våra skattebetalare i regel äro punktliga, när det gäller att fullgöra sina medborgerliga skyldigheter, men det föreligger fara för att dessa människor komma att känna sig orättvist behandlade från myndigheternas sida och i ren desperation komma att vidtaga mindre välbetänkta åtgärder.

För närvarande torde väl ingenting vara känsligare för vårt svenska folk än frågor om beskattningen. Av kända anledningar ha våra uttaxeringar höjts från det ena året till det andra, och mängen har svårt att få sina inkomster att räcka till skatten. Inte minst indrivningsverksamheten ute i kommunerna vittnar noggsamt härom.

Vid den allra minsta lilla rubbning i ens normala liv kunna de allvarligaste konsekvenser komma att uppstå. Inträffar sjukdom, arbetslöshet eller andra förhållanden inträder genast ekonomisk kris, varom otaliga exempel skulle kunna lämnas. Jag vill inte vara den, som gör finansministerns börda tyngre genom jeremiader och gnäll. Jag anser, att hans lott inte är avundsvärd, men jag har velat peka på, huru nära gränsen vi stå, då det gäller förtroendet till vad vi lagstifta om i denna församling. Jag vill blott i all korthet peka på ett tidningsuttalande, som jag anser vara högst märkligt. Det är restaurangpersonalens facktidning Svensk Hotellrevy, som efter att först ha berört den svenska pressens mörkläggnung, då det gäller reaktionen mot skattesatserna, fortsätter: »Kraven på det allmänna måste begränsas, om skatterna skall ned. Det har inte tillräckligt framhållits för de bredare lagren, att om man kräver en utgift för ett visst ändamål, får man vara beredd att betala skatt. Orsakssammanhanget bör klarläggas, ty nu böjas medborgarna av skatter som under fogdetidens glansdagar här i landet.» Det är mot denna bakgrund jag ansett att det varit lyckligare med en annan formulering av § 45 i taxeringsförordningen.

Nu kan det visserligen invändas, att vid en sänkning av taxeringsvärdena verkar det s. k. procentavdraget åt andra hållet. Javäl, men jag vill då fråga: kunna vi med hänsyn till vad vi åtagit oss och vad vi stå beredda att ytterligare påtaga oss förvänta en sänkning av taxeringsvärdena för generationer framåt? Jag antar, att taxeringsvärdena stå i ett visst sammanhang med uttagande av skatt, och under sådana förhållanden håller jag för sannolikt att vi, som nu leva, knappast kunna hoppas få vara med om sänkta taxeringsvärden.

**Herr Werner:** Herr talman! Jag har begärt ordet för att med några ord siffermässigt belysa den fråga, som väckts av herr Pettersson i Ersbacken. Även



*Svar på interpellation. (Forts.)*

om kommunalskattelagen medgiver att, som skett vid årets taxering, fastighets-skatten taxeras efter de nya taxeringsvärdena utan att procentavdrag medgives å samma taxeringsvärde, kommer denna beskattning att drabba fastigheterna på ett mycket kännbart sätt. Det kan ju betecknas som ett verkligt missförhållande att så skall ske. Men man har kanske anledning att i framtiden vänta vissa rättelser härutinnan.

Delar man upp jordbrukets samlade taxeringsvärde för hela landet — enligt 1938 års taxering cirka 6,65 miljarder kronor — på jordbruksvärde och skogsvärde falla på jordbruksvärdet 4,58 miljarder kronor och på skogsvärdet 2,07 miljarder kronor. Den ökning som skett av dessa värden vid den senaste taxeringen utgör för jordbruksvärdet cirka 28 procent och för skogsvärdet ej mindre än cirka 55,1 procent. Denna höjning har medfört ett ökat fastighetsskatteunderlag beträffande jordbruksvärdet med omkring 1,27 miljarder kronor. Med ett procenttal av 5 procent motsvarar detta en kommunalt beskattningsbar ökad inkomst, när det gäller det nakna jordbruksvärdet, på 63,5 miljoner kronor. Den på skogsvärdet belöpande ökningen av taxeringarna med 55,1 procent motsvarar en ökning av skogsvärdet med 1,14 miljarder kronor. Räknar man med ett procenttal av 4 procent får man alltså en ökad beskattningsbar inkomst från denna skatteälla av 45,6 miljoner kronor. Tillsammans blir det alltså en höjning av den beskattningsbara inkomsten med 109,1 miljoner kronor, som alltså härflyter från den höjning av jordbruksvärdet och skogsvärdet, som framkommit vid årets taxering.

Taxeringsvärdet för »allmän fastighet» utgjorde enligt 1938 års taxering 19,7 miljarder kronor. Om den approximativa ökningen sättes till 15 procent får jag fram en ökning av taxeringsvärdet med 2,95 miljarder kronor, vilket medför en höjning av den taxerade fastighetsinkomsten beträffande denna kategori av fastigheter med 147,5 miljoner kronor. Om jag går ut ifrån att uttaxeringsprocenten för landskommunerna med tillägg av landstingsskatten utgör 11,17 kronor per skattekrona få jordbruksfastigheterna enbart på grund av det höjda fastighetsskatteunderlaget vidkännas icke mindre än 12,25 miljoner kronor i högre skattebelastning på grund av detta förfarande. Jag förutsätter då, att det varit möjligt att utnyttja garantiskatteavdraget beträffande de ur fastigheterna härflytande inkomsterna. När det gäller »annan fastighet», huvudsakligen städerna, belöper sig ökningen i skattebelastningen till omkring 16,8 miljoner kronor, vilken summa bör minskas med 1,1 miljoner kronor på grund av att Stockholms stad icke belastas av särskild landstingsskatt. Merbelastningen å annan fastighet i anledning av taxeringsförfarandet skulle alltså bli 15,7 miljoner kronor, förutsatt att det även i detta fall varit möjligt utnyttja procentavdraget. Tillsammans cirka 28 miljoner kronor få alltså fastigheterna vidkännas i högre skattebelastning, på grund av, kan jag säga, den inadvartens, som bottnar i skattesystemet. Det är ju uppenbart, att detta system måste visa sig alltmera felaktigt i samma mån som på primärkommunerna och landstingen övervältras allt större utgifter, i form av sociala uppgifter, som staten gång efter annan beslutat att landstingen och kommunerna skola övertaga.

Jag vill förutskicka, att i den mån som fastigheterna och inkomsterna i olika grad uppbära skatteunderlaget i kommunerna få givetvis fastigheterna ta del av skattebördan i förhållande till repartitionen. Det kan ju tänkas att vid en uppdelning av kommunernas utgifter på fastigheterna och inkomsterna en viss återgång på fastigheterna skulle bli följden, något som emellertid med det knapphändiga material som jag haft tillgång till icke låtit sig beräknas. Jag har endast velat med detta visa, hur detta tillvägagångssätt verkat i praktiken. Samtidigt har jag också velat påvisa den ökade belastning, som blir en följd av detta

*Svar på interpellation. (Forts.)*

förfarande just för fastighetsägarna, som i många fall berövas möjligheten att göra avdrag för skuldräntor, försörjningsbördor m. m., vilka avdrag fastighetsägarna enligt garantiskatteprincipen tyvärr ofta icke kunna tillgodogöra sig, då den ur fastigheten härflytande inkomsten visar sig otillräcklig för att medge de avdrag som eljest enligt gällande lag tillkomma övriga skattepliktiga.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag har begärt ordet för att göra ett påpekande.

Den fråga, som interpellanten och herr Werner berört är icke en ny fråga, som uppstått nu eller under de senaste fastighetstaxeringarna, utan ett förhållande, som varit rådande under hela den tid, som förflutit, sedan nu gällande bestämmelser infördes. Jag vill påpeka för interpellanten och herr Werner, att det vid en av fastighetstaxeringarna någon gång på 1930-talet skedde en sänkning av taxeringsvärdena. Vid det tillfället fingo således fastighetsägarna en fördel härigenom. Jag medgiver emellertid, att förhållandena nu kunna sägas vara annorlunda därigenom att höjningen av fastighetstaxeringsvärdena är större än någon gång tidigare. Jag tror inte, att det finns någon möjlighet att rätta till den påtalade olägenheten inom den nuvarande garantiskattens ram. Vilja herrarna åstadkomma en annan ordning på ifrågavarande område kan så bäst ske genom att herrarna bidra till att genomföra en fristående objektskatt för fastigheterna. Om en sådan införes bortfalla alla de olägenheter, varom interpellanten och herr Werner talat.

Herr **Jansson** i Aspeboda: Herr talman! Även om här förklarats att förfaringssättet är principiellt riktigt — vilket vi kanske kunna tycka vid första påseende — torde vi dock inte kunna komma ifrån att vi inte ernå en sådan rättvisa vid taxeringen, att dubbelbeskattning undviks.

Herr Andersson i Löbbo framhåller att för några år sedan var förhållandet det rakt motsatta. Jag har varit med om fastighetstaxeringar i flera omgångar, och jag kan ge herr Andersson i Löbbo rätt däruti, men även om man vid något tillfälle fått taxeringen nedsatt har detta ändå skett under tider, när fastighetstaxeringsvärdena inte »hoppat» så stora stycken som nu. När vi i år skulle utföra fastighetstaxering på den plats där jag var med började vi med bolagsskogarna, varvid ägarna gingo med på en hundra procentig ökning av värdet. Det gällde ett ganska stort belopp, av betydelse även för ifrågavarande kommuns antal bevillningskromör. Vid denna taxering höjdes inte värdet för alla fastighetsägare utan undantag, det förekom också sänkningar. Vad som kommer att synas på debetsedeln, vare sig det gäller krono- eller kommunalskatt, är skillnaden mellan det belopp man slutligen kommit fram till och det belopp som fastställdes, om man hade följt den av vederbörande fastighetsägare avgivna deklARATIONEN. Det stora flertalet har fått vidkännas alltför betydande höjningar på grund av att fluktuationerna i taxeringsvärdet nu varit så pass kraftiga, och detta så att säga ovanpå den stora skattebördan vi redan ha att dras med. Då man blivit tillfrågad om detta så har man fått svara, att jag har fått 30 eller 50 eller 100 eller 150 kronor mer i fastighetsskatt än vad skatten skulle vara på den sammanlagda inkomsten.

När herr Andersson i Löbbo säger att det är omöjligt att rätta till missförhållandena vill jag påstå, att det är den enklaste sak i världen. Man kan exempelvis göra fastighetstaxeringen färdig i så god tid att man hinner få de nya siffrorna till den tidpunkt då deklARATIONEN skall avges, vilket inte borde vara någon som helst svårighet. Vi brukar börja med vår taxering redan året innan meddelandena skola utsändas, på hösten — i november-december. Även det är kanske litet sent. Om taxeringen emellertid inte hinner bli färdig förrän till

*Svar på interpellation. (Forts.)*

nästföljande sommar borde vi väl för en gångs skull kunna hoppa över detta förfarande för att kunna tillämpa de nya värdena. Om vi använde dem 1946 vore saken därmed klar. — Objektskatt anser jag inte hör hit, det blir en fråga för sig som vi få talas vid om när den sorgen kommer, höll jag på att säga. Även därvidlag tror jag det råder delade meningar.

Det är ingen omöjlighet att ändra detta om vi bara vilja. Alltnog är det inga tjänstemän som begått något fel härvidlag, även om man ute i bygderna trott detta. Så är ingalunda fallet, utan vår nuvarande skattelag är sådan. Till slut vill jag särskilt poängtera att i de skogrika trakterna har skogens värde höjts med 50 å 100 procent. Detta har medfört att vi fått en påbrödsskatt i år, som väckt stor uppmärksamhet, och jag tror vi måste försöka få den ur världen och komma fram till en riktig beskattning.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

## § 3.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd *Svar på interpellation.* interpellation har herr Wiberg till mig riktat följande frågor:

1. Anser herr statsrådet, att utlottning av konstverk, som äger rum inom konstföreningarna, är att hänföra till sådana varulotterier, vilka avses i 1 § kungl. förordningen den 15 juni 1945 angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ förordningen den 28 september 1928 (nr 376) om särskild skatt å vissa lotterivinster, samt

2. har herr statsrådet, därest så är fallet, för avsikt att snarast framlägga förslag till sådan ändring av bemälda stadganden, att konstföreningarnas utlottning av konstverk bland medlemmarna icke blir föremål för lotterivinstbeskattning?

I anledning av dessa frågor får jag endast meddela, att jag på grund av vissa till finansdepartementet inkomna framställningar i ämnet låtit inom departementet igångsätta en skyndsam utredning angående möjligheterna att från den särskilda lotterivinstbeskattningen undantaga alla konstlotterier, som anordnas av personalföreningar och liknande sammanslutningar. Enligt de för utredningen lämnade underhandsdirektiven skall vid utredningen jämväl övervägas, huruvida eventuella undantagsbestämmelser böra utsträckas till att avse konstlotterier överhuvud taget.

Vidare yttrade:

Herr **Wiberg**: Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet ber jag få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Jag har med tillfredsställelse bemärkt att finansministern låtit inom departementet igångsätta en skyndsam utredning angående möjligheterna att från den särskilda lotterivinstbeskattningen undanta alla konstlotterier, som anordnas av personalföreningar och liknande sammanslutningar. Det är min förhoppning att denna utredning inom kort skall resultera i de åtgärder, som kunna befinnas erforderliga för att dessa konstlotterier skola undantagas från beskattningen. Eftersom finansministerns direktiv avse att utreda möjligheterna till undantag, förutsätter jag att detta får uppfattas som ett uttryck för att enligt finansministerns personliga åsikt undantag vore befogat.

Beträffande övriga konstlotterier skall enligt finansministerns meddelande i dag vid utredningen jämväl övervägas, huruvida några undantagsbestämmelser böra utsträckas till att omfatta även dem. I detta fall skall utredningen sålunda

*Svar på interpellation. (Forts.)*

ej endast avse vilka tekniska åtgärder som erfordras, utan också om man överhuvud taget bör medgiva, att dessa konstlotterier befrias från lotterivinstbeskattning. Finansministern synes alltså icke ha lämnat samma kategoriska direktiv i fråga om dessa konstlotterier som beträffande dem som anordnas av personalföreningar och liknande sammanslutningar. Med hänsyn härtill torde det måhända vara påkallat att jag något uppehåller mig vid den andra, i utredningsdirektiven sämre ställda kategorien.

Vid sidan av de rena personalkonstföreningarna torde man kunna uppdelat övriga föreningar i i huvudsak tre typer: riksföreningar, läns- eller landskapsföreningar och lokala föreningar.

Den äldsta av riksföreningarna är Sveriges allmänna konstförening. Den bildades år 1832 och har till ändamål »att väcka och underhålla ett allmännare och livligare intresse för den bildande konsten och befördra dess bästa». Sitt mål söker den i främsta rummet nå genom att anordna utställningar och konstlotterier samt utge en årspublication på 250 å 350 sidor. Publikationsserien är vår förnämsta konsthistoriska skriftserie och fyller otvivelaktigt ett verkligt behov. Skulle Sveriges allmänna konstförening av ekonomiska skäl tvingas att upphöra därmed, talar allt för att staten själv, t. ex. genom nationalmuseum, finge lägga upp en sådan serie, vilket skulle komma att medföra krav på ökade anslag från statsmakterna. Föreningens medlemsantal uppgår för närvarande till 7 515. Föreningen har under sin mer än hundraåriga tillvaro obestriddligen haft en mycket viktig uppgift att fylla, och det vore synnerligen beklagligt, om densamma i fortsättningen icke skulle arbeta ostörd, utan dess verksamhet försvåras genom en statlig beskattning.

Läns- och landskapsföreningarna liksom ortsföreningarna ha, ehuru vanligen i blygsammare omfattning, samma allmänna arbetsprogram som Sveriges allmänna konstförening. Vidare ha de en viktig mission inom sina verksamhetsområden vid mottagandet av nationalmusei och Riksförbundets för bildande konst vandringstställningar. Några av föreningarna äro museidrivande, såsom Jämtlands läns konstförening och Dalarnas konstförening samt föreningarna i Eskilstuna, Kalmar, Leksand och Västerås, eller underhålla en konsthall, som Borås och Sjuhäradsbygdens konstförening. Ett flertal andra föreningar samla konst till ett konstmuseum — såsom Lidköpings konstförening — medan de flesta av ortsföreningarna samla konstverk till ortens prydnad, oftast då arbeten för deponering i kommunala offentliga lokaler, såsom rådhus, skolor etc. Många exempel kunna här lämnas, såsom Norra Smålands konstförening, Hallands konstförening, Eksjö stads konstförening m. fl.

För stimulerandet av konstintresset inom sina orter verka dessa föreningar även på annat sätt. Det kan sålunda omnämnas att t. ex. Föreningen för konst i Linköping utdelar premier i teckning i stadens skolor och att t. ex. Nässjö konstförening lagt upp ett konsthistoriskt vandringbibliotek. Sydöstra Sveriges konstförening i Oskarshamn underhåller en konstskola i sin ort. Genom föredrag och utställningsverksamhet verka föreningarna också främjande för konsten såsom kulturfaktor. Det kulturella arbete som konstföreningarna nedlägga i vårt land bör nog uppskattas även av statsmakterna. En inskränkning i dessa föreningars verksamhet skulle också säkerligen bli ganska kännbar, särskilt för kommunerna.

Man torde nog kunna fastslå i princip att medlemmarna i konstföreningarna icke erhålla materiell valuta för den inbetalda medlemsavgiften. De ha visserligen möjlighet att vid utlottningar kunna vinna något konstverk, men det ligger i öppen dag att föreningarnas skriftserier och kulturfrämjande arbete i övrigt medföra kostnader.

Antalet läns- och landskapsföreningar uppgår för närvarande till ett tjugotal,

*Svar på interpellation. (Forts.)*

och antalet orfsföreningar är omkring sjuttio. Den största landskapsföreningen är Skånes konstförening, som för några dagar sedan kunde inregistrera sin 10 000:e medlem. Det kan i detta sammanhang nämnas att medlemsantalet vid 1940 års utgång endast utgjorde 2 886. Den starka medlemsökningen är också ett gott uttryck för det stora intresse, varmed föreningen och dess uppgifter omfattas, något som givetvis inte minst beror på det fullgoda sätt, varpå föreningens ledning handhar sin ideella uppgift.

De lokala konstföreningarnas medlemsiffror variera från omkring 1 500 och nedåt. Man kan nog våga konstatera att konstföreningarna, vare sig de tillhöra den ena eller andra kategorien eller äro att hänföra till den ena eller andra av de grupper, vari finansministern enligt sina direktiv till utredningsmännen inom departementet tydligen uppdelat dem, befinna sig eller ha åtminstone hittills befunnit sig under utveckling, såväl i fråga om medlemsfrekvensen som konstnärlig och allmän kulturell aktivitet. Tyvärr måste man nog förutsätta, att en beskattning skulle komma att medföra ett ur kulturell och därmed också ur statens synpunkt icke önskvärt bakslag. Jag vill därför gärna hoppas att den av finansministern igångsatta utredningen skall resultera i att konstföreningarna, av vad slag de vara må, icke måtte falla såsom skatteobjekt under lotterivinstförordningen.

Jag kan också lämna den upplysningen att det på sina håll förekommer en korporativ anslutning till en allmän konstförening från grupp- eller personalkonstföreningar, vilket ju ytterligare är ett skäl, varför man i fråga om beskattning inte bör göra någon kategoriklyvning.

Jag vill sluta med, herr talman, att framhålla, att jag i interpellationen endast upptagit konstföreningar och deras förhållanden till lotterivinstförordningen. Det är emellertid icke uteslutet att man vid en närmare utredning kommer att finna, att även andra föreningar med kulturellt syfte komma att få kännning av lotterivinstförordningen. Det vore därför tacknämligt om finansministern, sedan utredningen om konstföreningarna slutförts — vilket sannolikt och för övrigt även enligt direktiven torde kunna ske på kort tid — skulle vilja låta göra en översyn över lotterivinstförordningens verksamhetsfält i syfte att konstatera, om olägenhet för andra kulturella institutioner kunna uppkomma genom förordningen i fråga.

Herr **Kempe**: Herr talman! Interpellanten framhöll i slutet av sitt anförande att man också borde uppmärksamma de ideella organisationer, som komma att drabbas svårt när det gäller exempelvis finansieringen av deras studieverksamhet. Jag tänker att det är en mängd politiska, nykterhets- och idrottsorganisationer, som komma att drabbas av den extra varuskatten, då de organisera lotterier just för att finansiera sin studieverksamhet.

Då ändamålet är att skaffa medel till en sådan verksamhet borde man befria dylika föreningar från denna extra varuskatt, och det är närmast av den anledningen också jag skulle vilja hemställa till herr finansministern att han om möjligt gör en omprövning av frågan, huruvida man inte skulle kunna tänka sig att befria ideella organisationer från extra varuskatt.

Härmed var överläggningen slutad.

## § 4.

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **Sträng**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr Hansson i Skediga till chefen för folkhushållningsdepartementet riktat följande interpellation:

*Svar på interpellation.*

*Svar på interpellation. (Forts.)*

Har herr statsrådet kännedom om de svårigheter, som uttagen av fodersäd vållat jordbrukarna?

Kan man förvänta att herr statsrådet låter vidtaga sådana åtgärder att tilldelningen till jordbrukarna av kli och oljekraftfoder ökas snarast möjligt?

Efter överenskommelse med chefen för folkhushållningsdepartementet kommer jag att besvara denna interpellation.

På samma sätt som föregående år lät livsmedelskommissionen i somras verkställa en preliminär beräkning rörande de olika brukningsdelarnas möjligheter att avstå fodersäd till fördelning genom det allmännas försorg. Med hänsyn till de relativt gynnsamma skörderapporterna för fodersäd per den 16 juli 1945 ansåg kommissionen, att kristidsnämnderna vid denna preliminära beräkning kunde utgå ifrån att de kvantiteter fodersäd, som jordbrukarna ägde behålla för utfodring av egna djur, skulle kunna något höjas i förhållande till regleringsåret 1944/45. Sälunda föreskrev kommissionen i ett cirkulär, som utkom en av de första dagarna i augusti, att kristidsnämnderna i flertalet län vid beräkningen skulle göra avdrag med 190 kilogram fodersäd för varje mjölkko och tjur. Motsvarande avdrag utgjorde, såsom interpellanten uppgett, året förut 170 kilogram. I kommissionens cirkulär framhölls emellertid uttryckligen, att höjningen av avdraget endast verkställdes på försök och att man vid den tidpunkten icke kunde bedöma, om höjningen kunde bibehållas, när de definitiva normerna för fodersädsavståendet fastställdes. Fodersädsskörden visade sig sedan bli väsentligt lägre än man med ledning av skörderapporterna per den 16 juli beräknat. Kristidsnämndernas preliminära uppskattningar av de kvantiteter fodersäd, som jordbrukarna vid de försöksvis tillämpade foderstaterna kunde avstå, gävo även vid handen, att dessa kvantiteter blevo alldeles otillräckliga för de ändamål, som genom dem skulle tillgodoses. Vid fastställandet av de definitiva normerna för avståendet blev det därför nödvändigt att i huvudsak återgå till de under regleringsåret 1944/45 tillämpade foderstaterna; en mindre höjning kunde dock ske inom några kristidsstyrelseområden för tjurar och kor.

I anledning av interpellantens uttalande att de statliga uttagen av fodersäd i många fall drabbat jordbrukare hårt, beroende på att tröskningsresultaten givit ett sämre utbyte än man väntat, vill jag framhålla, att jordbrukarna, som förut nämnts, innevarande år icke endast få behålla lika mycket fodersäd för utfodring per djurenhet som under föregående år utan även i stort sett erhålla lika stor tilldelning av oljekraftfoder och kli per djurenhet som under regleringsåret 1944/45. Vidare får jag erinra om att höskörden i år i allmänhet blivit riklig och välbärgad samt att återväxten på vallarna och betet under hösten nästan genomgående varit mycket god. Dessutom har A.I.V.-foderberedningen ökat avsevärt under året. Såsom ersättning för fodersäd finnes även i år fodercellulosa att tillgå. Vid inköp av fodercellulosa erhålla jordbrukarna såsom tillskottsfoder 12 kilogram oljekraftfoder samt, då fråga är om omelasserad fodercellulosa, jämväl 10 kilogram melass för varje deciton inköpt fodercellulosa.

Som helhetsomdöme beträffande fodersituationen kan sägas, att denna i år synes vara bättre än i fjol, vilket även kommer till uttryck i ökad invägning av mjölk vid mejerierna. För september och oktober äro invägningssiffrorna ej mindre än 12 % högre i år än föregående år.

Den totala förbrukningen av oljekraftfoder under innevarande regleringsår enligt den fastställda tilldelningsplanen beräknas komma att uppgå till omkring 194 000 ton mot cirka 179 000 ton under konsumtionsåret 1944/45. Ökningen sammanhänger dels med att djurantalet är något högre och dels med att tilldelningen per djurenhet i vissa fall kunnat höjas. Lagerbehållningen av

*Svar på interpellation. (Forts.)*

olja kraftfoder vid slutet av konsumtionsåret 1945/46 skulle, om inköpsrätten utnyttjats i sin helhet, bli 90 000 ton, däri inräknat omkring 54 000 ton, som inköpts men ännu ej inkommit från utlandet. Möjligheterna att köpa ytterligare kvantiteter från utlandet äro ovissa. Med hänsyn härtill torde för närvarande icke kunna disponeras större del av tillgångarna för utdelning under innevarande regleringsår än som ursprungligen beräknats, d. v. s. 194 000 ton.

Den för innevarande konsumtionsår fastställda tilldelningsplanen för kli innebär, att klitillgångarna i sin helhet disponeras. Av den totala tillgången ha 30 000 ton avsetts att jämte huvudparten av den fodersäd, som leveranspliktiga jordbrukare avstå, tillgodose behovet av fodermedeltilldelning hos de jordbrukare, som icke själva producera fodersäd i tillräcklig omfattning utan måste inköpa sådan.

Enligt vad som framgår av rapporter, som nyligen inkommit från kristidsstyrelserna, har under tiden till och med den 15 oktober 1945, d. v. s. utgången av den tid, inom vilken enligt kommissionens bestämmelser ansökan om tilldelning skall göras, jordbrukarna inom vissa kristidsstyrelseområden icke till fullo utnyttjat den inköpsrätt, som medgivits dem. Så är fallet framför allt inom Stockholms, Uppsala, Värmlands, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs läns samt Bohusläns kristidsstyrelseområden, i vilka inköpsbevis utdelats för endast 60—70 procent av de kvantiteter oljekraftfoder, som beräknades åtgå vid ransoneringsplanens upprättande. Hela den kvantitet kraftfoder, som kvarstod outtagen vid ansökningstidens utgång, kan uppskattas till över 20 000 ton oljekraftfoder och inemot 10 000 ton kli.

Med hänsyn till de kvantiteter kraftfoder, som, enligt vad nyss anförts, icke uttagits, överväges enligt vad jag inhämtat inom livsmedelskommissionen, att på det nya året lämna ytterligare någon tilldelning av oljekraftfoder och kli. Hur stor denna tilldelning kan komma att bli och efter vilka grunder den skall utgå torde ännu icke kunna avgöras.

**Härpå yttrade:**

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet Sträng få framföra mitt tack för svaret och särskilt därför att herr statsrådet i slutet av sitt anförande meddelade att ytterligare tilldelning av kraftfoder kan väntas. Särskilt kli är välkommet men även melass.

Tilldelningen är liksom förr uppdelad i tre perioder, då partiet överstiger 300 kilo, och den är redan i stort sett bestämd. Herr statsrådet anförde att man inom vissa kristidsstyrelseområden inte uttagit den bestämda tilldelningen. Detta har sina orsaker däri att dels såg skörden ut att bli bättre än vad senare visade sig vara fallet, dels trodde många att när kriget nu är slut skulle efterfrågan på fodersäd bli mindre, och dels slutligen var skördeutbytet till stor del okänt, då ansökan om tilldelning skulle göras. Inte heller var det känt hur stora leveranserna av fodersäd skulle bli. Det stora flertalet jordbrukare vill inte köpa dyrt foder, särskilt inte i fråga om oljekakor. Det var även en del som inte passade på att anmäla sig i god tid, enligt cirkulärets bestämmelser, för att erhålla tilldelning.

Men förhållandena äro nu annorlunda. Skördeutbytet är känt liksom även den leverans som kräves. Därför är ett tillskott av främst kli men även melass mycket välbehövligt, särskilt i trakter där bristsjukdomar hos djuren lätt uppstå.

Herr statsrådet anförde även den mjölkökning som skett, med 12 procent under en viss tid av året. Orsaken till detta beror nog på att antalet mejerileverantörer ökat och likaså djurantalet. Sistnämnda ökning är inte så obetydlig, då en stor del av djuren gått till slakt. Den lilla fodersäds mängd som

*Svar på interpellation. (Forts.)*

såväl i år som i följ tilldelats för utfodring betyder inte så mycket, medan däremot den goda höskörden givetvis gör sitt. Då leveranserna gå för hårt åt jordbrukarna måste de klaga, i första hand hos kristidsnämnderna, och avgörandet av dessa ärenden är ingen lätt sak, det känner jag väl till. Kanna jordbrukarna få litet mera kli och melass kan ett mycket stort antal klagomål undvikas.

Ett sådant löfte om ökad klitilldelning har herr statsrådet nu ställt i utsikt, och därför äro vi mycket tacksamma. Jag hoppas att det inte dröjer för länge innan denna tilldelning sker, så att vi kunna undvika alltför mycket besvärigheter och som sagt klagomål från jordbrukarna. För det vill jag i alla fall säga, herr statsråd, att leveranserna i år äro ovanligt stora i förhållande till skördeutbytet.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Blott ett par ord med anledning av herr statsrådets meddelande i slutet av svaret på interpellationen, där det säges — om jag nu minns siffrorna rätt — att ungefär 20 000 ton oljekraftfoder och 10 000 ton kli inte ha tagits ut i vissa landsändar och att detta skulle möjliggöra en extra tilldelning på nyåret, en tilldelning som inte slutgiltigt har övervägts av livsmedelskommissionen. Herr statsrådet yttrade också att man inte ännu bestämt vilken form den skulle ges.

Jag skulle i anslutning härtill endast vilja erinra om det uttalande som jordbruksutskottet gjorde i somras, att i den mån det finns möjlighet för ökad tilldelning av kraftfoder eller andra fodermedel, utöver förra årets tilldelning alltså, borde de mindre jordbrukarna särskilt ihågkommas. Jag hoppas att livsmedelskommissionen vid övervägandena i fortsättningen inte glömmer detta jordbruksutskottets uttalande.

Överläggningen var härmed slutad.

## § 5.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 285—292, bevillningsutskottets betänkanden nr 63 och 64, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 65—68, första lagutskottets utlåtanden och memorial nr 54—57 samt andra lagutskottets utlåtande nr 84.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.46 em.

In fidem  
*Sune Norrman.*



## Onsdagen den 12 december.

Kl. 11 fm.

### § 1.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

*Svar på fråga.*

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! Herr Senander har till mig framställt följande fråga:

Kan det förväntas att förslag till förbättrade folkpensioner kommer att föreläggas nästkommande års riksdag under dess vårsession?

Sedan socialvårdskommitténs förslag till lag om folkpensionering kommit till hands, kan jag svara ja på denna fråga.

Härefter yttrade

Herr **Senander**: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få uttala mitt tack för det synnerligen tillfredsställande svaret. Det kommer säkerligen att hälsas med glädje av landets samtliga folkpensionärer, att det blivit ett positivt svar på denna fråga.

Vidare anfördes ej.

### § 2.

Ordet lämnades på begäran till

*Svar på interpellation.*

Herr statsrådet **Mossberg**, som anförde: Herr talman! Dedamoten av denna kammare herr Jacobson i Vilhelmina har med kammarens tillstånd till mig framställt följande fråga:

Är herr statsrådet villig undersöka möjligheterna av att utan att avvakta en måhända omständlig och tidsödande utredning rörande det nuvarande civilförsvaret förelägga den nu samlade riksdagen ett förslag, innebärande ett generellt uppskov för landsbygden med samtliga övningar, instruktörskaderns utökning, inrättande av civilförsvarsbyråer ute i kommunerna och skyldigheten för dessa att anskaffa viss materiel och utrustning?

Innan jag ingår på att besvara nämnda spörsmål, anser jag mig böra bemöta ett av interpellanten gjort allmänt uttalande rörande avvecklingen av vårt lands beredskap på civilförsvarets område.

Interpellanten åberopar ett anförande av chefen för civilförsvarsstyrelsen och en av civilförsvarsdirektören i Västerbottens län författad tidningsartikel och säger sig bland annat genom dessa ha bibringats den uppfattningen, att under den fredstid som nu inträtt en utvidgning förestode av civilförsvarets omfattning och uppgifter. Jag finner icke anledning att här närmare gå in på de åberopade uttalandena. Jag vill emellertid framhålla, att dessa gjordes strax efter det tyska sammanbrottet och bland annat avsågo att varna för föreställningen att civilförsvaret helt skulle kunna avvecklas i och med vapenvilan. I det av chefen för civilförsvarsstyrelsen hållna anförandet framhölls dock uttryckligen, att civilförsvaret lika väl som militärförsvaret borde bli föremål för en nedskärning och att civilförsvarets verksamhet under fredsförhållanden skulle fortgå i beskuren omfattning.

*Svar på interpellation.* (Forts.)

Den verksamhet, som nu benämnes civilförsvaret, började organiseras endast ett fåtal år före krigsutbrottet, och den har sedan dess och intill krigets slutskede varit föremål för utbyggnad. Den organisationsform av civilförsvaret, som med beaktande av de under kriget aktuella beredskapskraven fastställdes i civilförvarslagen, är i själva verket ännu icke helt genomförd. Då på grund av dessa förhållanden någon egentlig fredsorganisation aldrig hunnit skapas för civilförsvaret, är det förklarligt om vid avvecklingen av civilförsvarets beredskap en viss tveksamhet kunnat göra sig gällande om hur långt nedskärningen borde gå.

En av huvuduppgifterna för den sakkunnigutredning beträffande civilförsvaret, vilken tillsattes i oktober, har därför blivit att bedöma i vilken omfattning civilförsvarets organisation och verksamhet bör upprätthållas under fredstid. I direktiven för de sakkunniga har med full tydlighet den uppfattningen kommit till uttryck att under fredstid en begränsning bör ske av civilförsvarets verksamhet och de därav följande förpliktelserna för enskilda och kommuner. De farhågor, som interpellanten hyser för att civilförsvarets utbyggnad i dagens läge kommer att forceras, måste sålunda betecknas som ogrundade.

Ehuru det alltså av skäl som nyss anförts ännu icke står fullt klart i vilken omfattning civilförsvarets verksamhet bör fortgå under fredstid, har en rad åtgärder vidtagits i syfte att bringa civilförsvaret på fredsfot. Genom kungörelse den 11 maj 1945 förordnade Kungl. Maj:t, att den då rådande civilförvarsberedskapen från och med 1 juni 1945 skulle äga tillämpning allenast vad beträffade den civilförsvaret ävilande flyktingverksamheten. Vad de personella insatserna i civilförsvaret beträffar ha följande inskränkningar vidtagits. Genom beslut den 8 maj 1945 föreskrev civilförvarsstyrelsen, att sådana större civilförvarsövningar, som vore avsedda att komma till stånd efter beslut av civilförvarsstyrelsen eller vederbörande länsstyrelse, ej vidare skulle hållas. Den 18 september 1945 föreskrev vidare civilförvarsstyrelsen att all repetitionsutbildning av civilförvarspersonal tillsvidare skulle inställas. Genom kungörelse den 19 oktober 1945 förordnade Kungl. Maj:t, att den grundläggande utbildningen av civilförvarspliktig personal skulle slopas såvitt anginge civilförvarspliktiga män som under innevarande år uppnå 48 års ålder samt civilförvarspliktiga kvinnor, som under samma år uppnå 28 års ålder. Utbildningsverksamhet omfattar därför numera i huvudsak endast grundläggande utbildning av civilförvarspliktiga, som under år 1945 fylla 16, 17 eller 18 år ävensom utbildning av utbildade, vilka inskrivits för tjänstgöring inom det allmänna eller särskilda civilförsvaret, såsom hemskydds- och verksamhetsledare o. d.

Vad angår den materiella civilförvarsberedskapen meddelade civilförvarsstyrelsen den 9 juni 1945 vissa inskränkningar i fråga om den fortsatta utbyggnaden av allmänna och enskilda skyddsrum samt anordnande av källarmursgenombrott, innebärande, bland annat att anordnande av skyddsrum samt verkställande av källarmursgenombrott i befintlig bebyggelse tillsvidare icke skulle äga rum. Genom föreskrifter, utfärdade den 29 september 1945, meddelades vidare dispens från skyldigheten att för skyddsrum i nybyggda fastigheter anskaffa viss, mera dyrbar utrustning ävensom att i sådana skyddsrum utföra vissa inredningsarbeten. Gällande föreskrifter rörande konstruktionen av skyddsrum i nybyggda fastigheter hålla därjämte på att överarbetas i syfte att nedbringa materialåtgång och kostnader. Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t har civilförvarsstyrelsen vidare medgivit, att viss för civilförsvaret anskaffad utrustning, däribland ambulanssläpkärror och för brandförsvaret avsedda transportsläpkärror få utlånas till kommuner för fredsmässig användning.

*Svar på interpellation. (Forts.)*

Civildéforsvarsstyrelsen har vidare den 26 oktober 1945 erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att försälja viss gasskydds-, sjukvårds- och förläggningmateriel samt vissa förråd av drivmedel, bilbatterier och skyddsrumsdörrar. Härvid erhöU civilförsvaret rätt att sälja en tredjedel av befintliga förråd av gummistövlar. Sedermera — den 23 november — har civilförsvarsstyrelsen bemyndigats att försälja gummistövlar i den ytterligare utsträckning, som styrelsen finner lämplig.

Av de särskilda spörsmål, som interpellanten anför, vill jag först beröra frågan om instruktörskaderns utökning. Interpellanten synes grunda sin uppfattning härutinnan på innehållet i den förut omnämnda, av civilförsvarsdirektören i Västerbottens län i maj månad i år författade tidningsartikeln. Civilförsvarsdirektören uttalar sig i denna visserligen för en utökning av instruktörskadern, men han bygger denna sin uppfattning på det utbildningsprogram, som föreskrevs genom kungörelsen den 2 februari 1945 angående omfattningen av civilförsvarsplikt för utbildnings- och övningsändamål. Denna kungörelse har emellertid genom de tidigare nämnda besluten om inskränkning i övningsarna till stora delar satts ur kraft. Enligt vad jag inhämtat av civilförsvarsstyrelsen föreligger ej behov av att utöka den instruktörspersonal, som är avsedd för utbildningen av dem, som inskrivas i det allmänna civilförsvaret. Utbildningen av instruktörer för hemskyddsutbildningen sker på frivillighetens väg genom riksluftskyddsförbundet och länsförbunden och beröres ej av civilförsvarslagens bestämmelser.

Interpellanten har vidare uppgivit, att inom vissa kommuner de framställningar, som gjorts av civilförsvarscheferna väckt oro och beklämning. Som exempel härpå omnämner interpellanten ett fall — det gällde här Nederkalix civilförsvarsområde — då civilförsvarschefen begärt upprättande av s. k. civilförsvarsbyrå med heltidsanställd föreståndare ävensom annan personal, vars avlönande i förhållande till kommunens bärkraft skulle medföra ganska betydande kostnader.

Det bör här framhållas, att i det av interpellanten åberopade fallet civilförsvarschefen icke fann stöd för sin framställning vare sig hos länsstyrelsen eller civilförsvarsstyrelsen. Emellertid hänvisar interpellanten till ett yttrande, som civilförsvarsstyrelsen i nämnda ärende avgivit till länsstyrelsen och i vilket styrelsen upptar till diskussion de allmänna riktlinjer, som böra följas vid bedömandet av frågan om anställande av biträdespersonal åt civilförsvarscheferna. Jag kan icke i detta sammanhang ingå på närmare bedömande av innehållet i denna skrivelse. Jag vill allenast framhålla, att enligt civilförsvarsstyrelsens uppfattning anställande av heltidsanställd, kvalificerad biträdespersonal skulle kunna ifrågakomma allenast i 77 av rikets 468 civilförsvarsområden och att all kvalificerad biträdespersonal skulle kunna undvaras inom områden av ren landsbygdskaraktär.

För egen del vill jag framhålla, att jag anser den största återhållsamhet böra iakttagas i fråga om heltidsanställning av personal i de olika civilförsvarsområdena.

Vad angår av interpellanten ifrågasatt uppskov för landsbygds kommunerna med skyldigheten att anskaffa viss materiel och utrustning torde man kunna säga, att sådant uppskov i praktiken redan gäller i det att några föreskrifter innebärande skyldighet för kommunerna att efter civilförsvarslagens ikraftträdande nyanskaffa någon materiel ej utfärdats. Anledningen härtill är att viss återhållsamhet i fråga om materielanskaffningen tillsvidare ansetts böra iakttagas i avbidan på resultatet av den pågående utredningen inom civilförsvaret samt inhämtande av erfarenheter från utlandet. Civilförsvarsstyrelsen har för sin del ej ansett sig böra ifrågasätta att medel för statsbidrag till kommuner för angivna ändamål anvisas för nästa budgetår.

*Svar på interpellation.* (Forts.)

Vad slutligen angår frågan om generell uppskov med samtliga obligatoriska övningar — interpellanten hade tänkt sig detta uppskov skola gälla landsbygden — vill jag framhålla, att ett ställningstagande till denna fråga torde böra vila i avvaktan på de resultat, till vilka den nu arbetande civilförsvarsutredningen kan komma. Det ingår nämligen i utredningens uppdrag att utan avbidan av slutförandet av utredningen i övrigt framlägga sådana förslag, som påkalla skyndsamt ställningstagande från statsmakternas sida. Enligt vad jag under hand erfarit har utredningen i detta syfte till behandling upptagit frågor rörande civilförsvarets organisationsplaner, personalens utbildning, bygandet av skyddsrum, anskaffning av materiel och anställning av personal i civilförsvarsområdena. Resultatet härav anser sig utredningen kunna framlägga under nästkommande januari månad.

Med vad jag anfört, torde jag få anses ha besvarat den av interpellanten till mig riktade frågan.

## Vidare yttrade:

Herr **Jacobson** i Vilhelmina: Herr talman! Jag ber att till statsrådet Mossberg få framföra mitt tack för det lämnade svaret.

Av herr statsrådets svar framgår, att en begränsning bör ske av civilförsvarets verksamhet och därigenom en lätnad beredas kommunerna. På samma gång som jag tacksamt noterar detta, måste jag tyvärr fastslå, att herr statsrådets uppfattning ingalunda sammanfaller med vare sig civilförsvarsstyrelsens, civilförsvarsdirektörernas eller andra under civilförsvarsstyrelsen sorterande tjänstemäns. Detta mitt påstående stöder jag inte endast på egna iakttagelser och erfarenheter, som jag bland annat i egenskap av civilförsvarsnämndsordförande haft tillfälle att göra, utan även till viss del på de skrivelser från vitt skilda delar i landet, som kommit mig till handa med anledning av den väckta interpellationen. I dessa skrivelser, i huvudsak från omdömesgilla och framskjutna kommunalmän, påpekas bland annat det förhållandet att vederbörande civilförsvarsdirektörer under den senaste tiden rest från den ena kommunen till den andra och mer eller mindre hotfullt förmått vederbörande civilförsvarsnämnd att vidtaga vissa åtgärder, som snarare tyda på en utökning än en begränsning av det nuvarande civilförsvaret.

Det är inte så mycket mot de i lag fastställda övningarna, som kritiken sätter in, utan mot det kostsamma och mången gång huvudlösa sätt, varpå en del ordnas. Är det nödvändigt, frågar bland annat en framskjuten kommunalman, att skicka en rödakorssyster från Stockholm långt upp i Norrland för att leda några timmars undervisning i sjukvårdstjänst, när det finns ett flertal examinerade sjuksköterskor på platsen? Är det nödvändigt, frågar en annan, att i dessa materialbristens tider låta tillverka en s. k. övningsvind, som beräknas kosta nära 1 000 kronor?

Även frågan om utbildandet av instruktörer synes ute i kommunerna vålla åtskilligt trassel och avsevärda kostnader. Herr statsrådet förklarar i sitt svar rörande denna sak, att herr statsrådet inhämtat av civilförsvarsstyrelsen, att behov ej föreligger av att utöka instruktörspersonalen. Det vore synnerligen tacknämligt, om civilförsvarsstyrelsen inte endast ville meddela herr statsrådet denna sin uppfattning, utan att den också komme till herrar civilförsvarsdirektörers kännedom. Ty så mycket vågar jag säga att för en vecka sedan saknade landets civilförsvarschefer kännedom om denna civilförsvarsstyrelsens ändrade uppfattning. Hade de haft kännedom härom skulle intresset hos vissa civilförsvarsdirektörer för denna utbildning icke framträtt på sätt som skett under den allra senaste tiden. Med anledning av uttalandet i interpellationssvaret, att utbildning-

*Svar på interpellation. (Forts.)*

en av instruktörer för hemskyddsutbildningen sker på frivillighetens väg, vill jag säga, att jag undrar om det är riktigt. Det är nämligen endast under förut-sättning att vederbörande kommun ingår som medlem i vederbörande länsför-bund. Först då övergår skyldigheterna att utbilda instruktörer på länsförbundet.

Beträffande inrättandet av civilförsvarsbyråer framhåller herr statsrådet att enligt civilförsvarsstyrelsens uppfattning skulle anställande av kvalificerad bi-trädespersonal ifrågakomma i allenast 77 civilförsvarsområden. Om så är för-hållandet, varför förfölja då vissa civilförsvarsdirektörer en del kommuner, som enligt statsrådets uppfattning inte kunna åläggas skyldighet att inrätta civil-försvarsbyrå, med den ena förfrågan efter den andra, huruvida kommunen är villig inrätta civilförsvarsbyrå? Det är bara 14 dagar sedan, som jag personligen besvarade en dylik framställning från civilförsvarsdirektören i mitt län. Förhål-landet är väl aldrig detta att vederbörande saknar sysselsättning och måste till-gripa dylika förfrågningar för att visa att arbete finnes?

Rörande skyldigheten för kommunerna att anskaffa viss material och utrust-ning säger herr statsrådet att rätt till uppskov härutinnan för närvarande före-finns, när någon föreskrift innebärande dylik skyldighet för kommunerna ej utfärdats. Ja, även på detta område råder olika uppfattning hos herr statsrådet och underlydande myndigheter. Kort före interpellationens framställande hade vi i min kommun besök av civilförsvarsdirektören, som framställde såsom ett oeftergivligt krav att en s. k. övningsvind i enlighet med civilförsvarsstyrelsens anvisningar skulle anskaffas. Jag begärde hos kommunens byggnadskontrollant, att han skulle kostnadsberäkna en dylik, och han påstod, att kostnaderna skulle uppgå till nära 1 000 kronor, en uppgift som jag även fått från annat håll. Vi lyckades emellertid lösa frågan på ett ekonomiskt fördelaktigare sätt genom att inköpa ett hus, men om civilförsvarsdirektören godkänner den vidtagna åtgär-den återstår att se. Det kan hända, att han finner byggnaden vara några centi-meter för kort eller för bred.

Av herr statsrådets svar framgår att viss för civilförsvaret anskaffad utrust-ning, däribland ambulanssläpkärror, får utlånas till kommuner för fredsmässig användning. Ja, detta är gott och väl, men man skulle illa känna till civilför-svarsstyrelsens och de underlydande organens byråkrati, om man inte förutsatte, att någon bestämmelse finnes, som lägger hinder i vägen för en dylik fredsmäs-sig användning. I Vilhelmina vidsträckt kommun — 87 kvadratmil, inte mindre än tre gånger så stor som Blekinge län — och i saknad av ambulans skulle det vara alldeles utmärkt att ha tillgång till en civilförsvarsstyrelsen tillhörig amb-ulanssläpkärra, som finns uppställd på brandstationen, men det går tyvärr inte, enär civilförsvarsdirektören i en skrivelse för cirka en månad sedan ålagt civil-försvarsnämnden i Vilhelmina att tillse att ringarna till ifrågavarande ambu-lanskärra äro kalkade och upphängda. Vad har man för nytta av en ambulans-kärra, om man tar bort ringarna och har dem kalkade och upphängda? Inträ-far ett hastigt sjukdomsfall, står man rådlös. Jag tror inte mycket på löften från civilförsvarsstyrelsen. Det enda positiva är den inställning herr statsrå-det intar.

Jag tror, att jag vågar säga, att vi alla, som i egenskap av ordförande i de kommunala civilförsvarsnämnderna eller av annan anledning kommit i kontakt med civilförsvarsstyrelsen och dess underlydande myndigheter, bibragts den upp-fattningen — och jag har inte träffat på en enda kommunalman, som sysslar med dessa saker, som inte har samma uppfattning som jag — att detta nya äm-betsverk framför något annat är behäftat med byråkrati och formalism.

Till sist vill jag uttrycka den förhoppningen att herr statsrådet måtte följa civilförsvarsstyrelsen och dess åtgöranden med största möjliga uppmärksamhet. Jag tror, att det föreligger anledning härtill.

*Svar på interpellation.* (Forts.)

Herr statsrådet **Mossberg**: Herr talman! Jag hoppas, att kammaren förstår, att det inte är möjligt för mig att gå in på ett sakligt bedömande av de enskilda fall som interpellanten här tagit fram. Jag måste säga, att jag tror inte man misstar sig, om man säger, att anledningen till eventuella missförhållanden på detta område är den omständigheten — som jag redan framhöll i mitt svar — att det nya betraktelsesätt, som man måste lägga på civilförsvarets verksamhet, sedan kriget i Europa nu är slut, i viss mån haft ganska svårt att tränga igenom hos civilförsvarsstyrelsen underlydande organ. Jag har emellertid den uppfattningen, som jag tidigare delgivit kammaren, att civilförsvarets verksamhet i flerahanda hänseenden, framför allt när det gäller ålägganden för enskilda och kommuner, högst väsentligt måste dämpas ned under en fredsperiod. Jag tror för min del, att det viktigaste måste vara, att man har en klar planläggning på detta område och att man följer utvecklingen men försöker när det gäller ålägganden för kommuner och enskilda så långt möjligt klara sig utan tvångsföreskrifter i fred.

Till interpellanten vill jag också säga, att jag är intresserad av de fall han här framdragit i sitt yttrande. Jag skulle vara tacksam, om han ville till mig överlämna det material, på vilket han bygger sitt anförande. I så fall skall jag undersöka, hur det förhåller sig med dessa fall och se till att rättelse åstadkommes, om det föreligger några missförhållanden. Om jag tar upp ett enda av de exempel, interpellanten framfört, exemplet från hans egen hemort, Vilhelmina, måste jag säga, att när jag hör detta fall relateras, så får jag genast preliminärt den uppfattningen, att det förefaller vara en alltför kostnadskrävande åtgärd att i ett samhälle som inte är större än Vilhelmina kräva inrättandet av särskilda övningslokaler för civilförsvarets del.

Jag vore som sagt tacksam, om jag kunde få del av det material, varpå interpellanten bygger de detaljerade anmärkningar han i dag framfört, och skall i så fall låta underkasta dem närmare granskning.

Herr **Jacobson** i Vilhelmina: Herr talman! Jag skall endast ännu en gång be att få tacka för den inställning statsrådet intagit i denna fråga. Det skall bli mig ett nöje att till statsrådet överlämna det material, varpå jag bygger mina anmärkningar. Jag tror, att det kommer att ha god verkan.

Överläggningen var härmed slutad.

## § 3.

*Svar på interpellation.*

Herr statsrådet **Ericsson** erhöi på begäran ordet och anförde: Herr talman! I en interpellation som herr Svensson i Stenkyrka med kammarens tillstånd riktat till chefen för folkhushållningsdepartementet, har interpellanten anført, att den prissänkning på vissa motordrivmedel, som trätt i kraft den 1 oktober i år, icke kunnat tillgodogöras av samtliga jordbrukare i lika stor utsträckning. Genom att tröskningsarbetet avslutats vid olika tidpunkter inom olika delar av landet hade de jordbrukare som inköpt sitt behov av drivmedel före prissänkningens ikraftträdande blivit missgynnade i förhållande till dem som slutfört tröskningsarbetet vid en senare tidpunkt. Detsamma gällde även de inköp av drivmedel som gjorts för höstsådden.

Med anledning härav har interpellanten frågat, om chefen för folkhushållningsdepartementet vore villig att undersöka möjligheterna att åstadkomma en återbäring av under månaderna augusti och september erlagda likvider för inköp av flytande bränsle för tröskning och höstsådd, så att jordbrukare, som verkställt dylika inköp, kunde tillgodogöra sig den prissänkning på dessa bränslen, som trädde i kraft den 1 oktober.

*Svar på interpellation. (Forts.)*

Då det jämlikt fördelningen av ärendena inom folkhushållningsdepartementet torde ankomma på mig att besvara interpellationen får jag anföra följande.

Prisändringar på en vara medföra helt naturligt olika ekonomiska verkningar för de olika förbrukarna, beroende på om de ha stort eller litet lager av varan vid tidpunkten för prisändringen. Vid de prishöjningar på flytande bränslen som förekommit under krigsåren har det icke ifrågasatts, att förbrukarna skulle till statsverket inbetala den vinst, som de kunde tillgodogöra sig på sina lager. Någon utbetalning av ersättning för prisfallsförluster på lager vid prissänkningar synas icke heller böra ifrågakomma. Sådana prisfallsförluster ha uppstått icke blott för jordbrukare utan även för andra konsumenter och för återförsäljarna, varför ersättningskrav med lika stor rätt kunna framföras även av dessa kategorier. Ett bifall till det i interpellationen framförda önskemålet skulle även medföra konsekvenser i fråga om prisfallsförluster på andra varuslag än flytande bränslen.

Av vad jag nu sagt framgår, att jag icke är villig medverka till vidtagande av sådana åtgärder, som i interpellationen föreslagits.

**Härpå yttrade**

**Herr Svensson i Stenkyrka:** Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det lämnade svaret, men jag måste samtidigt beklaga svarets negativa innehåll.

Herr statsrådet hänvisade i sitt svar till den gängse uppfattningen om prisvariationernas inverkan i detta fall. Men här föreligger ju ett speciellt förhållande; här är det ju staten, som har reglerat priset, och avsikten med den prissänkning, som inträdde först den 1 oktober i år, var ju att bereda ekonomiska lättnader åt jordbruket.

Som jag redan i min interpellation sagt har en rätt betydande grupp jordbrukare icke kunnat komma i åtnjutande av denna prissänkning på grund av det brådskande arbetet med tröskning och höstsådd. Jag förstår väl de svårigheter, som äro förenade med en återbäring, men det förefaller mig dock som om en återbäring skulle ha varit möjlig. Jag förutsätter då, att avsikten med prissänkningen var den, att densamma även skulle komma dessa jordbrukare till del.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

**§ 4.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa förmåner i samband med avvecklingen av försvarsberedskapen.

Utskottets hemställan bifölls.

**§ 5.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa förmåner till värnpliktiga jämte i ämnet väckta *Vissa förmåner till värnpliktiga.* motioner.

I propositionen nr 354 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 oktober 1945, föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i berörda statsrådsprotokoll förordade grunder, utfärda föreskrifter i fråga om vissa förmåner till värnpliktiga.

*Vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)*

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle, bland annat, i en blivande författning rörande de värnpliktigas förmåner under fredstid, i överensstämmelse med nu tillämpad ordning, fastslås en rätt för de värnpliktiga att vid infallande övningsuppehåll årligen komma i åtnjutande av två fria resor vid armén och tre fria resor vid marinen och flygvapnet, dock att — där antalet vapenövningsuppehåll vid någon försvarsgren understeg tre per år — värnpliktiga vid sådan försvarsgren skulle, utöver fri resa i samband med övningsuppehåll, beredas fri resa i samband med beviljad tjänstledighet i sådan utsträckning att sammanlagda antalet fria resor per år vid övningsuppehåll och tjänstledighet uppginge till tre per år.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft tre i anledning av densamma inom kammaren väckta motioner.

I motionen II: 641 av herr *Adolfsson m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att utöver förslagen i Kungl. Maj:ts proposition nr 354 rörande reseersättningar vid inskrivningsförrättning för värnpliktiga uttala sig för ett dagtraktamente å tio kronor för var och en i dylik förrättning deltagande värnpliktig samt att hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till författningstext samt detaljerade bestämmelser i anledning av denna fråga.

I motionen II: 642 av herr *Ståhl m. fl.* hade vidare hemställts, att riksdagen måtte besluta, att då sammanlagda kostnaden för resa mellan förläggningsort och hemort uppginge till 12 kronor eller däröver antalet fria resor mellan dessa orter bestämdes till sex per år mot av Kungl. Maj:t föreslagna tre per år, samt att samma bestämmelser skulle gälla resa till studieort eller annan därmed jämförlig ort i stället för hemort, även om den förra orten vore belägen på längre avstånd från förläggningsorten än hemorten.

Slutligen hade i motionen II: 665 av herr *Vigelsbo m. fl.* hemställts, att riksdagen med anledning av propositionen nr 354 måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda sådana föreskrifter, att då avståndet mellan förläggningsorten och den värnpliktiges hemort eller därmed jämställd ort överstege 10 km antalet fria resor mellan dessa orter bestämdes till minst fem utöver de tre, som föredragits i propositionen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med avslag å motionerna II: 641, II: 642 och II: 665 bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 oktober 1945 samt av utskottet i dess motivering förordade grunder, utfärda föreskrifter i fråga om vissa förmåner till värnpliktiga.

Reservationer hade avgivits utan angivet yrkande:

- 1) av herrar *Gränebo* och *Svensson* i Grönvik; och
- 2) av herr *Törnkvist*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Då jag fogat en blank reservation till det föreliggande utskottsutlåtandet, ber jag att få säga några ord.

Frågan gäller ju bland annat de värnpliktigas resor, och dessa ha ju såsom framgår av utskottsutlåtandet redan tidigare varit föremål för riksdagens behandling. Efter utredning av de sakkunniga kommer nu Kungl. Maj:t med ett förslag, som går utöver de sakkunnigas i fråga om kostnaderna, men det föreligger också motioner, som gå ännu längre. Givetvis kan man diskutera, hur långt man skall sträcka sig i fråga om kostnaderna, men för min del tror jag att vi här ett ögonblick också måste tänka på dem, som det hela egentligen be-



*Vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)*

rör och vilka få bära de största bördorna, nämligen de värnpliktiga. Jag undrar med andra ord om det icke är av viss psykologisk vikt att riksdagen visar större förståelse än hittills för de värnpliktiga genom att bevilja dem ett större antal fria resor. Jag tror att det vore till minst lika stor fördel för de militära anordningarnas effektivitet om de penningbelopp, om vilka här är fråga, ansloges till hjälp åt de värnpliktiga, som om de ginge till andra militärutgifter, detta särskilt som vi nog i tider som dessa få lov att inrikta oss på att förhindra att det svenska folkets intresse för försvaret kommer att sjunka. Jag kommer därför att ställa ett yrkande, som går längre än Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

Jag nämnde tidigare, att det föreligger en del motioner i frågan, och utan att närmare ingå på dem kan jag säga, att jag har gjort den erfarenheten under mitt riksdagsarbete, att man för att nå ett positivt resultat bör göra så små ändringar som möjligt i det förslag, som kan föreligga från Kungl. Maj:t och utskott. Jag kommer därför icke att ställa något yrkande om ändring i de grunder, som Kungl. Maj:t föreslagit och utskottet förordat, utan jag begränsar mig till själva antalet resor. Medan Kungl. Maj:t och utskottet sålunda föreslå endast tre resor per år, hemställer jag att kammaren måtte besluta, att antalet fria resor skall bestämmas till sex. Med hänsyn härtill ber jag att få föreslå ett par små ändringar i utskottets motivering. Sålunda föreslår jag, att ur motiveringen på s. 16 strykes den mening, som lyder sålunda: »Departementschefens förslag därvidlag synes utskottet utgöra en lämplig medelväg.» Vidare ber jag att få föreslå, att i den mening, som börjar med orden »Då övningsuppehållen uppgå» måtte utgå orden »den av departementschefen anvisade utvägen», att ordet »tre» utbytes mot »sex» ävensom att sista meningen i samma stycke: »Utskottet finner sig på anförda skäl böra avstyrka motionerna i fråga» strykes. Slutligen hemställer jag, att utskottets kläm måtte få följande lydelse, »att riksdagen må i anledning av motionerna II: 642 och II: 665 samt med avslag å motionen II: 641 bemyndiga Kungl. Maj:t att», o. s. v. i likhet med utskottets förslag.

Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till det sålunda gjorda yrkandet.

I detta anförande instämde herrar *Werner, Pettersson* i Rosta, *Larsson* i Luttra, *Boman* i Stafsund, *Jönsson* i Rossbol, *Persson* i Norrby, *Hansson* i Skediga och *Edberg*.

Herr **Adolfsson**: Herr talman! Till att börja med vill jag säga, att medan herr Svensson i Grönvik yrkat avslag på den motion, som i den föreliggande frågan väckts från kommunistiskt håll, skall jag be att få yrka bifall till densamma. Men samtidigt ber jag att få yrka bifall till det förslag i fråga om antalet fria resor åt de värnpliktiga, som herr Svensson i Grönvik nyss framförde.

Vidare skall jag be att få säga, att den nu föreliggande propositionen i sig innebär vissa otvetydiga förbättringar för de värnpliktigas vidkommande. På en ganska väsentlig punkt ha emellertid vi kommunister ansett att nya principer borde tillämpas på här ifrågavarande område, nämligen då det gäller inställelse till mönstringsförrättning. Utredningsmännen liksom senare departementschefen ha sysselsatt sig med frågan om ersättning till de värnpliktiga för resor i samband med mönstringsförrättning, och resultatet har blivit att hittills gällande bestämmelser om reseersättning skulle tillämpas även i fortsättningen. De mera väsentliga frågorna om ersättning för förlorad arbetsförtjänst och ersättning för förplägnadskostnad ha behandlats mera parentetiskt så att säga. Utrednings-

*Vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)*

männen ha hävdat, att praktiska skäl ur såväl gransknings- som kontrollsynpunkt skulle tala mot en gottgörelse åt de värnpliktiga för förlorad arbetsförtjänst och havda förplägnadskostnader, en ersättning, som vi kommunister motionerat om. För min del måste jag säga, att om ersättningen skall bestämmas till exakt vad vederbörande gått miste om i form av bortfallen arbetsinkomst och havda förplägnadsutgifter, skulle det hela bli synnerligen kvistigt med hänsyn såväl till belopp som kontroll. Vi ha emellertid presenterat ett mycket enkelt förslag till lösning, nämligen att varje man i sådant hänseende skall erhålla 10 kronor, ett som sagt både praktiskt och enkelt system, som icke skulle ge något utrymme åt byråkrati och tidsödande kontroll. Var och en till inskrivningsförrättning inställeskyldig, som också infinner sig, skulle sålunda ha att utkvittera 10 kronor.

Mot detta vårt så enkla och praktiska förslag finns ingenting att anföra av praktiska skäl. Detta har statsutskottet också insett, men utskottet yrkar likväl i likhet med herr Svensson i Grönvik avslag på vår motion. Såsom motivering anföres att inställelse till inskrivningsförrättning måste anses utgöra en integrerande del av varje svensk man enligt värnpliktslagen åliggande skyldighet. Jag behöver ju icke i det här sammanhanget ta upp någon diskussion om den ersättning, som kan utgå för uppdrag, som åläggas enskilda att utföra åt det allmänna, en fråga, som vi ju diskuterat i vår motion och som nu även utskottet diskuterat. Jag vet ju, att den som kallas att utföra ett uppdrag åt det allmänna i regel också får ersättning för förlorad arbetsförtjänst och för extra kostnader, som han kan ha haft. Jag skall icke befatta mig med härklyverier i frågor som dessa utan vill endast notera, att även resor till och från inskrivningsförrättning utgöra en integrerande del av varje svensk man enligt värnpliktslagen åliggande skyldighet. Menar nu statsutskottet, att dagtraktamenten och ersättningar för extra förplägnadskostnader icke skulle utgå, därför att kostnaderna i sådant hänseende måste vidkännas av alla? Då skulle konsekvensen bli att även andra ersättningar skulle slopas och därmed kanske också reseersättningarna. Detta är utskottet såsom av dess utlåtande framgår förståndigt nog inte redo att förorda.

Jag kan således, herr talman, inte finna att statsutskottet presenterat bärande skäl för sitt avslagsyrkande beträffande vår motion. Det är ju ändå på det sättet, att staten tar dessa ungdomar i anspråk vid inskrivningsförrättning och bryter kontinuiteten i deras arbete. I allmänhet ha dessa ungdomar inte heller kommit så särskilt långt i lönehänseende, varför således inkomstförlusten och de extra kostnaderna i samband med inställelsen drabbar dem särskilt hårt, eftersom de inte ha någon större förmåga att bära förluster.

Med hänsyn till vad jag nu har anfört, anser jag det fullt befogat att vidhålla det förslag, som har ställts i motionen nr 641 i andra kammaren och ber, herr talman, att få yrka bifall till denna motion. Jag vill därutöver påpeka, att om denna motion ändå skulle falla, kommer förslaget säkert tillbaka, eftersom det här rör sig om ett självklart och rättvist ungdomskrav, som det i längden inte kan gå att komma förbi.

**Herr Sveningsson:** Herr talman! När det gäller statsutskottets utlåtande nr 286, där behandlingen av frågan om de värnpliktigas fria resor är redovisad, kan jag för min del inte riktigt vara tillfredsställd med vare sig det förslag, som har framförts i den kungl. propositionen, eller det resultat, vartill statsutskottet har kommit.

Det är inte så länge sedan denna fråga behandlades i riksdagen. Som angivits i den kungl. propositionen väcktes under värriksdagen ett par motioner med förslag om längre gående förmåner när det gäller de värnpliktigas resor. Statsutskottet föreslog en utredning och riksdagen beslöt i enlighet härmed.

*Vissa förmåner till värnpliktiga.* (Forts.)

Man kan vara tillfredsställd med en sak, nämligen att denna utredning inte har tagit onödigt lång tid.

När jag i egenskap av motionär förra gången ärendet behandlades i kamaren kände mig föranlåten att ytterligare understryka betydelsen av utökade förmåner för de värnpliktiga beträffande resorna och uttalade det önskemålet, att utredningen inte onödigt länge skulle dra ut på tiden — jag hade redan då misstankar om hur det kunde komma att gå med denna utredning — fäste jag mig särskilt vid att det vid detta tillfälle togs mycket illa upp av den ärade ordföranden i statsutskottets första avdelning herr Törnkvist, att något överhuvud taget yttrades i kammaren, när utskottet haft en så välvillig inställning, att man föreslagit utredning i motionens syfte och således så nära som man kunde tillstyrkt motionen.

Men när man i dag ser på resultatet av denna utredning och statsutskottets behandling av den kungl. propositionen, så måste man konstatera och beklaga, att det inte i någon av de instanser, detta ärende passerat, har funnits något större intresse för ett resultat i positiv riktning, i överensstämmelse med vad jag föreslog i motion under värriksdagen, nämligen att de värnpliktiga borde ha möjlighet till två fria hemresor i månaden. Att de militära myndigheterna anse, att de anslag, som stå till försvarets förfogande, icke medge användandet av ytterligare medel, i detta fall några miljoner kronor, till de värnpliktigas resor kan man i någon mån förstå. Men vad man har mera svårt att förstå är att statsutskottet intagit en så negativ inställning till denna fråga som det gjort. När kostnaderna för försvaret sedan beredskapstjänsten avvecklats för närvarande röra sig om cirka 750 miljoner kronor cm året, kan man fråga sig, om det inte skulle vara möjligt att på något sätt utan inskränkning av försvarets effektivitet göra den besparing på mindre än 1 procent som behövs för att man samtidigt skulle kunna bjuda de värnpliktiga — det vågar jag påstå — en mycket efterlängtdad förmån.

För några veckor sedan yttrade försvarsministern enligt tidningsreferaten i ett föredrag — och jag instämmer i detta yttrande — att den härordning vi nu ha ställer stora krav på den värnpliktiga ungdomen. Jag vill endast tillägga, att de värnpliktiga inför dessa krav också ha rättighet att fordra, att vissa önskemål ifrån deras sida bli uppfyllda. Vid samma tillfälle yttrade försvarsministern, att det gäller att ge försvaret en sådan organisation, att det fyller en social funktion. Var finns, kan man fråga sig, den sociala funktionen i det förslag om tre fria hemresor om året, som Kungl. Maj:t har föreslagit och statsutskottet har tillstyrkt? I förhållande till vad många värnpliktiga för närvarande offra på resor, skulle det ha varit av liten betydelse för dem, om man inte föreslagit någon fri resa alls.

I den föreliggande utredningen framföras en del olika argument emot att de värnpliktiga skulle få den förmån, som jag tidigare har föreslagit. Man anser, att ett sådant system inte kan bli rättvist, därför att många värnpliktiga inte för restidens skull kunna utnyttja en sådan förmån. På detta kan jag svara med motfrågan: är det system, som vi nu ha, mera rättvist, då många värnpliktiga ha sin tjänstgöring så nära hemorten, att de per cykel kunna fara hem nästan varje kväll? Jag har aldrig menat att värnpliktiga, som ha sin tjänstgöring på mycket långt avstånd ifrån hemorten, kanske 50 till 100 mil, nödvändigtvis skola resa hem två gånger i månaden eller ha tillfälle därtill. Man skulle kunna åstadkomma någon begränsning på det sättet, att resekostnaderna för sådana värnpliktiga inte finge uppgå till fullständigt orimliga belopp.

I utredningen har vidare framhållits, att de värnpliktiga, som fullgöra sin rekryttjänstgöring, befinna sig i den åldern, att de som regel inte äro gifta och ha familjer och därtill inte inneha några uppgifter i samhället att räkna

*Vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)*

med. Detta är naturligtvis riktigt. Men det är väl också på samma gång så, att militärtjänsten för många, om inte för alla, innebär en stor förändring i deras tillvaro och deras livsmiljö, och alla ha säkert ett synnerligen stort intresse och behov av att i militärtjänstens enformighet få den rekreation, som ofta återkommande besök i hemmet, hos föräldrar och syskon, och hos **bekanta** alltid utgöra. Jag tror liksom herr Svensson i Grönvik att en sådan rekreation såväl är nyttig för de värnpliktigas individuella utveckling som av betydelse för försvarets uppgifter, för skapandet av en god och stark försvarsvilja, en vilja att lämna de offer, som samhället fordrar.

De värnpliktigas intresse av att få resa hem så ofta som tjänstledighet och permission erhålles, kunna vi riksdagsmän, som ofta äro på resande fot, inte tvivla på. När vi på lördagar och söndagar resa förbi förläggingsplatser kunna vi iakttä detta stora intresse. Det kan heller inte vara riktigt att värnpliktstiden nödvändigtvis skall vara en tid av stora ekonomiska uppoffringar för de värnpliktiga och för deras anhöriga. I detta avseende råder ett missförhållande som jag anser bör rättas till.

När järnvägsstyrelsen, som har kunnat klara alla transporter under beredskapstiden, kommer med ett sådant argument som att den skulle få besvärligt att klara dessa transporter av värnpliktiga — trots att vi veta att biltrafiken börjar komma i gång framigenom — tycker jag att detta argument verkar mera löjligt än sakligt.

När jag nu har samma uppfattning som jag hade förra gången detta ärendet behandlades, nämligen att de värnpliktiga i reseavseende borde ha större förmåner än vad Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit, kanske det hade varit rätt och riktigt, att jag i anslutning till propositionen under motionstiden även nu hade avlämnat en motion i frågan. Jag har inte gjort detta, därför att utredningsresultatet förefaller mig så magert, att inga större utsikter föreligga att såsom välbehövt hade varit väsentligt förbättra detta resultat. Jag ber därför, herr talman, att få instämma i och ansluta mig till det yrkande, som här i kammaren har framförts av herr Svensson i Grönvik, då detta förslag mest sammanfaller med min uppfattning. Men jag ber även att därutöver till försvarsministern och även till den försvarsutredning, som för närvarande arbetar, få uttala det önskemålet, att man har uppmärksamheten riktad på denna fråga, så att vi inom en nära framtid kunna komma fram till ett bättre resultat än vad vi i dag ha möjlighet att nå.

**Herr Törnkvist:** Herr talman! Jag skall inte låta mig frestas att upptaga någon polemik med de talare, som yttrat sig i fråga om de värnpliktigas resor, av det enkla skälet, att en sådan polemik lätt kan missförstås. Jag tillhör nämligen icke dem som vilja engagera mig i en meningsbrytning med dem, som stadigt vilja hjälpa till att förbättra de värnpliktigas ställning. Jag har intet intresse av detta, tvärtom. Under hela beredskapstiden ha strävandena varit klart inriktade på att bit för bit förbättra deras förhållanden och därigenom underlätta deras beredvillighet att i nödtid ställa sina krafter och sitt förstånd till rikets förfogande.

Jag kan emellertid i detta sammanhang inte underlåta att göra den reflexionen, att man säkerligen något överdrivit sina ansträngningar att under de år som gått genom riksdagsåtgärder tävla inför de värnpliktiga. Det är alldeles uppenbart, att det är överdrivet att begära fria resor var fjortonde dag under värnpliktstiden. Jag tror inte ens att pojarna själva ett ögonblick ha tänkt sig att en sådan generositet skulle utövas. De kanske rent av i själva verket skulle betrakta en sådan åtgärd såsom en överdrift. Man får nog se yrkandena i denna riktning som ett uttryck för en fortsatt strävan

*Vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)*

att förbättra de värnpliktigas förhållanden. Vi ha nu i huvudsak lämnat krigstidens beredskap och dess bestämmelser bakom oss. Det är nu fråga om att återgå till fredstidens värnpliktsförhållanden. Vi ha ju då huvudsakligen att göra med de unga pojkar, och i fråga om dessa måste man ju ur många synpunkter anlägga ett något annorlunda betraktelsesätt.

Jag vill även i detta sammanhang hävda, att när vi nu kräva ut så lång värnpliktstid av dessa ungdomar, böra vi givetvis också se till att vi under denna tid bereda dem en så dräglig tillvaro som möjligt. Jag betraktar Kungl. Maj:ts förslag som ett led i detta förbättringsarbete. Dessa unga män ha tidigare under fredstid inte åtnjutit fria resor i annat fall än då deras färdväg till inryckningsplatsen överskridit 20 kilometer. Kungl. Maj:ts föreliggande förslag innebär att de skola få tre fria resor om året under uppehåll i övningarna. Man bör ju på allt sätt söka undvika att suddas ut begreppen i diskussionen utan bör fastslå, att Kungl. Maj:ts proposition i denna del innebär ett solklart framsteg.

Nu kan man ju ha den uppfattningen, att resornas antal borde vara större. Jag tycker för min del att man skulle kunna bida tiden och när erfarenheter vunnits om utfallet av denna första åtgärd överväga, om man sedermera kan gå vidare på den inslagna vägen. Erfarenheterna från det civila livet peka enligt min uppfattning på att det inte är nödvändigt med de fjortondagarsresor som föreslagits. Jag tror också att de unga ha samma uppfattning. Vi ha ju varit unga litet var. Jag tror att detta förslag bottnar i ett överdrivet nit. Däremot kan det ligga någonting i yrkandet om sex fria resor om året. Jag kan dock inte för min del anse att detta krav är så trängande för ögonblicket. Jag vill emellertid avslöja att det på avdelningen inte förelegat något förslag om sex resor per år annat än i form av en motion av herr Ståhl. Denna motion var emellertid kombinerad med ett förslag om begränsning av resekostnaden, varför den inte vare sig i avdelningen eller utskottet lyckades förvärva någon speciell anhängare, som yrkade bifall till densamma. Utskottet övervägde för sin del att stanna för tre eller fyra resor och ansåg detta tillräckligt.

Sedan utskottet haft sammanträde har det emellertid skett något, som föranlett en höjning av budet till sex resor. Jag skulle givetvis i skydd av den blanka reservation, som jag fogat till utskottets utlåtande, vilken emellertid inte gäller denna fråga men vars innehåll är förborgat för kammaren, här utan vidare kunna yrka på sju resor. Jag vill emellertid inte göra detta. Jag anser att Kungl. Maj:ts förslag om de tre resorna är ett framsteg, och jag har lojalt tillsammans med mina kamrater anslutit mig till denna uppfattning.

Jag vill vidare, herr talman, påpeka, att propositionen inte gäller allenast dessa fria resor utan även på flera andra punkter innefattar förslag att förbättra villkoren för de värnpliktiga. Även bidraget till begravningshjälp hade ju kunnat ryckas ut och göras till föremål för ytterligare yrkanden. Jag vill emellertid inte nu alls ingå på bevekelsegrunderna till utskottets förslag. Det blir emellertid en gåva eller kanske mera sympatiskt uttryckt ytterligare ett handtag åt de värnpliktiga ifrån riksdagens sida, att de nu i stället för de två resorna få tre resor vid uppehåll i övningarna under värnpliktstjänstgöringens fullgörande.

Beträffande min blanka reservation innebär den endast, att jag har ansett, att den sträcka på 20 kilometer från inryckningsorten, som de värnpliktiga minst skulle ha att färdas för att bli berättigade till fri resa, är ett alldeles för långt avstånd och att det borde kunna minskas till 5 kilometer. Jag fick emellertid intet gehör för denna min uppfattning i utskottet. Jag drog mig därför tillbaka och tänkte, att frågan väl så småningom får mogna.

*Vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)*

Jag har för närvarande intet yrkande att framställa i detta avseende, herr talman, utan jag skall be att med vad jag har anfört få yrka bifall till utskottets förslag.

Jag vill slutligen påpeka, att första kammaren efter vad det berättats mig redan fattat beslut i frågan och med 66 röster mot 48 biträtt utskottets hemställan. Jag antager att denna kammare för närvarande inte vill medverka till att förlänga riksdagen genom en gemensam votering för denna frågas skull utan är beredd att fatta samma beslut som första kammaren.

Herr talman, jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Herr Petterson i Degerfors: Herr talman! Jag skall inte polemisera emot avdelningens ärade ordförande annat än på en enda punkt. Herr Törnkvist säger, att det tycks ha uppstått en tävlan mellan riksdagsmännen när det gäller denna fråga. Jag tror inte att detta är sant. Jag bevistade nämligen för något år sedan ett mycket representativt möte i Örebro, där alla möjliga politiska schatteringar voro företrädde, och där framställde man också detta yrkande om lättnader för de värnpliktiga. Denna linje har jag sedan för min del försökt att följa.

Det är alldeles riktigt som herr Törnkvist säger, att det i avdelningen inte ställts något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Detta kommer emellertid an på att jag vid detta tillfälle inte fick plats vid bordet utan slogs för min uppfattning ifrån stolen vid väggen. Jag har nämligen hela tiden hävdad den linje, som kommit till uttryck i det förslag, herr Svensson i Grönvik framställt.

Jag har haft ett visst fog för denna uppfattning. Jag förmodar att vi från och med januari nästa år ha att förvänta en proposition, som går ut på att ytterligare förbättra förmånerna för de värnpliktiga och att bringa fredsfamiljebidragsförordningen i närmare överensstämmelse med krigsfamiljebidragsförordningen. Från denna utgångspunkt har jag ansett, att man när det gäller antalet fria resor bör gå den väg, som delvis har föreslagits i motionen av herr Ståhl, nämligen att utöka antalet resor till sex.

Jag erkänner mycket villigt, att departementschefens förslag om en höjning av antalet till tre innebär en förmån för de värnpliktiga. Men vi få i detta sammanhang inte glömma, att vi även ha fått värnpliktstiden utökad högst väsentligt, med en tjänstgöring på 360 dagar första året. När jag anslutit mig till förslaget om sex resor, har jag utgått ifrån att det är motiverat, att en värnpliktig har möjlighet att en gång på en tvåmånadersperiod, alltså ungefär var sextionde dag, besöka hemorten. Detta behöver inte betyda att dessa värnpliktiga i någon särskild grad göra skäl för benämningen hemsjuka eller morsgrisar. Ty det är ganska naturligt, att vår tids ungdom, som börjar få intresse för en hel del ting i hembygden när det gäller politisk och annan verksamhet, ha behov av att komma till hemorten en gång varannan månad. De föreslagna sex resorna täcka också på ett bättre sätt inte bara övningsuppehållet utan ge också möjlighet till besök i hemorten vid de större helgerna, såsom jul, påsk och midsommar o. s. v.

Det är dessa motiv, som jag har haft för den ståndpunkt, som jag har hävdad i avdelningen och som jag även hävdar här i kammaren i dag. En utökning av antalet fria resor betyder naturligtvis en merutgift för staten, enligt preliminära uträkningar på närmare 1 miljon kronor. Detta är givetvis mycket pengar, men när det rör sig om så ofantliga belopp, som det här är fråga om, omkring 750 till 800 miljoner kronor, bör inte denna miljon, som skulle åtgå för resorna, vara avgörande. Jag har den uppfattningen, att om vi skola göra bespa-

*Vissa förmåner till värnpliktiga.* (Forts.)

ringar, böra vi försöka sätta in stöten på något annat ställe än då det gäller förmånerna för de värnpliktiga.

Det anförda är, herr talman, min motivering till att jag här yrkar bifall till det av herr Svensson i Grönvik ställda yrkandet.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Vougt**: Herr talman! Jag har tyvärr inte haft tillfälle att åhöra hela den debatt, som förts här i andra kammaren i denna fråga, ty jag har även haft att svara för ärendet i första kammaren.

Det anförande som jag först fick lyssna till hölls av herr Adolfsson, och jag får kanske börja med det. Det är möjligt att herr Adolfssons yrkande om bifall till den kommunistiska motionen om 10 kronors ersättning till de värnpliktiga vid mönstringen inte ytterligare kommer att upptagas i debatten, och det föreligger kanske därför så mycket större skäl till att jag nu stannar en smula vid detta. Herr Adolfsson sade, att detta yrkande om 10 kronors ersättning vid inskrivningsförrättning är ett ungdomskrav och ett folkkrav, som säkerligen kommer tillbaka. Jag har i detta avseende samma inställning som när det gäller antalet fria resor. Jag skulle intet hellre önska än att vi hade råd att dela ut 10 kronor till varje yngling, när han som 20-åring beger sig till mönstring. Men när herr Adolfsson säger, att förslaget är så enkelt, att det utan vidare borde kunna bifallas, skulle jag vilja ställa den något impertinenta frågan, om det ändå inte är litet väl enkelt. Varför skall det just vara 10 kronor, varför inte 5 kronor? Är det inte att vara litet välvillig i överkant att hävda, att de unga pojkar, som enligt gammal svensk hävd när de uppnått 20-årsåldern mönstra som värnpliktiga, skola behöva ha 10 kronor för sitt besvär?

Jag förstår mycket väl det resonemang som ligger bakom, när man säger, att förhållandena delvis ha förändrats, och att många 20-åringar nu ha arbetsförtjänst och att de om de äro borta från sin arbetsplats följaktligen göra en förlust, vilken bör på något sätt ersättas. Nu säger herr Adolfsson, att dessa ungdomar inte kommit så långt i lönehänseende, varför en förlust av en dagsförtjänst är ganska kännbar för dem. Men är det inte å andra sidan så, herr Adolfsson, att de endast i ytterst sällsynta fall ha försörjningsplikt? De skola vara gifta på dispens, om de vid denna ålder ha egen familj att försörja. Jag tror ändå inte att man kan göra gällande, att det på något sätt kan vara avgörande för ungdomarna, att de komma i åtnjutande av dessa 10 kronor vid inskrivningsförrättningarna. En sådan bestämmelse betyder i alla fall en utgift för staten på mer än en halv miljon kronor per år. Det skulle väl ändå vara bra lättfärdigt, om vi, när vi befinna oss i den situationen, att vi skola ompröva hela försvarsbudgeten och försöka inom en rimlig ram pressa in alla de utgifter, som den vidgade organisationen kräver, så här utan vidare toge på oss en kostnad av över en halv miljon kronor om året.

Jag kommer därmed över till den andra fråga, som har stått i centrum för debatten, nämligen hur många resor de värnpliktiga böra erhålla av statsmakterna för att resa hem under sin värnpliktstid. Jag vill då först stanna vid ett yttrande av herr Sveningsson, som erinrade om ett tal, som jag höll för en tid sedan, i vilket jag talade om den sociala funktion, som enligt min mening värnpliktstiden bör fylla, när vi fått en försvarsordning, som kräver en utbildningstid på 360 dagar som första tjänstgöring. Herr Sveningsson tryckte särskilt på att jag hade fällt uttrycket, att värnpliktstiden bör fylla en social funktion. Vad jag därmed menade var, att vi måste eftersträva att under värnpliktstiden icke endast slå i pojkarna det nödtorftiga och önskvärda för att de skola kunna tjänstgöra som soldater när så behövs, utan att vi även skola

*Vissa förmåner till värnpliktiga.* (Forts.)  
försöka utforma utbildningen på ett sådant sätt, att de få lära sig någonting nyttigt för det civila livet. Det kommer alltid att bli en viss dragkamp mellan militära och civila synpunkter, när det gäller hur mycket man under värnpliktstiden skall kunna ge de värnpliktiga av en sådan utbildning, som de ha nytta av, när de komma ut i det civila samhället. De som i första rummet ha trupputbildningen om hand hävda, att så mycket av militära färdigheter måste pressas in under utbildningstiden, att tiden blir mycket knapp för bibringandet av denna utbildning för det civila livet. Man medger emellertid att det är nödvändigt att ge de värnpliktiga även annan utbildning än den rent militära. Själva avvägningen är naturligtvis alltid svår att göra. För min del avsåg jag — som sagt — med det uttryck, som herr Sveningsson åberopade, att vi måste försöka att under värnpliktstiden ge de värnpliktiga så mycket som möjligt av det som är socialt nyttigt för dem. Jag måste ju säga, att jag i varje fall inte tror, att herr Sveningsson har fattat min tankegång, när han säger, att det i det föreliggande förslaget från min sida icke finnes något spår av den synpunkt, som jag tidigare givit uttryck åt. Jag har bl. a. sett saken så, att om man skall få möjlighet att ge de värnpliktiga en utbildning av denna sociala natur, blir deras värnpliktstid så pass ansträngande, att man inte gör dem någon tjänst, om man bereder dem möjlighet att resa hem oavlåtligt i de fall då dessa hemresor kräva lång tid. Så är otvivelaktigt fallet, när det gäller de värnpliktiga som vi egentligen här tala om, d. v. s. sådana som icke kunna resa hem praktiskt taget varje vecka eller varje gång de få tjänstledighet genom att utnyttja de billiga hemresorna.

Det har nu framförts många behjärtansvärda synpunkter till förmån för ökat antal resor. Och man har därvid som skäl bl. a. åberopat, att de värnpliktiga nu ha en betydligt längre utbildningstid. Jag förstår dessa argument mycket väl. Jag vill gärna säga som statsutskottets ärade talesman, att det är mycket svårt att polemisera emot dessa önskemål om vidgade förmåner för de värnpliktiga. Men det är ju ändå så, att vi alldeles nyss ha lämnat beredskapstiden bakom oss. Under beredskapen var behovet av täta hemresor ofantligt mycket större, därför att de som då voro inkallade voro ungdomar och medelålders män av alla åldrar och kategorier. Det är klart att man då i allra största utsträckning måste medgiva dessa fria hemresor. Litet annorlunda ligger det väl ändå till när det gäller de pojkar, som göra sin första värnplikts-tjänstgöring. För det stora flertalet av dessa utgöra de fria resorna intet problem. Ty det är ju så här i landet, att den största delen av de värnpliktiga äro förlagda till förband, som ligga i deras hembygd. De ha därför mycket korta hemresor. Däremot ligger problemet annorlunda till för alla dem, som tjänstgöra vid flyget, vilket också numera blivit mera utplacerat i landet än förut, men framför allt för dem, som tjänstgöra vid marinen. Jag förstår att det är dessa kategorier de i första rummet avse, som yrka på ett större antal resor. Men just för dem som ligga långt borta från sin hemort blir det säkerligen svårt att i full utsträckning utnyttja möjligheterna att resa hem sex gånger om året, om man skulle bereda dem tillfälle härtill. Jag tror att under sådana förhållanden vissa slitningar skulle uppkomma, som i varje fall inte kunna anses önskvärda.

Min huvudsakliga synpunkt är emellertid, att det förslag, som ställts här i kammaren, medför en fördubbling av kostnaderna från 1 miljon kronor till 2 miljoner kronor, i den mån de uträkningar som gjorts äro riktiga. När vi äro medvetna om detta skulle jag vilja vädja till kammaren att inte för närvarande ta det här steget. Vi befinna oss nu i det läget, att vi just hålla på att planera utgifterna för det femte av de uppbyggnadsår, som vårt försvar har erhållit inom den av riksdagen beslutade femårsplanens ram. Kostnaderna



*Vissa förmåner till värnpliktiga.* (Forts.)

komma icke att kunna väsentligt minskas i förhållande till tidigare år, även om vissa minskningar kunna åstadkommas. Försvarsutredningen arbetar för närvarande med det problem, som den har fått sig förelagt, nämligen att undersöka omfattningen av vårt försvar sedan den första femårsperioden har gått till ända. Jag tror det vore klokt av riksdagen att icke i detta läge utan allvarligt övervägande disponera över miljonerna, när man inte riktigt säkert vet, hur pass trångt om medlen det kommer att bli, när vi skola sammanfatta alla de utgifter, som bli nödvändiga.

Till slut vill jag meddela, att första kammaren redan har fattat beslut i denna fråga och med en rätt betydande röstövertikt har godkänt det förslag, som här företetts av statsutskottet. Jag tror för min del att andra kammaren kan göra detsamma utan att behöva riskera att ångra sig. Finna vi att det är rimligt att ge de värnpliktiga större rätt till fria hemresor och statsmakterna ha möjlighet att bekosta detta, kan ju frågan senare upptagas på nytt.

Herr **Sveningsson** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Till försvarsministern vill jag säga, att jag icke fällde ett så hårt uttryck som att det i Kungl. Maj:ts förslag inte fanns ett spår av social funktion. Jag tror att det av protokollet skall framgå, att mina ord föllo så, att jag efterlyste var den sociala funktionen fanns i Kungl. Maj:ts förslag. Jag anser, att den sociala funktionen icke blivit tillräckligt beaktad i propositionen.

Jag vill också understryka att det är min uppfattning, att det i denna sociala funktion bör ingå, att de värnpliktiga trivas i sin tjänstgöring. Herr Törnkvist ville inte tro, att de värnpliktiga hade det önskemålet att få resa hem så ofta. På den punkten har jag för min del en helt annan uppfattning. Herr Törnkvist tillade att vi alla ha varit unga och att det var annorlunda på den tiden. Jag vill tillägga, att när herr Törnkvist var ung, var det nog även annorlunda med riksdagsmännens resor. Jag skall inte på något sätt draga någon parallell mellan riksdagsmännen och de värnpliktiga, men jag tror att det sociala kravet nu för tiden är helt annorlunda beskaffat än det var på den tid, då herr Törnkvist var ung. Jag tror också att ett yrkande om fria resor är mera aktuellt än ett yrkande i fråga om begravningshjälpen. De åtgärder, jag här talat för, skulle ändå inte kosta mycket — det rör sig inte om mer än 6 à 7 miljoner kronor. Detta är ingalunda något stort belopp, när det gäller sociala åtgärder. Jag ber att ännu en gång få understryka önskemålet om att kammaren biträder det förslag, som på denna punkt under debatten har framförts av herr Svensson i Grönvik.

Härefter anförde:

Herr **Ståhl**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att i korthet yrka bifall till det yrkande, som under debatten har ställts av herr Svensson i Grönvik. Jag vill emellertid i egenskap av motionär i denna fråga passa på att göra ett par reflexioner.

Herr statsrådet Vougt har här bättre än vad jag kan göra utvecklade den tankegång, som naturligtvis är den enda riktiga, nämligen att de fria resorna i första hand måste komma de värnpliktiga till godo, som ha långa resvägar. Det är alldeles självklart att pojkar, som fullgöra sin värnplikt i hemorten och dels ha tillgång till de billiga veckoslutsbiljetterna vilka för tur och returresa betinga samma pris som för enkel biljett, dels åtnjuta 40 procents rabatt på tjänstledighetsresor och därtill ha kort väg hem, kunna uppehålla kontakten med hemorten praktiskt taget hur mycket som helst. Det gäller emellertid här

*Vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)*

precis som statsrådet sade, dem som äro uttagna till specialtjänst av olika slag, såsom ingenjörs- och trängtrupper, luftvärnet och kustartilleriet. Detta är anledningen till att jag i min motion har försökt finna en gräns för att skilja dessa olika kategorier åt. Jag har därvid stannat för 12-kronorsgränsen, helt enkelt därför att jag vid övervägande fann att denna punkt var den säkraste och kanske den enda möjliga, där man kunde draga en ekonomisk gräns. Om den sammanlagda kostnaden för resa tur och retur mellan förläggningssorten och hemorten uppgår till 12 kronor eller däröver skulle de värnpliktiga enligt mitt förslag erhålla sex resor årligen. Jag tror därför att den tankegång som jag har utvecklat i min motion överensstämmer med de synpunkter som herr statsrådet här framförde. Jag har emellertid avstått från att yrka bifall till motionen, därför att jag inte ville göra saken mera krånglig i tekniskt avseende än vad den är.

Jag skulle även i detta sammanhang vilja säga ett par ord i anslutning till dels herr Törnkvists och dels departementschefens anförande. Det förhåller sig väl inte riktigt så, att vi nu äro i färd med att återgå till tidigare förhållanden som avdelningens ärade ordförande sade. Det är riktigt att det före kriget inte förekom några fria resor, men under kriget ha de beredskapsinkallade, för att taga dessa för sig, haft sex resor om året, alltså en resa var sextionde dag, och de till fredstjänstgöring inkallade ha haft tre resor om året. Vissa grupper ha fortfarande, alltså ännu i år, intill sex fria resor, nämligen de som ha kunnat få tjänstledighet på grund av som det heter »enskilda angelägenheter av vikt». Därför är det faktiskt inte någon alldeles exakt historieskrivning att säga, att det nu gäller en återgång till förutvarande förhållanden.

Nu kan man fråga sig: är det då nödvändigt att de värnpliktiga åtnjuta dessa sex fria resor? Jag vill i detta sammanhang erinra om den kolossala skillnaden i tjänstgöringstid nu jämfört med tidigare förhållanden. Jag påminner om att värnpliktstiden för underofficerare utgör 540 dagar och för värnpliktiga officerare 720 dagar, därav 540 dagar i ett svep plus ytterligare 180 dagar. Man måste nog ändå säga, att vi ha kommit fram till en utbildningstid, som de värnpliktiga inte längre som förr kunna betrakta som ett slags semester, under vilken de koppla av sitt civila arbete. I varje fall måste de stora grupper, som få officers- eller underofficersutbildning, fortsätta sin civila yrkesutbildning. Jag tänker speciellt på studenterna och med dem likställda. Det är därför rimligt och skäligt att dessa grupper få någon möjlighet att på statens bekostnad hålla sig i kontakt med sin studieort och med sina lärare. Det kan göras på detta sätt, genom att de få de sex resorna, men de skulle vara fullkomligt ställda, om de finge nöja sig med tre.

I detta sammanhang vill jag också säga ett par ord till herr Adolfsson och herr Sveningsson. Jag anser, att försvarsministern har fullkomligt rätt, när han säger, att det anspråk på 24 resor, som framställts/ av herr Sveningsson, är fullkomligt verklighetsfrämmande. Jag har så pass mycket erfarenhet av militärtjänst att jag vågar säga, att en sådan förmån inte skulle uppskattas i det militära, därför att man inte kan tillgodogöra sig den, precis som departementschefen säger.

Till herr Adolfsson skulle jag vilja säga, att jag tycker nog att hans förslag, som ändå går löst på  $\frac{1}{2}$  miljon kronor, vittnar om en annan uppskattning av pengarnas värde än vad de verkligen ha. Där är det fråga om att satsa  $\frac{1}{2}$  miljon på ett ändamål, som de värnpliktiga mindre gärna vilja ha tillgodosett än kravet på ytterligare fria resor — det är ingen tvekan om den saken.

Så säger departementschefen, att han vill vädja till kammaren att ändå här tänka sig för, hur man skall använda den miljon, som det här är fråga om. Nu är det fråga om en miljon av ungefär 700 à 800 — jag vågar inte säga

*Vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)*

siffran så exakt. Jag skulle nog vilja ifrågasätta, huruvida inte denna enda miljon är mycket väl använd genom att man på detta sätt kan möjliggöra för de värnpliktiga att leva i bättre kontakt med sina hem och sin övriga civila miljö. Jag tror också, att man på personalvårdshåll och ansvarigt militärt håll har den uppfattningen, att dessa pengar icke skulle inkräkta på rent militära utgifter, utan att det är önskvärt i och för sig, att de värnpliktiga på detta sätt kunna hållas i kontakt med sin civila miljö.

Jag skulle också vilja framhålla, att det här ändå i första hand gäller resor på statens järnvägar, och jag föreställer mig, att när man talar om denna miljon, så har väl den inte riktigt samma karaktär som övriga utgifter. Jag yttrar mig inte här med 100-procentig säkerhet, men det förefaller mig, som om det åtminstone i viss mån måste bli en bokföringsfråga Staten flyttar ifrån den ena kassan till den andra, och det kan inte spela precis samma roll som om det skulle gälla en direkt utgift.

Jag ber alltså, herr talman, att få vädja till kammarens ledamöter att av personalvårds- och sociala skäl ansluta sig till den tankegång, som är framförd i den motion, som väckts bland andra av mig, och som här har omformats på ett sätt, som bör vara acceptabelt även för övriga motionärer i denna fråga.

Härmed ber jag alltså att få yrka bifall till det av herr Svensson i Grönvik under debatten ställda yrkandet.

I detta anförande instämde herrar *Fröderberg, Swedberg, Stjärne* och *Osterman*.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag trodde inte jag skulle behöva tillägga något utöver vad statsrådet Vougt har sagt, men efter de många instämmandena i det sista anförandet — och efter vad jag hört ha även många instämt i det yttrande, som hölls av bondeförbundets talesman — så kanske det ändå är nödvändigt att erinra kammaren om att statens tillgångar och medborgarnas möjlighet att gå till mötes ändamål inte äro alldeles obegränsade. Jag hör inte till dem, det veta ni nog — jag har blivit beskylld för raka motsatsen — som mena, att utgifter som staten gör i regel eller för det mesta äro sämre använda pengar än de som de enskilda få behålla. Det brukar annars vara den kritik, som man riktat emot den finanspolitik som förts under ett antal år, att man missuppfattar läget när man tror, att staten kan ge ut pengarna bättre än den enskilde. Men fastän jag således håller på att statens utgifter i regel äro av sådan natur, att de böra gå före ganska många utgifter, som den enskilde gör, så har jag aldrig förfallit till den uppfattningen, att varje anslag, som kan väl motiveras, därför utan vidare bör föranleda ett bifall ifrån riksdagen.

Jag delar fullt ut herr Ståhls uppfattning om de värnpliktigas berättigade önskemål. Överhuvud taget är det väl ingen, som kan motsätta sig det tänkvärda i att folk skall kunna komma i förbindelse med hemorten, med sin familj, för sina studier o. s. v., men vad vi inte komma ifrån är att dessa utgifter måste vägas emot andra. Nu kan man säga, som jag hörde att herr Petterson i Degerfors sade — och jag tror, att även herr Ståhl antydde det — att i en budget, som enbart för försvaret uppgår till 800 å 900 miljoner kronor, vad spelar där 1 miljon för roll? Tyvärr ha vi under kriget tvingats att införa en metod, som gör det ytterligt frestande för riksdagen att resonera på det sättet. Så länge som vi under kriget sade: vi ha ett enda allt överskuggande syfte, och det är att skaffa fram nödvändiga medel för landets försvar, så fanns det ingen gräns för vad riksdagen kunde besluta. Vi måste skaffa pengarna på ena

*Vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)*

eller andra sättet, och det fanns ingen möjlighet att väga. Det fanns ingen balanserad budget. Vi lånade; och lånar man 100 miljoner, varför skall man då inte låna 101 miljoner, och lånar man 2 000 miljoner, varför skall man då inte låna 2 100 miljoner, som vi gjorde under kriget? Det är så riktigt; och den synpunkten skulle man mycket väl kunna anlägga, om man inte vill vända tillbaka till utgångspunkten och säga, att eftersom de enskildas inkomster, och därför också statens inkomster, äro begränsade måste man väga det ena mot det andra.

Men då kan man säga: nu ha vi vägt och anse, att en miljon till i detta fall är lämpligt. Det kan jag också väl förstå, om vi bara se på de utgifter, som vi för närvarande ha beslutat, men vi få tänka på vad som kan komma. Mitt anförande har egentligen endast till uppgift att hemställa till kammaren att gå med på ett uppskov, att inte låta det önskvärda i denna uppgift hindra oss att säga: det spelar väl ändå inte så stor roll, om detta genomföres nu eller, låt mig säga, om ett år. Om ett år komma vi att ha en mycket säkrare uppfattning om vilka statsutgifter vi vilja göra. Vi komma att få väga hela mängder av nya statsutgifter mot varandra och emot denna utgift, och då äro vi i ett bättre läge att avgöra, huruvida denna miljon och andra liknande miljoner, som var och en förstår kunna motiveras precis lika bra, äro mera motiverade än andra utgifter, som vi vilja göra. Vi komma säkerligen att befinna oss i det läget. Jag hade tillfälle att säga det redan tidigare, i våras, och jag kommer säkerligen att säga det många gånger, att utgifter, som i och för sig äro mycket önskvärda, måste stå tillbaka, antingen så att vi säga: vi ha överhuvud taget inte råd till dem, eller: vi få skjuta på dem, därför att det finns andra, som äro mera nödvändiga. Jag tror, att redan till vårsessionen skall riksdagen få framställningar både om vad man allmänt kommer att anse vara mycket önskvärda utgifter, kanske ännu mera önskvärda än de som nu föreligga, och om våra möjligheter att skaffa medel till dem. Därför förefaller mig tiden ännu icke vara inne att avgöra, huruvida vi på detta sätt skola gå till mötes önskemål, som i och för sig äro tilltalande.

Jag skulle vilja hemställa, att kammaren går med på att uppskjuta sitt omdöme om huruvida vi ha råd till detta, till dess vi få se hela raden av andra önskvärda och kanske mycket mera önskvärda ting än det som nu föreligger.

Jag hemställer således, att kammaren bifaller utskottets förslag.

Herr **Svensson** i Grönvik erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag skall gärna erkänna, att när utskottet har bedömt behovet och användbarheten av detta anslag, har det vägt det ena anslaget mot det andra. Men jag har inte ställt frågan på det sättet, utan jag har ställt mig spørsmålet: gagna vi vårt försvarsväsende bäst genom att bevilja 1 miljon kronor till detta ändamål eller genom att lämna ett 1 miljon kronor större anslag till material? Detta anslag på 1 miljon kronor ökar intresset och trivseln inom värnpliktsarmén, och då jag anser, att det mänskliga materialet har större betydelse än den militära utrustningen, väger den nu föreslagna miljonen enligt min mening väsentligt tyngre än övriga militära anslag. Jag har velat framhålla detta i anledning av finansministerns yttrande och de mycket allvarliga varningar, som han riktat mot detta förslag.

Sedan vill jag bara tillägga i anledning av de anföranden, som hållits av försvarsministern och utskottsavdelningens ordförande, att det framgick av deras yttranden, att de hade svårt att gå emot det förslag, som här har ställts. De gjorde det inte med någon entusiasm. Jag fattar detta såsom ett erkännande av rättmätigheten i det förslag jag har ställt här i kammaren.

*Vissa förmåner till värnplikliga. (Forts.)*

Vidare anförde:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag vill bara gentemot herr Svensson i Grönvik erinra om att om man beviljar denna miljon, så minskar man inte samtidigt på något annat. Vi ha inte en sådan ram för försvarsutgifterna, och jag vill som min mening uttala, att det kan bli fråga om att spara både denna miljon och den miljon till material, som herr Svensson i Grönvik talade om.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Vougt**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att gentemot herr Svensson i Grönvik anföra ytterligare en synpunkt. Det förhåller sig nämligen inte helt på det sättet, att man kan väga det mänskliga materialet mot det maskinella. Herr Svensson i Grönvik tänker sig tydligen, att vi skulle ge pojkarna möjlighet att resa hem litet oftare och spara motsvarande belopp på ammunition och annat. Det är i och för sig en synpunkt, som kan bli skäligen lättvindig. Men åtminstone för närvarande förhåller det sig därjämte på följande sätt. Vi ha under beredskapen skapat en hel del anordningar av personalvårdande och kulturvårdande karaktär. Vi ha t. ex. skapat en hel personalvårdsorganisation med viss besättning. Vi ha i anslutning till denna kunnat ge ganska mycket pengar till kulturvårdande uppgifter inom det militära. Nu står jag i det läget att jag måste fråga: ha vi råd till det eller inte? Det är inte alls någon onödig tillspetsning då jag säger, att det problem, som kammaren kan ha att taga ställning till, är följande: skola vi använda 1 miljon kronor till personalvårdande och kulturvårdande uppgifter, till fritidssysselsättning och till kurser, eller skola vi använda denna miljon på det sättet, att vi låta pojkarna i större utsträckning än nu sitta på tågen för att resa hem? Jag kan mycket väl förstå önskemålet att de skola komma i kontakt med hembygden och familjen, men jag är inte alldeles säker på att det är det bästa sättet att använda pengarna. Jag har velat fästa herr Svenssons i Grönvik uppmärksamhet på att det inte alls är fråga om en avvägning mellan mekaniskt material och mänskligt material, utan det är fråga om hur vi bäst skola kunna använda pengarna för de värnpliktiga själva.

Herr **Ståhl** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill begagna tillfället att tacksamt notera, att varken finansministern eller försvarsministern har gått emot förslaget i och för sig. Det visar ju vilken saklig styrka det har.

Sedan säger försvarsministern, att det icke går att väga det mänskliga material, som det här är tal om, mot det maskinella och mekaniska, som försvaret arbetar med. Jag vill bara säga till försvarsministern, att ingen kan varmare än jag hoppas, att man vore lika noggrann med omvårdnaden om varje miljon i det militära som man är med denna miljon. Jag är dess värre inte övertygad om att det förhåller sig på det sättet. Jag skulle vilja hemställa till försvarsministern, att om — mot vad jag livligt hoppas — detta förslag i dag skulle falla här i kammaren, försvarsministern ville taga under övervägande att låta inarbeta detta i summan för försvarskostnaden för ett kommande år.

Jag vill till sist också bara gentemot finansministern säga, att det är naturligtvis ytterst respektabelt med de allvarliga synpunkter han här lägger på frågan, och jag utgår ifrån att det inte är prestigesympunkter. Jag tror emellertid, att det belopp, som vi här tala för — det är ett lätt resonemang jag här för — jämfört med de belopp försvarsbudgeten rör sig med i övrigt på intet sätt kan äventyra det hela, och det skulle säkerligen vara bättre använda pengar än i många andra fall.

*Vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)*

Herr **Svensson** i Grönvik, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Med anledning av finansministerns uttalande, att man skall väga den ena anslagsposten mot den andra, skulle jag vilja rekommendera, att vid uppgörande av de förslag, som nu äro under utarbetande, man tar hänsyn till de redan i anspråk tagna miljonerna. Om man beaktar den ökade trivsel, som jag hoppas att denna anslagsökning kommer att medföra, undrar jag, om inte den kan i värde för vårt försvar mäta sig med andra, mekaniska anordningar till samma belopp. Det är dessa saker som vi skola undersöka och väga mot varandra. Det är den frågan som för mig är avgörande. Det är inte bara en anslagsfråga, utan det är en fråga om att behålla populariteten hos vårt svenska försvar.

Härpå yttrade:

Herr **Spångberg**: Herr talman! Då jag inte kan ansluta mig till den vädjan, som försvarsministern gjorde i denna fråga, om att stanna vid den begränsning av de fria resorna för de värnpliktiga, som föreslås i propositionen och som utskottet stannat vid, skall jag be att få motivera detta med ett par ord.

För det första skulle jag kunna säga, att jag under den gångna krigstiden har bott på en plats, där man kunnat bevittna det militära slöseriet på ett alldeles särskilt sätt. De värnpliktiga skulle ha synnerligen svårt att förstå, att det skall sparas när det gäller deras resor, så att de måste begränsas till tre resor under ett helt år. Det är ju ändå på det sättet, att de värnpliktiga resa hem flera än dessa tre gånger. De resa hem några gånger under värnpliktstiden, och det är faktiskt önskvärt, att dessa ynglingar inte alldeles avkopplas från det civila livet. Men härtill kommer, att man skulle väl med den långa tjänstgöringstid, som de värnpliktiga ha, önska åstadkomma största möjliga jämlikhet mellan de värnpliktiga. Då finner man, att omkring en tredjedel av de värnpliktiga bor på den ort, där förlägningsplatsen finns. De exercera således i hemorten och kunna besöka hemmet kanske flera gånger i veckan utan att behöva betala några resor. Det måste då kännas litet hårt för de andra att blott få besöka hemmet tre gånger under ett år. Då resa de i alla fall hem, men vem bekostar de resorna? Det få väl antagligen den värnpliktiges föräldrar göra, då den värnpliktige icke har någon avlöning att kunna bekosta resan med. I allmänhet behöver han några kronor för att köpa sig kaffe eller någon gång något annat, som han behöver. Vi ha väl alla i minnet kvar, hur tråkigt det var för alla dem, som hade det svårt ställt ekonomiskt under den tid de lågo ute på en kortare värnpliktstjänstgöring än den som nu gäller. Det förefaller mig hårt, att de värnpliktiga skola av sin lilla avlöning betala dessa resor. Därtill kommer den klasskillnad, som uppstår bland de värnpliktiga, där blott de mera förmögna kunna resa — om de ha förmögna föräldrar kunna de resa hur ofta som helst — medan en fattig pojke icke kan resa, endast därför att han icke har medel därtill.

Man vädjar här till ekonomiska hänsyn. Det är klart, att man måste ta sådana hänsyn, men jag kan icke undgå att ställa människorna i jämförelse med varandra som samhällsmedborgare. Jag ställer de värnpliktiga i jämförelse med andra, som inneha en befattning i samhället. Ty den värnpliktige har verkligen en befattning, när han ligger ute under ett helt år för att tillgodose ett intresse, som icke blott är hans utan som är vårt gemensamma, lika mycket som hans. Vi andra, som ha det bättre ställt än de värnpliktiga, kunna fråga oss var och en, om vi icke kunna bidra med våra skatter, så att de få någon ytterligare hemresa. På det sättet ser jag på denna sak, utgående ifrån att man vill erkänna den funktion, som de värnpliktiga fylla, icke för sin egen räkning och sin egen utbildning utan såsom värn för samhället.

*Vissa förmåner till värnpliktiga.* (Forts.)

Med dessa få ord, herr talman, har jag velat motivera, varför jag kommer att rösta på höjning av antalet fria resor.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Vougt**: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag har begärt ordet på nytt. Det är bara för att säga till herr Spångberg, att jag är medveten om att det inom det militära många gånger under beredskapstiden använts pengar på ett sådant sätt, att man från allmänhetens och olika iakttagares sida haft anledning säga, att man slösat. Nu tala vi emellertid icke om hur det var under beredskapstiden, utan vi tala om hur vi skola använda pengarna, när vi skola skapa den nya försvarsorganisation, som vi anse oss behöva. I det läget hjälper det icke mig det allra minsta, när man avväger kostnadsramen, att det slösats under beredskapstiden. Jag kommer i det läget, att jag går till finansministern och säger: så och så mycket behöver jag. Nu har riksdagen använt 1 miljon kronor till de värnpliktigas resor. Denna miljon, i varje fall någon del därav, hade jag tänkt taga i anspråk för personal- och kulturvårdande uppgifter. Får jag något i stället? Om då finansministern måste anse, att den uppgjorda kostnadsramen icke räcker och att man därför icke har råd, då måste jag säga, att jag skulle kunna komma till herr Spångberg om något år och säga, att jag ändå icke var ute i ogjort väder, då såväl finansministern som jag själv hemställde till kammaren i december 1945, när vi endast i ett par månaders tid haft rena fredsförhållanden, att visa sparsamhet i denna fråga. I likhet med finansministern skulle jag tro, att det är klokt, om kammaren väntar med en höjning i detta fall.

Det framgick av ett uttryck i min ärade vän Spångbergs yttrande, att han förfasade sig över att det skulle bli endast tre hemresor under ett helt år. Man disponerar emellertid i regel hemortsresorna i samband med övningsuppehållen på det sättet, att de värnpliktiga få resa hem till midsommar eller vid någon annan tidpunkt under sommaren — de ha då varit inne sedan april, alltså under ett par månaders övningar — därefter blir det ett övningsuppehåll i samband med jul och nyår samt ytterligare ett övningsuppehåll, som placeras på lämpligt sätt. Under sådana förhållanden blir det ju möjligt för de värnpliktiga att under övningsuppehållen, som ofta sträcka sig över en rad av dagar, komma i kontakt med hemorten och familjen, så att man icke behöver gruva sig för deras isolering på ett sådant sätt, som det förefaller mig, att herr Spångberg med sitt goda hjärta har gjort.

Herr **Adolfsson**: Herr talman! Försvarsministern tycktes förutsätta, att den fråga, som vi framfört i vår motion, icke skulle återkomma under denna debatt, men jag skall be att få taga kammarens tid några minuter i anspråk för att se till att detta sker. Det är självklart, att försvarsministern har rätt i att denna traktamentsersättning med 10 kronor för inställelse vid inskrivningsförrättning, som vi tala om, icke är avgörande för vederbörandes ekonomi och möjlighet att försörja sig, men för dem, som ha blott litet att förlora, betyder den ifrågasatta ersättningen ändå så oändligt mycket, att jag för min del anser, att detta förslag borde bifallas. Många kunna i detta sammanhang fråga: Är måhända den *reseersättning* vid inskrivningsförrättningar som föreslås avgörande? Det är självklart, att så icke är förhållandet, men trots detta föreslås i den proposition, som här föreligger, att denna reseersättning liksom tidigare skall utgå. Möjligen skulle nu försvarsministern eller någon annan vilja invända, att det dock är fråga om pengar, som vederbörande förut utbetalat, medan det enligt det förslag, som vi framställt, är fråga om att en förlorad dagsinkomst skulle komma att kompenseras. Jag menar, att om det är någon skillnad på att utbetala pengar till visst belopp och att förlora pengar till jämförligt

*Vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)*

belopp, så är sannerligen den skillnaden så härfin, att jag icke vill taga upp någon diskussion om densamma. Jag menar, att det är motiverat, att ersättning utgår till mönstringsskyldiga för utlägg i samband med resorna, och det är också motiverat att ersätta de faktiska utlägg, som de fått vidkännas genom att de förlorat en dagsinkomst och fått betala sitt uppehälle dyrare än de under normala förhållanden göra. I fråga om reseersättning vid inskrivningsförrättningar har ju diskuterats, att ersättning skall beviljas, så snart avståndet till inskrivningslokalen uppgår till, om jag icke minns fel, en kilometer. Detta sista förslag har visserligen icke tillstyrkts, men det beror främst därpå, att man finner detta system alltför omständligt, tidsödande och besvärligt. Någon principiell invändning mot att reseersättning skulle utgå även i detta fall, har icke rests av någon. Således vågar jag säga, att man i denna mindre betydelsefulla fråga anser det oriktigt, att de värnpliktiga skola vidkännas förluster, medan man i den något mer väsentliga fråga, som vi väckt i vår motion, ansett det riktigt, att en liknande förlust skulle kompenseras. Det är alltså en riktig princip, när principens tillämpning är billig, men en oriktig princip, därest dess tillämpning skulle kunna bli något kostsammare.

Försvarsministern förklarade, att dessa inskrivningsskyldiga dock icke ha någon försörjningsplikt, men till detta vill jag blott säga, att i vart fall en försörjningsplikt ha i allmänhet dessa inskrivningsskyldiga, nämligen försörjningsplikten mot sig själva.

Så vill jag blott säga några ord om att försvarsministern förklarade, att detta arrangemang skulle komma att kosta  $\frac{1}{2}$  miljon kronor eller något därutöver. Det är riktigt, att det skulle medföra denna kostnad. Men det är  $\frac{1}{2}$  miljon, som egentligen tagits från de inskrivningsskyldiga. Om vårt förslag bifalles, innebär detta, att vi återbetala den penningförlust, som de inskrivningsskyldiga fått vidkännas. Jag anser, att även psykologiska skäl böra i detta sammanhang tillmätas betydelse. Jag anser också, att vi ha råd till den utgift det här kan gälla och att vi även ha råd till de fria resor, varom här har framställts yrkande. Vårt försvarsväsendes effektivitet är i viss grad beroende av på vilket sätt man söker tillgodose de värnpliktigas intressen. Jag tror alltså, att det finns vissa kapitalinsatser, när det gäller vårt försvar, som ur försvareffektivitetens synpunkt ge åtskilligt mindre än kostnaderna för de fria resor, om vilka man nu framställt yrkande, samt kostnaderna för den traktamentsersättning till inskrivningsskyldiga, varom vi framställt yrkande i vår motion.

**Herr Törnkvist:** Herr talman! Man bör icke underlåta att påpeka i denna debatt, att det förslag, som ligger på kammarens bord, innebär en förbättring av nu gällande förhållanden. Diskussionen har emellertid fått en tillspetsning, som om det vore fråga om, å ena sidan, en framställning att ge de värnpliktiga vissa förmåner och, å andra sidan, att avslå den framställningen. Så ligger icke frågan till. Även om man såsom herr Ståhl säger, att de värnpliktiga för närvarande äro berättigade till tre fria hemresor under beredskapstiden, är det dock så, att för armén med dess överväldigande stora antal värnpliktiga är det blott två resor. För armén innebär det föreliggande förslaget således från den utgångspunkten en förbättring av de nuvarande förhållandena.

Jag tycker emellertid, att det kan vara på tiden, att vi frigöra oss så långt det överhuvud taget är möjligt från detta traditionella beredskapstänkande. Vi vilja så gärna åter komma till fredliga förhållanden för alla, och det är ju rimligt, att de förhållanden, som gällde före kriget, bli utgångspunkt för bedömande, hur man skall gå till väga i fall som detta, där det gäller de värnpliktiga rekryterna. Man bör hålla fast vid att förslaget innebär en förbättring, om än



*Vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)*

icke så stor. För statsutskottets vidkommande kan man icke bortse från de ekonomiska konsekvenserna av den rekommendation, som utskottet här vill göra. Jag ville i mitt förra anförande icke påpeka vad det här gällde, och det var ju naturligt. Sedan dess har finansministern på ett eftertryckligare sätt och såsom mera sakkunnig än jag kunnat peka på vikten av att man är försiktig i sitt ekonomiska förfarande. Statsutskottet kan icke förbise en sådan sak. Jag vill, såsom jag redan i mitt första anförande gjorde, erinra därom, att frågan om sex fria resor icke förts fram på annat sätt i herr Ståhls motion än i samband med att de resor mellan förläggningssort och hemort, som kostade under 12 kronor, skulle betalas av vederbörande själva, d. v. s. ingå i de nu gällande reseförmånerna. På avdelningen gällde det frågan om tre eller fyra resor — det tror jag mig kunna säga utan vidare utan att därmed avslöja något annat än det som är rent mänskligt. Vederbörande trodde, att i dessa tre resor voro in- och utryckningsresorna inkluderade. Han ville därför ha tre resor utom dessa in- och utryckningsresor. Någon annan diskussion förekom praktiskt taget icke än att herr Petterson hade ett inlägg. Han sade, att om han suttit vid bordet skulle det möjligen blivit sex resor. Det är emellertid också tänkbart, att det blev en kompromiss på fyra resor mellan dem, som ville ha mer än tre. I statsutskottet sades ingenting härom, då ärendet avgjordes. Jag hade icke väntat mig annat än att striden här i riksdagen skulle stå mellan yrkandena på tre eller fyra resor och icke mellan yrkandena på tre eller sex resor. Yrkandet om sex resor har kommit till sedan statsutskottet behandlat denna fråga i den form, det förts fram här i kammaren.

Jag vill säga till herr Svensson i Grönvik i anledning av det yttrande som han fällde om att jag hade svårt att gå med på förslaget om sex resor. Det ligger ingalunda så till. Jag påpekade, att jag icke ville engagera mig i en debatt, som lätt kunde få över sig glimten av att jag ställde mig såsom motståndare till att ge det handtag, som man ville ge de värnpliktiga. I samband härmed hävdade jag, att det här var fråga om ett framsteg från ingen resa till tre resor. Betraktar man beredskapstidens bestämmelser, blir det i detta hänseende oförändrat för flygets och marinens värnpliktiga. För arméns värnpliktiga innebär det emellertid en höjning från två till tre resor.

Det är verkligen märkligt, att man icke nöjer sig just nu med ett sådant steg särskilt med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna av detta beslut. Jag vill erinra kammaren om att för närvarande pågår en utredning om försvarets framtida gestaltning, utformad genom en femårsplan. Jag vill fråga kammaren, om kammaren är beredd att förnya ett försvarsbeslut med t. ex. bortemot 1 miljard kronor i omkostnader. Jag bara frågar kammaren. Det ligger mellan 900 miljoner och 1 miljard. Jag är alldeles övertygad om att det blir många problem att lösa med denna högsta gräns som utgångspunkt. Under sådana förhållanden ställer jag mig verkligen undrande, huruvida man på rak arm utan vidare skall öka yrkandet med 1 miljon kronor. Visserligen är 1 miljon kronor ett ringa belopp i jämförelse med de väldiga anslagsbelopp, som vi förut varit vana vid och som måhända förefallit ringa. Jag tror emellertid, att det ur många synpunkter är anledning att hysa betänksamhet mot vandrigen uppåt oavsett vilka bevekelsegrunder som kunna ligga bakom. Vi äro överens om att icke missunna de värnpliktiga någon förmån. Tvärtom ha vi en förpliktelse att från ekonomiska synpunkter bedöma, vad vi i varje särskilt fall kunna göra.

Herr Svensson i Grönvik nämnde också en annan sak, och det var förhållandet mellan materialanskaffning och personalintressen, där han kom i uppenbar hundraprocentig konflikt med det moderna tänkandet på försvarets område, som icke minst det nuvarande kriget understrukt. Jag vill blott påpeka detta. Ma-

*Vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)*

terialanskaffning, uppfinningar o. s. v. betraktas såsom en avgörande faktor, som vi måste sätta i händerna på de värnpliktiga så att de icke skola vara utan de redskap, som det moderna kriget ställt till förfogande. Jag vill i detta ögonblick icke föra någon vidare diskussion, och herr Svensson i Grönvik är helt säkert på det klara med att en diskussion icke kan föras vidare på detta sätt.

Jag vill ytterligare understryka, att kammaren icke skall glömma bort, att det här gäller ett framsteg för en begränsad kostnad, ett framsteg som vi icke skola underskatta och en kostnad, som i nuvarande ögonblick icke bör överskridas i avvaktan på det vidare förfarande på försvarsfrågans område, som i sinom tid kan presenteras kammaren.

Jag sade i mitt förra anförande ingenting om herr Adolfssons m. fl. motion om införande av en ny form av traktamente. Vi ha ingen motsvarighet till det slag av traktamente, som herr Adolfsson i sin motion föreslår. Jag föreställer mig, att om det skulle bli en allmän mening om att ersättning borde utgå i form av traktamente till värnpliktiga, som farit in för att mönstra, så blir det väl tid att sedermera tala därom. Jag föreställer mig, att det i nuvarande ögonblick, då ärendet kommit fram så sporadiskt och isolerat, är för tidigt att fatta ett avgörande, utan att frågan får falla. Jag ber ännu en gång, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav till en början, beträffande utskottets hemställan utom i vad anginge motionen II: 641, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan med nyss angiven begränsning dels ock på bifall till det av herr Svensson i Grönvik under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Svensson i Grönvik begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 286, utom i vad angår motionen II: 641, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Svensson i Grönvik under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning genom upprensning. Herr talmannen fann emellertid tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 87 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan utom i vad angick motionen II: 641.

Herr talmannen framställde därefter beträffande motionen II: 641 propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på bifall till nämnda motion; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Herr förste vice talmannen övertog härefter ledningen av kammarens förhandlingar.

## § 6.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående hemvärnets rekrytering, tjänstgöringsskyldighet och ekonomiska förmåner jämte i ämnet väckt motion.

*Hemvärnets  
rekrytering,  
tjänstgörings-  
skyldighet och  
ekonomiska  
förmåner.*

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

**Herr Dickson:** Herr talman! Jag har i denna fråga inte något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Men jag anser det av vikt, att jag med några få ord här knyter an till en fråga, som psykologiskt äger nära samband med den här föreliggande, nämligen frågan om det värnpliktiga befälets — således värnpliktiga underbefäls, underofficerares och officerares — ekonomiska förmåner. Denna fråga är ännu inte löst. Såsom ordförande i riksorganisationen för en av dessa personalkategorier har jag haft tillfälle att ute i landet konstatera den oro, som de känna för hur deras ekonomiska förhållanden skola regleras. Jag tror, att när det nu blivit klart, att hemvärnsmännen ha fått sin fråga ordnad, denna oro skall komma att förbytas i ren olust. Det värnpliktiga befälets ställning är ju i princip byggt på frivilligheten, och därför är det ganska naturligt, att det från detta håll sker ett avvägande då det gäller att deltaga i övningar och kurser.

Nu känner jag till att man inom försvarsdepartementet har igångsatt arbetet med denna fråga, och eftersom försvarsministern är här närvarande, skulle det vara av värde, om det från hans sida även bleve bekräftat att så är fallet. Jag tror, att detta ute i landet skulle väcka tillfredsställelse och att de personer, vilka, såsom jag nämnde, nu oroas sig, då komma att lugna sig, till dess besked i sinom tid kommer.

**Herr Ekdahl:** Herr talman! I anslutning till den proposition, som nu behandlas, har jag väckt en motion, som bl. a. går ut på att även de hemvärnsmän, som inte uppnått värnpliktsåldern, böra uppbära en dagersättning av sex kronor, när de kallas in till tjänstgöring vid kurser. Motionen har av utskottet avvisats med den motiveringen, att dessa yngre hemvärnsmän i allmänhet inte ha någon försörjningsplikt. Den uppdelning, man sålunda gör, synes mig mycket löst konstruerad, eftersom försörjningsplikten är långt ifrån allmän för de hemvärnsmän som äro i värnpliktsåldern eller därutöver. Det verkar också ganska verklighetsfrämmande om utskottet väntar sig att de yngre hemvärnsmännen i någon större utsträckning skola godtaga dessa tre kronor per dag som en tillräcklig ersättning. Även sådana unga män, som ännu icke uppnått värnpliktsåldern, äro ju i våra dagar uppe i en rätt så bra inkomst. Anser man det vara av värde att bibehålla deras intresse för hemvärdet, tycker jag, att man måste ta konsekvenserna och se till, att deras ekonomiska uppföringar för tjänstgöring i hemvärdet icke bli onödigt stora och i varje fall icke komma att te sig orimliga i jämförelse med dem som andra ha, när de tjänstgöra för samma ändamål. Redan nu vittnas från många håll om svårigheten att förmå ungdomen till tjänstgöring i hemvärdet. Med de ersättningsnormer, som propositionen och utskottet föreslå, motverkar man inte, utan befrämjar denna utveckling.

Jag har i min motion även hemställt om att hemvärnsområdesbefälhavare, som upplåter en del av sitt bostadsutrymme till expeditiionslokal, skall få någon ersättning härför. Utskottet avvisar detta förslag med den motiveringen, att det är så svårt att bestämma värdet av den skada som förorsakas av detta intrång. Jag har nu inte precis sett saken så, att man skulle fastställa något i egentlig mening ekonomiskt avvägt ersättningsbelopp härför, utan mera så, att man skulle låta de hemvärnsområdesbefälhavare, som underkasta sig be-

*Hemvärnets rekrytering, tjänstgöringsskyldighet och ekonomiska förmåner.*  
(Forts.)

sväret och obehaget med denna upplåtelse, känna, att deras uppoffring är föremål för något slags erkännande från statsmakten, det vill säga att det skulle mera vara ett slags ideell erkänsla än en ersättning som hade något preciserat ekonomiskt värde.

Jag har väckt denna motion i den känslan att mina förslag hade sakligt berättigande, och jag tror, att statsmakterna förr eller senare nog lära få gå in på de linjer, som jag har förordat. Då emellertid motionen är avstyrkt av ett enhälligt utskott utan någon reservation, föreligger en situation, där det vore meningslöst att framställa något yrkande om bifall till min motion.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Vougt**: Herr talman: Med anledning av vad som yttrats av herr Dickson vill jag nämna, att de synpunkter som han framhöll givetvis skola tagas i betraktande vid de överväganden som ägnas detta problem.

Därutöver skall jag endast be att få säga, att den enighet, med vilken statsutskottet har slutit upp kring de föreslagna åtgärderna att förbättra hemvärnets ställning, för mig är ett uttryck för den enighet, med vilken man här i landet ställt sig bakom hemvärdet. För min del hoppas jag, att de nu föreslagna åtgärderna, vilka sedan måhända komma att följas av åtgärder som gå längre, skola kunna bevara intresset för hemvärdet och bidra till en god rekrytering av detsamma samt trygga dess ställning i vårt land.

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Inom statsutskottet ha vi, såsom departementschefen nyss sade, alla samlat oss kring Kungl. Maj:ts förslag. Dock finns det på ett par ställen några kritiska anmärkningar och förklaringar.

Motivet för hemvärdets tillkomst var, att det skulle få en särskild uppgift såsom en bygdens beredskapsgrupp, som bars upp av känslan att, såsom kriget fördes, när hemvärdet kom till, bygden skulle ha dem som voro därtill villiga färdiga för utförande av vissa bestämda uppgifter. Utskottet har velat påpeka, att den ursprungliga uppgiften icke bör på något sätt förvanskas vid det slutliga utformandet av hemvärdets framtida uppgift, utan att det motiv som framfördes, när hemvärdet kom till, bör utgöra grunden för dess fortsatta bestånd. Här kan väl framhållas, att man för att få ett hemvärn organiserat måste gå till underåriga och överåriga värnpliktiga samt frivilliga, som icke tagits med i värnpliktskadrerna. Det är lätt att tänka sig, att om man under en fredstid krånglar till förhållandena för det nuvarande hemvärdet och det flyttas omkring hit och dit, man då inte, därest nya sådana olyckshändelser som det nu avslutade kriget skulle inträffa, har något rekryteringsområde, inom vilket man skulle kunna tillgodose bygdens i en dylik situation klart framträdande behov.

I övrigt äro vi överens med departementschefen, fastän vi ha skrivit mera positivt i fråga om att hemvärdet icke under några omständigheter får användas när det gäller att upprätthålla ordningen vid arbetskonflikter. Utskottet har som sagt varit ense med departementschefen, och jag har bara på dessa båda viktiga punkter velat avge en förklaring till utskottsutlåtandet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Dickson**: Herr talman! Jag tackar försvarsministern för hans bekräftande ord. Jag skulle bara vilja tillägga en sak, som jag glömde nyss, nämligen att jag hoppas, att det samråd med finansministern, som väl i denna fråga måste följa, skall ge försvarsministern möjlighet att bevilja de kategorier, om

*Hemvärnets rekrytering, tjänstgöringsskyldighet och ekonomiska förmåner.*  
(Forts.)

vilka jag här har talat, förmåner som inte äro sämre än de som riksdagen väl nu kommer att bevilja hemvärdet.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet jämte i ämnet väckta motioner.

*Statsbidrag  
till byggnader  
för folkskole-  
väsendet.*

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Jag ber endast att få uttala min tillfredsställelse med det sätt, på vilket statsutskottet behandlat Kungl. Maj:ts proposition. De justeringar som äro gjorda skulle kanske kunna föranleda några betänkligheter ur statsfinansiell synpunkt — det blir ju en kostnadsökning på åtskilliga miljoner om året — men när det här gäller en uppgift, som ändå vilar på det allmänna, så kunna inte samma betänkligheter resas mot denna justering som i andra fall. Det är här bara fråga om överflyttning av utgifter från kommunerna till staten, och jag finner, att utskottet har väl bevarat alla de incitament till kommunal sparsamhetsvilja, som äro nödvändiga för att man skall kunna gå fram med ökade statsbidrag. Jag är också tillfredsställd över att ett enhälligt statsutskott står bakom, när vi nu i detta fall gå in för nya principer i fråga om bidrag till folkskolebyggen.

Jag begärde emellertid, herr talman, ordet för att om möjligt få ett klarläggande, så att inga missförstånd skola uppstå när det gäller att tolka riksdagens beslut. På s. 19 i utskottsutlåtandet föreslås det, att Kungl. Maj:t skall få en fullmakt att, där synnerliga skäl därtill äro, bevilja statsbidrag med högre procent än den högsta som följer av den förordade statsbidragsskalan. Utskottet säger, att det därvid ansluter sig till departementschefen och till 1945 års folkskolesakkunniga. Det verkar emellertid, om man håller sig till ordalydelsen, som om den av utskottet förordade fullmakten skulle vara något större än den som Kungl. Maj:t har begärt, därför att Kungl. Maj:t har egentligen icke begärt en större fullmakt än att, då synnerliga skäl därtill äro, statsbidrag skall kunna beviljas kommun med högre belopp än som motsvarar 80 % av bidragsunderlaget. Skillnaden är, såsom kammarens ledamöter finna, den att Kungl. Maj:t föreslagit att få en fullmakt att i den högsta bidragsklassen gå utöver maximibeloppet, under det att det förefaller av statsutskottets skrivning, som om det vore en mera generell fullmakt, så att även kommuner som hade t. ex. 65 % i statsbidrag skulle kunna ha möjlighet att påräkna, att Kungl. Maj:t skulle kunna pröva, om särskilda skäl eventuellt skulle motivera ett högre statsbidrag. För att det icke skall bli någon tveksamhet på denna punkt, skulle jag gärna vilja, om det vore möjligt, höra någon representant för statsutskottet uttala sig, så att jag kunde få klart för mig, om utskottet här avsåg en snävare eller en vidsträcktare tolkning. Hur än svaret kommer att bli, tror jag att jag kan försäkra, att Kungl. Maj:t kommer att vara restriktiv vid användningen av denna fullmakt, ty det vore ju meningslöst med hela detta statsbidragssystem, om man icke tillämpade det med mycket stor restriktivitet.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Det förslag som här föreligger är av utomordentlig betydelse och erbjuder stort intresse ur olika synpunkter. Här

*Statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet. (Forts.)*

har statsutskottets andra avdelning haft att röra sig med många olika förslag. Det är ju, såsom framgår av utskottsutlåtandet, många bud, och det är med tillfredsställelse jag konstaterar, att ecklesiastikministern givit sitt erkännande åt det föreliggande förslaget. Det är bara i ett avseende som han reagerar, nämligen att det kostar pengar. Men det är uppenbarligen så, att det här endast gäller, huruvida de ökade kostnaderna skola betalas av skoldistriktet eller av staten. Vi ha följt den princip, som de sakkunniga ha lagt upp och som sedan av departementschefen något justerad har följts. Vi ha emellertid då kommit fram till att föreslå något högre bidrag för de kommuner, som ha det lägsta antalet skattekonor per invånare, samtidigt som vi i någon mån också mjukat upp bestämmelserna för dem som eventuellt skulle ha gjort en förlust på grund av det förslag som här framlagts. På det sättet ha vi lyckats få enighet inom statsutskottet, och andra avdelningens förslag togs utan ett ord i statsutskottets plenum.

Nu har ecklesiastikministern frågat, hur den fullmakt, som utskottet föreslår att riksdagen skall lämna Kungl. Maj:t, skall tolkas. Man har ju, såsom framgår av statsrådets anförande, förutsatt, att när vi ha en skala sådan som den här föreliggande, man icke utan mycket starka skäl skall gå ifrån denna skala. Men det kan ju uppstå en situation, då det kan vara av värde, att det finns en sådan möjlighet; och det är detta som gjort, att vi ansett oss kunna tillstyrka riksdagen att ge Kungl. Maj:t denna fullmakt. Statsrådet frågade huruvida vi anse, att den fullmakt som skall givas åt Kungl. Maj:t skall tolkas mera snävt eller mera vidsträckt. Jag måste i detta sammanhang säga, att efter det uttalande, som statsrådet själv gjort i detta fall och vilket jag förutsätter också i fortsättningen skall få gälla, är det inte av så stor betydelse, vilken tolkning man ger denna fullmakt. Men vi hade nog tänkt oss, att det skulle ges en viss möjlighet utöver vad som tidigare föreslagits. Detta är emellertid, jag vill understryka det, under den bestämda förutsättningen, att denna fullmakt inte kommer att användas, utan att det finns trängande skäl därtill.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

## § 8.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm m. m.;

nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till ryska institutet vid Stockholms högskola; och

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 gjorda framställningar om anslag till fångvården m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

## § 9.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m.*

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

I propositionen nr 369 hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 19 oktober 1945 föreslagit riksdagen att dels godkänna de förslag till abortförebyggande åtgärder m. m., som framlagts av chefen för socialdepartementet i förenämnda statsrådsprotokoll, dels medgiva, att Kungl. Maj:t måtte utfärda de bestämmelser, som kunde bliva erforderliga för förslagens genomförande, dels ock å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 anvisa till Bidrag till folkbildningsorganisationerna för anordnande av allmän sexualhygienisk upplysningsverksamhet ett anslag av 15 000 kronor och till Abortförebyggande åtgärder ett förslagsanslag av 80 000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle, bland annat, såsom ett led i den förebyggande mödravården preventivrådgivning för kvinnor utan kostnad för den rådsökande meddelas vid mödravårdscentraler och mödravårdsstationer. Apoteken skulle vara skyldiga men icke ensamberättigade att försälja preventivmedel. Kostnadsfri havandeskapsdiagnos skulle inrättas och i första hand förläggas till de institutioner, vilka hade till uppgift att ur medicinsk synpunkt utöva kontroll över och bereda vård åt havande kvinnor i allmänhet, eller således till mödravårdscentraler och mödravårdsstationer.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehått följande inom andra kammaren väckta motioner, nämligen

dels en motion av herr *Svensson* i Ljungskile *m. fl.* (II: 669), vari hemställdes, att riksdagen måtte uttala som sin mening, att handeln med preventivmedel vid apoteken ej borde göras obligatorisk,

dels en motion av herr *Johnsson* i Stockholm (II: 670), vari framhållits, att de kyrkliga och frikyrkliga ungdomssammanslutningarna borde vara berättigade att jämsides med andra organisationer komma i åtnjutande av bidrag för sexualhygienisk upplysningsverksamhet, i anledning varav hemställdes, att det för denna bidragsverksamhet avsedda anslaget betitlades »Bidrag till folkbildningsorganisationer och kristna ungdomssammanslutningar för anordnande av allmän sexualhygienisk upplysningsverksamhet»,

dels ock en motion av fröken *Andersson m. fl.* (II: 671), vari hemställdes, att riksdagen ville beakta de synpunkter, vilka i motionen blivit anförda.

I sistnämnda motion hade framhållits, bland annat, att preventivrådgivningen för kvinnor icke borde förläggas till mödravårdscentralerna och -stationerna, utan till sjukhusens öppna mottagningar samt till tjänsteläkarna och de privata specialisterna i den öppna vården samt att möjligheten att erhålla kostnadsfri havandeskapsdiagnos icke ens till en början borde begränsas till mödravårdscentralerna och -stationerna, utan också beredas vid sjukhusens öppna mottagningar samt hos tjänsteläkarna och de privata specialisterna i den öppna vården.

Utskottet hemställde,  
att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 669 godkänna vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 19 oktober 1945 anförts angående försäljning av preventivmedel,

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 670, i vad densamma avsåge grunderna för bidragsverksamheten, samt med avslag å motionen II: 671 godkänna de förslag till abortförebyggande åtgärder m. m., vilka utskottet i övrigt förordat,

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medgiva, att Kungl. Maj:t finge utfärda de bestämmelser, som kunde bli erforderliga för förslagens genomförande,

IV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 670, i vad densamma ej behandlats under II., till Bidrag till folkbildningsorganisationerna för anordnande av allmän sexualhygienisk upplysningsverksamhet å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 15 000 kronor,

V. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Abortförebyggande åtgärder å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 80 000 kronor.

Reservationer hade avgivits.

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bäckström, Mannerskantz och Malmborg* i Skövde, vilka ansett, att utskottet bort biträda den i motionen II: 669 uttalade uppfattningen, att handeln med preventivmedel vid apoteken ej borde göras obligatorisk och att punkten I. i utskottets hemställan följaktligen bort hava följande lydelse:

»I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 669 uttala, att försäljningen av preventivmedel vid apoteken ej bör göras obligatorisk, ävensom i övrigt godkänna vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 19 oktober 1945 anförts angående försäljning av sådana varor,»;

2) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Mannerskantz, Falla och Holmström*, vilka ansett,

dels att utskottet i motiveringen bort med anslutning till motionen II: 671 uttala, att preventivrådgivningen för kvinnor icke borde förläggas till mödravårdscentralerna och mödravårdsstationerna utan till sjukhusens öppna mottagningar samt till tjänsteläkarna och de privata specialisterna i den öppna vården samt att möjligheten att erhålla kostnadsfri havandeskapsdiagnos icke ens till en början borde begränsas till mödravårdscentralerna och mödravårdsstationerna utan även beredas vid sjukhusens öppna mottagningar samt hos tjänsteläkarna och de privata specialisterna i den öppna vården,

dels ock att punkten II. i utskottets hemställan följaktligen bort hava följande lydelse:

»II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 671 samt med bifall till motionen II: 670, i vad sistnämnda motion avser grunderna för bidragsverksamheten, godkänna de förslag till abortförebyggande åtgärder m. m., vilka utskottet i övrigt förordat,».

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

**Fröken Andersson:** Herr talman! Jag tror att här föreliggande förslag från många håll har hälsats med glädje, medan man på andra håll kanske ställt sig mera tveksam till detsamma. Överlag är man dock säkerligen med på syftet med förslaget, och allt beror bara på, hur innehållet i förslaget i praktiken kommer att utformas.

Förslaget omfattar ju väsentligen tre olika saker, dels frågan om allmän sexualupplysning och rådgivning, dels frågan om kostnadsfri havandeskapsdiagnos och dels slutligen frågan om inrättande av sociala kuratorer på dessa områden.



*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

Vad först den allmänna upplysningsverksamheten beträffar vill jag här bara understryka vad som i flera utlåtanden i denna fråga har betonats, nämligen vikten av att man inte vid denna upplysningsverksamhet bortser från de etiska synpunkter, som med nödvändighet böra läggas på detta problem. Detta har, som sagt, betonats av en hel rad remissinstanser. Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet t. ex. säger, att man skall uppfostra icke endast till ansvarskänsla inom sexuallivet som sådant, utan också inför den egna personligheten liksom inför kommande hembildning. Ett av de bästa uttalanden, som göres härvidlag, tycker jag är det, som kommer från Sveriges läkarförbund, alltså en organisation som ju inte gärna kan antagas sväva i det blå, när det gäller dessa saker, utan som vet vad den talar om. Läkarförbundet säger bl. a., att det nuvarande läget på det sexuella området till stor del är följden av »en ändrad sexualmoralisk uppfattning, som har sin främsta förklaring i allmänhetens förvillande genom ett förytligande, fördummande och förråande inflytande av en osund press och litteratur, genom filmens i många fall förfäclande inverkan»; och så fortsätter man: »Vulgärpropagandan måste effektivt stoppas och ersättas med en ansvarsmedveten samhällsbefordrande, från allt förvärvsbegär frikopplad sexualhygienisk och sexualmoralisk upplysningsverksamhet. Härvid räcker det icke med undervisning i skolorna, spridande av broschyrer och föreläsningsverksamhet. Frågorna äro av den vikt, att de kräva både positiva och negativa åtgärder för att en ny och sundare syn på sexualfrågan skall präglade vårt folk.»

Jag tror inte att någon av kammarens ledamöter är beredd att opponera mot andemeningen i detta uttalande, och jag har genom att citera det här velat ytterligare understryka detsamma.

Jag kommer sedan över till en annan sida av denna allmänna upplysningsverksamhet, nämligen meddelandet av upplysning om en förebyggande födelsekontroll. Det har från en del håll ifrågasatts, huruvida det funnits någon anledning för befolkningsutredningen att komma med förslag om sådan upplysningsverksamhet, och jag medger att det förefaller en smula paradoxalt, att så skett. Men om man även här ser till andemeningen i det hela, tror jag inte att man kan ha någonting att invända mot de förslag, som föreligga.

Vad jag och ett par kamrater med mig här ha reagerat emot i den motion, som vi framburit, är mot själva organisationen av upplysningsverksamheten. Det har föreslagits, att upplysningsverksamheten skall förläggas till mödravårdscentralerna och mödravårdsstationerna. Men meningen med detta förslag är väl, att man skall söka nå så många som möjligt med upplysningsverksamhet — åtminstone föreställer jag mig, att det är initiativtagarnas tanke. Och då uppställer sig ju frågan: uppnår man verkligen detta syfte med en sådan anordning, som här föreslås? Jag tror det inte. Jag anser att det är bättre att i stället låta denna upplysningsverksamhet handhas av sjukhusens öppna mottagningar samt av tjänsteläkarna och de privata specialisterna. Detta är också en synpunkt, som har betonats av flera av remissinstanserna, såsom svenska läkaresällskapet, Sveriges läkarförbund, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet m. fl. Dessa instanser framhålla, att det knappast kan tänkas, att kvinnor, som vilja ha upplysning om förebyggande åtgärder av detta slag, skulle bege sig till mottagningar, som främst äro avsedda för havande kvinnor.

En annan sida av saken är, att mödravårdens verksamhet sannerligen inte skulle gagnas genom den föreslagna anordningen, och med hänsyn till att dess organ i folkmedvetandet ha fått en mycket hög och aktad ställning, tror jag att det vore mycket olyckligt, om man genom en sådan här åtgärd förstörde vad som därvidlag byggts upp.

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

Nu säger departementschefen, med instämmande av utskottsmajoriteten, att man bör avvakta erfarenheterna från en verksamhet, anordnad på det sättet att den förlägges enbart till mödravårdscentralerna och mödravårdsstationerna. Jag tycker att det är en ganska egendomlig inställning, ty vill man verkligen genom att studera de erfarenheter, som göras, skaffa sig någon vägledning om hur verksamheten bör anordnas, så bör väl denna verksamhet från början läggas upp på ett sådant sätt, att man når så många som möjligt. Här lägger man emellertid redan genom själva organisationen av det hela hinder i vägen, skulle jag vilja säga, för att så många som möjligt skola kunna nås av verksamheten. Jag ger därför inte så mycket för de erfarenheter, som man kan vinna med den anordning, som har föreslagits.

Vad beträffar motsvarande upplysningsverksamhet för män, skall jag inte gå så mycket in på den saken. Det är ju föreslaget, att denna verksamhet skall förläggas till poliklinikerna för könssjukdomar. Jag tycker nog för min del, att det är ganska verklighetsfrämmande att tänka sig, att de unga männen komma att gå till dessa polikliniker för att få upplysning. Jag tror för min del inte att de komma att göra det, och det är inte bara jag, som har den uppfattningen, utan det har en mängd folk med erfarenhet från dessa områden.

Visserligen säga Sveriges läkarförbund och svenska läkaresällskapet — det är den enda punkt, där jag i någon mån reagerar emot vad dessa organisationer uttalat — att det nog inte är så farligt med den saken, ty männen äro som regel tillräckligt upplysta beträffande dessa förhållanden. Jag har i någon mån en avvikande mening härvidlag. Det är möjligt, att männen äro en smula mer upplysta — om jag nu skall säga »upplysta»; jag skulle egentligen vilja använda ett annat uttryck — än kvinnorna i detta avseende, men jag tror inte att den kvasikunskap, som ofta meddelas de unga männen av kamrater och i andra sammanhang, är så mycket att bygga på.

Jag skall emellertid inte i denna del ställa något yrkande utan går i stället över till den i detta sammanhang kanske viktigaste frågan, nämligen förslaget om kostnadsfri havandeskapsdiagnos.

Även beträffande denna verksamhet föreslås, att den skall förläggas till mödravårdscentralerna och mödravårdsstationerna. Om det, såsom jag nämnde, är olämpligt att förlägga upplysningsverksamheten beträffande den förebyggande födelsekontrollen till dessa organ, så är det i ännu högre grad olämpligt att dit förlägga denna senare verksamhet. Syftet med den kostnadsfria havandeskapsdiagnosen är ju att skapa ökade möjligheter att på ett så tidigt stadium som möjligt av havandeskapet komma i kontakt med kvinnor, som tänka på att abortera. Det är därför synnerligen önskvärt, att meddelandet av sådana diagnoser inte förlägges enbart till dessa centraler.

Sedan vi väckte vår motion har jag varit i kontakt med flera ledande läkare och socialarbetare, och dessa ha samstämmigt intygat, att det är felaktigt eller åtminstone mycket olämpligt att begränsa verksamheten på ett sådant sätt som föreslagits. Även utskottet accepterar andemeningen i detta resonemang, men trots att utskottet sålunda erkänner, att vissa skäl tala emot en dylik begränsning, godtar utskottet icke förty Kungl. Maj:ts förslag under den motiveringen, att utskottet icke ansett sig kunna frångå detta förslag »innan en lösning erbjudits av frågan, hur ersättning av statsmedel för utförd diagnos skall kunna rekvireras och kontroll över rekvisitionerna från statens sida åstadkommas». Det är möjligt att det ligger andra genomtänkta resonemang bakom denna utskottets inställning, och det vore i så fall tacknämligt, om vi här finge höra dessa resonemang återges. Jag måste emellertid säga, att det verkar en smula valhänt, att man — såsom jag tror, att man i grund och botten gör — av det skäl, som sålunda anförts, skall riskera effektiviteten hos hela denna verksamhet.

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

Jag betonar att jag kanske inte har möjlighet att se denna fråga inifrån på samma sätt, som utskottet haft möjlighet att göra, men utifrån sett verkar det, som sagt, ganska valhant.

Och när man även här talar om att eventuellt organisera det hela på annat sätt sedan man vunnit närmare erfarenheter av verksamheten, så gäller det-samma som jag sagt förut, att de erfarenheter, som man får, inte äro adekvata, då de inte omspanna hela fältet.

I fråga om den influens, som verksamheten kan ha på mödravårdscentralernas och mödravårdsstationernas verksamhet, betonar utskottet att det är viktigt att sådana anordningar företagas, att arbetet inom den förebyggande mödravården »ej skall behöva alltför mycket störas». Jag tycker att detta arbete inte alls skall få störas, ty därtill är det, såsom jag sade förut, alltför viktigt.

Vidare hänvisar utskottet till att medicinalstyrelsen kommer att med uppmärksamhet följa utvecklingen. Jag vill då framhålla, att medicinalstyrelsen hör till de myndigheter, som från början ha sagt, att det är olämpligt att förlägga verksamheten enbart till mödravårdens organ. Medicinalstyrelsen anser, att man måste skaffa sig erfarenheter från hela fältet och alltså för detta meddelande av kostnadsfri havandeskapsdiagnos anlita även sjukhusens öppna mottagningar, tjänsteläkarna och de privata specialisterna. Även många andra remissinstanser ha reagerat mot förslaget.

Jag kommer så till det sista avsnittet, nämligen frågan om inrättande av sociala kuratorer. Jag tror att den verksamhet, som är avsedd att utövas av dessa kuratorer, kommer att få oerhört stor betydelse. Men beträffande anknytningen till mödravården gäller här samma resonemang, som jag har fört tidigare. Utskottet säger visserligen, liksom även departementschefen, att dessa kuratorsmottagningar böra skiljas från mödravårdens sedvanliga mottagningar. Därigenom blir, heter det, anknytningen inte så märkbar utåt. Jag tror att det vore bättre, om man toge steget fullt ut och ordnade så, att det inte funnes någon anknnytning alls.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att — brännmärka, höll jag på att säga, men jag kanske skall uttrycka det litet mildare — påtala det underliga förhållandet, att kuratorerna förslagsvis ha satts i lönegrad A 11. Efter att i propositionen, i utskottsutlåtandet och i utredningens betänkande ha läst om vilka kvalifikationer, som dessa kuratorer skola ha, och vilka personliga krav, som måste ställas på dem med hänsyn till betydelsen av det arbete, som de skola syssla med, så blir man ganska förvånad, då man upptäcker, att den minimilön, som föreslagits, inte är högre än vad som motsvarar lönegrad A 11. Det är inte heller någon tillfällighet, att en hel rad remissinstanser ha förordat en väsentlig höjning, och jag skall här tillåta mig räkna upp några av dessa instanser. Det är socialstyrelsen, arbetsmarknadskommissionen, landsorganisationen, yrkeskvinnornas samarbetsförbund, husmodersföreningarnas riksförbund, tjänstemännens centralorganisation, samtliga politiska kvinnoförbund, Fredrika-Bremer-förbundet och Sveriges läkarförbund. Jag behöver icke uppehålla mig vidare vid denna sida av saken. Jag tror, att dessa instansers namn borga tillräckligt för att det är en för låg löneställning.

Nu säger departementschefen, att en höjning för närvarande icke är möjlig. Det kan för denna ståndpunkt förefinnas skäl, som jag icke är underkunnig om. Men jag tror å andra sidan, att det är rätt olämpligt att redan från början sätta dessa kuratorer i sådan löneställning, ty hela denna verksamhet hänger på om de skola kunna föra i land sina uppgifter på ett ur samhällets liksom individernas synpunkt tillfredsställande sätt. Det är därför viktigt att redan från början få kvalificerade sökande.

Jag kommer, herr talman, icke att i lönefrågan ställa något yrkande, men

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

jag säger redan nu, att kuratorernas löner överhuvud böra regleras. Jag återkommer till denna sak i annat sammanhang.

Vidare är det en liten detalj som jag icke kan gå ifrån, då den understryker vad jag sagt i fråga om löneställningen. Det sägs att på grund av att kuratorernas arbete är psykiskt mycket krävande det om möjligt skall ordnas med halvtidstjänstgöring. Jag skall icke gå in på saken, men jag sätter i fråga, om icke anordningen kan vara dubiös. Jag böjer mig emellertid för det argument som i detta som i andra fall framförts, nämligen att man skall invänta erfarenheten.

Herr talman! Det vore en del att tillägga, men jag antager, att det är andra som ha intresse av saken och komma att framföra sina synpunkter. Jag nöjer mig således, herr talman, med att yrka bifall till reservationen nr 2) av herrar Johan Bernhard Johansson, Mannerskantz m. fl.

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! I det förslag, som Kungl. Maj:t här har framlagt i propositionen nr 369, ingår bland annat den detaljen, att man i abortförebyggande syfte skall bedriva en rådgivningsverksamhet och att man i samband därmed även skall ytterligare främja tillgången på preventivmedel för födelsekontroll.

Jag har på denna punkt tillsammans med några kamrater väckt en liten motion. Kungl. Maj:ts förslag innebär ju, att det skulle åläggas apotekarna såsom en legal skyldighet att tillhandahålla dessa preventivmedel. Det är på denna punkt som vår lilla motion fört fram en avvikande mening.

Jag skall icke här giva mig in på själva sakfrågan och försöka mobilisera de skäl, som överhuvud taget kunna anföras för eller emot den anordningen, att dessa preventivmedel tillhandahållas genom apoteken. Det är icke den saken vi velat taga upp till debatt. Jag har nämligen genom förbindelser med en del apotekare kommit till den bestämda uppfattningen, att en del apoteks-innehavare och troligtvis också en del apotekspersonal på grund av sin allmänna livssyn och sin uppfattning om de här frågorna icke anse det vara förenligt med sitt samvetes krav att tillhandahålla dessa varor. Det är alltså den saken som frågan gäller i det här sammanhanget, och det är till den saken jag i varje fall vill begränsa mitt inlägg. Det är för vissa människor här en samvetsfråga.

Nu säger utskottet i anslutning till motionen endast detta: »I vad angår förslaget om försäljning vid apoteken av preventivmedel, vilket förslag lämnats utan erinran av apotekarorganisationerna, kan utskottet icke ansluta sig till den i motionen II: 669 uttalade uppfattningen, att något åläggande för apotekarna ej bör ifrågakomma.» Det är uppenbart, att utskottet här anser apotekarorganisationernas uttalande vara i hög grad avgörande. Precis samma intryck får man, när man läser den kungl. propositionen. Man anser att det förhållandet, att apotekarorganisationerna icke ha gjort någon erinran mot befolkningsutredningens och Kungl. Maj:ts förslag i detta fall, gör, att statsmakterna med en viss trygghet på denna punkt kunna följa Kungl. Maj:ts förslag.

Jag tror, att om man hade gått en liten smula vidare i detta resonemang, man skulle nödgats erkänna, att ett remissutlåtande från en yrkesorganisation icke kan begagnas på det sättet, såvida här överhuvud taget är fråga om samvetsbetänkligheter. Det är nämligen uppenbart, att ett remissutlåtande, som avgives, efter vad jag förmodar, av styrelsen för vederbörande organisation, icke kan eller i varje fall icke behöver vara ett uttryck för vad alla organisationens medlemmar känna och tänka i en sådan sak. Man kan ju icke ställa något större krav på ett sådant remissutlåtande än att det representerar majo-

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

ritetens uppfattning inom vederbörande organisation. Jag har ingen anledning betvivla, att dessa remissutlåtanden från apotekarorganisationerna representera flertalets mening inom dessa organisationer. Men för det mindretal, som jag här vill göra mig till talesman för, är detta en samvetsfråga. Samvetsfrågor skola enligt gammal demokratisk grundsats icke avgöras genom majoritetsbeslut. Det är ju en gammal grundlagsfäst regel i detta land, att man skall icke tvinga människornas samvete. Alldeles oberoende av vilken uppfattning man har om det sakliga innehållet i den ståndpunkt, som dessa samvetsömma människor intaga, tvingar man dem ändå icke enligt gamla demokratiska begrepp. Därför kan man icke stödja sig på ett sådant här remissuttalande från apotekarorganisationernas sida och mena, att därmed är saken avgjord.

Nu kan man ju beklaga, att denna andra synpunkt, som en del apoteksinnehavare ha, icke på ett tidigare stadium har kommit fram i utredningsmaterialet och remissutlåtandena. Men å andra sidan kan jag icke finna, att det skulle vara något hinder för riksdagen att även på nuvarande stadium taga hänsyn till dessa människor. Min personliga ståndpunkt är den, att mot människors samvetsbetänkligheter sätter man icke upp nyttosynpunkter. Det är ej saker som kunna vägas mot varandra, utan det är två skilda saker. Vill man hålla på gamla demokratiska grundregler, då ger man människorna rätt att ha ett samvete, och då får detta samvete fungera hos varje människa på det sätt som det gör, därför att här kan icke den ene sätta sig till doms över den andre.

Det är ju möjligt, att det finnes åtskilliga i denna kammare som icke ha denna inställning till saken utan som ha en mera nyanserad syn på problemet och mena, att man får ändå taga praktiska hänsyn och man får ändå låta nyttosynpunkterna spela in vid bedömandet. Utan att själv ställa mig bakom argumenteringen skulle jag dock till de kamrater, som ha en annan syn på problemet, vilja ställa frågan: hur pass starka äro egentligen de praktiska krav, som här skulle komma oss att kompromissa med grundregeln om att låta människors samvete vara okränkta?

När apotekarorganisationerna ha lämnat saken utan erinran och när man väl av detta förhållande kan draga slutsatsen, att det stora flertalet kommer att saluföra dessa varor, och när det dessutom finnes möjlighet att på så många andra sätt göra dem tillgängliga, finnes det då några starkare skäl för eller är det någon så stor praktisk angelägenhet, att man, för att få med de resterande fem procenten eller tio procenten eller vad det kan vara av samvetsömma apotekare att saluföra dessa varor, skall tvinga dessa få procent med i denna utveckling? Det är väl så saken ligger till, ifall man vill börja på att ackordera om å ena sidan vissa praktiska hänsyn, som man vill taga, och å andra sidan skyddet av en människas rätt att handla i enlighet med sitt samvete.

Det finnes också en alldeles särskild anledning att icke här gå bröstganges till väga. De är ju så, att de människor, som arbeta på detta område, när de valde sitt arbete eller kommo i den yrkesställning de nu ha, icke hade någon möjlighet att pröva eller taga ståndpunkt till en sådan här sak. Det är en alldeles ny fråga, som statsmakterna kommit med och där man på detta sätt vill tvinga dem in under en viss legal bestämmelse.

Jag vill som sagt icke här utvidga debatten till någonting annat än detta: om vi skola tvinga denna lilla grupp samvetsömma yrkesutövare på detta område eller ej. Jag menar, att man överhuvud taget icke skall tvinga någon människas samvete. Jag menar också, att även för dem, som vilja taga en mera nyanserad ståndpunkt, det ändå är på det sättet, att här finnes inga

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

tvingande skäl. Utvecklingen på detta område går i stort sett i den riktning som den kungl. propositionen förebådar eller vill främja, vare sig man inför tvingande bestämmelser eller icke. Då är det så mycket mindre anledning att kränka samvetsfrihetens princip i ett sådant fall som detta.

Jag skulle därför, herr talman, vilja vädja till kammarens ledamöter att i detta fall följa reservationen nr 1), som är avgiven av utskottets ordförande herr Johan Bernhard Johansson m. fl. och som innebär bifall till motionen II: 669 om borttagande på denna punkt av tvingande bestämmelser.

**Herr Staxäng:** Herr talman! När denna fråga 1938 var föremål för ganska omfattande debatter i riksdagen framhöll jag, att när det gäller att taga ställning till de indikationer, som skulle berättiga till företagande av abort, en mycket skarp avgränsning måste ske. Då jag yrkade avslag på det dåvarande förslaget, framhöll jag samtidigt, att jag var beredd att gå ganska långt, när det gällde att stödja och hjälpa här ifrågavarande människor ekonomiskt och socialt för att de därmed skulle få hjälp att föda fram sitt barn och motstå frestelse till företagande av abort.

Ur denna synpunkt skulle jag i dag kunna deklarerat min villighet att acceptera departementschefens förslag i det avsnitt av propositionen som berör sociala och ekonomiska problem för dessa människor. Men tyvärr kombinerar departementschefen sitt förslag i dag med åtgärder, som jag icke för min del kan acceptera. Departementschefen säger i propositionen: »I likhet med befolkningsutredningen drar jag härav den slutsatsen att huvudlinjen i kampen mot aborterna är att motverka de icke önskade havandeskapen genom att individernas ansvarskänsla stärkes och genom upplysning om antikonceptionstekniken.»

Man finner alltså här, att den tendens att vidga fältet för rätt att företaga abort, som gjorde sig ganska starkt gällande 1938, då vi diskuterade denna fråga, något vikit. Erfarenheten har ju alltså visat hur farligt det är att vidga fältet på detta område. Jag är därför tacksam för att man i dagens förslag icke gått in på den linjen. Alltså, vad det nu gäller är att förhindra dessa havandeskap. På denna punkt har jag icke samma uppfattning som departementschefen. Jag tror nämligen, att de medel som man här rekommenderar icke äro de riktiga och icke äro effektiva. I vad gäller handeln med preventivmedel föreföll det mig, när denna sak diskuterades vid 1938 års riksdag, varvid man ville föra in vissa reglerande bestämmelser om denna handel, att man ville undvika att göra reklam för dessa varor. Jag tycker, att man här nu alltför mycket från samhällets sida går in för en klar reklam för dessa medel, i det att de klart legaliseras genom att föras in på apoteken. Här delar jag den uppfattning som herr Svensson i Ljungskile förde fram. Jag skulle ur den synpunkten kunnat instämma i hans yrkande och således ansluta mig till hans ståndpunkt. Jag kan emellertid icke stanna vid detta, ty jag tycker, att hela detta i dag förevarande förslag genomtränges av en anda, som ej är förenlig med en klar kristen syn.

Jag kommer ihåg när denna fråga diskuterades 1938. Då förelåg det ett yttrande från Sveriges kristliga farmaceutförening, där det framhölls: »Inställningen i fråga om preventivlagen vore givetvis i hög grad beroende av uppfattningen, huruvida bruket av preventiva medel överhuvud taget kunde anses berättigat eller icke. Ett erkännande av det berättigade i bruket av preventiva medel, som befolkningskommissionen ville bibringa svenska folket, stode i strid med kristen etik.»

Jag ställer mig, herr talman, kanske ensam i denna kammare, fortfarande på denna ståndpunkt. När departementschefen säger, att nu gäller det att

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

motverka de icke önskade havandeskapen genom att individernas ansvars-känsla stärkes och genom att upplysning om dessa preventiva medel gives, tror jag att man har rätt att ställa en fråga. När en stor del av dessa havandeskap är en frukt av omoraliskt, sedeslöst liv, då kan man fråga sig, hur man tror, att man skall komma till rätta med detta genom att preventiva medel nu skola få säljas på våra apotek.

Men innan jag gör slutyrkandet anser jag mig böra framhålla, att när departementschefen här säger sig önska, att individernas ansvars-känsla stärkes, det rätta sättet icke är att gå fram med upplysningsverksamhet för och handel med preventiva medel. Vi ha ett annat medel som jag tror vara effektivare och riktigare.

När det gäller att giva en individ kraft att bära ett havandeskap och motstå frestelse till abort, får man icke förbise värdet av en fostran i kristendom. Jag tror icke, att det skadat, att socialministern i denna fråga haft en överläggning med ecklesiastikdepartementet, om detta nu har en positiv uppfattning i denna sak. Samtidigt som vi ha denna fråga framför oss sitter man och vägrar i det ena domkapitlet efter det andra skoldistriktet att förbättra kristendomsundervisningen. En förbättring av denna vore effektivare för det avsedda syftet än att på detta sätt propagera för handel med preventiva medel.

Jag måste tyvärr, herr talman, säga, att trots att det finnes vissa avsnitt i propositionen, som jag villigt skulle acceptera, särskilt dem som gälla ekonomiskt stöd och social hjälp åt dessa människor, den dock på andra avsnitt har sådana förslag att jag inte kan acceptera den, utan måste yrka avslag på hela förslaget. Jag gör det därför att man kan icke fördölja för sig, att förslaget på avgörande punkter innebär en brytning med den syn på det mänskliga livet, som är oskiljaktigt förbunden med kristendomens budskap och som genom århundraden satt sin prägel på vårt folks utveckling och fostran.

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Jag skulle tycka det vara mycket beklagligt om den siste ärade talaren i dag stöde som målsman för någon större grupp av Sveriges kristna. Abortfrågan är en av vår tids största sociala frågor. Jag skulle vilja be kammarens ledamöter och framför allt herr Staxäng själv att läsa befolkningsutredningens betänkande i abortfrågan. Det är ett stort, brett lagt socialt reportage, som på punkt efter punkt ger oss belägg för hur det kan se ut i det Sverige, som kallar sig kristet, men som ändå tillåter så mycket av nöd och elände att leva kvar. Det har talats om samvetets bud och om att samvetet tvingade fram ett visst handlande. Låt mig, herr talman, säga: vi som stå bakom det förslag, som nu ligger på kammarens bord, fordra också respekt för våra samveten. Vi ha icke kunnat ge oss till tåls med att inför det väldiga problem, som studiet av abortfrågan rullat upp för oss, lämna någon väg, hur obetydlig den än kunde te sig, oförsökt. Jag tvekar icke att säga, att det vore en skam för oss, om vi icke kunde bemästra problemet i fråga. Jag har blivit kritiserad därför att jag icke har gått tillräckligt radikalt fram, när jag utformat befolkningsutredningens förslag. Det är ett moderat förslag, herr Staxäng, som ligger på kammarens bord. Jag har trott det vara viktigt att försöka få till stånd enighet i riksdagen och bland vårt folk om vilka vägar man skulle gå. Man vill pröva sig fram, man vill, låt mig gärna säga det, treva sig fram på detta ömtåliga område, så att man vet att man står på verklighetens fasta mark. Men om det skulle visa sig, att vårt förslag icke räcker, om det skulle visa sig, att det icke går att samla en tillräckligt stark opinion för långt gående åtgärder till stöd för barnen och till stöd för barnfamiljerna med anlitande av det material, som ligger till grund för abortbetänkandet, så vill jag, herr talman, icke lova att vara lika moderat som jag varit vid ut-

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

formandet av detta förslag. Jag skall i så fall gärna ställa mig bakom längre gående krav, ty vi kunna icke låta det nuvarande tillståndet bestå. Därmed anser jag mig ha bemött herr Staxängs allmänna argumentation.

Den första talaren i debatten, fröken Ebon Andersson, ställde sig, såvitt jag kunde förstå, i stort sett på befolkningsutredningens och Kungl. Maj:ts linje. Hon frågade visserligen något maliciöst, varför befolkningsutredningen kommit med ett förslag till bestämmelser angående födelsekontroll, och hon tycktes anse, att det icke precis varit en av våra närmast till hands liggande arbetsuppgifter att syssla med frågan om en sådan kontroll. Den nuvarande befolkningsutredningen har många gånger både genom sin ledamot professor Wahlund och genom min ringa person deklarerat, att vi icke se som ett primärt mål för samhällets insatser i befolkningsfrågan att till varje pris höja födelse-talet. Vi tro, att det finns ett mycket viktigare mål för befolkningspolitiken, och det är att skapa ett samhälle, där folk känner trivsel, där folk känner, att det går att sätta barn till världen utan att det medför vantrivsel, elände och fattigdom. Denna vår principiella ståndpunkt ha vi som sagt många gånger deklarerat, men man kan ju icke begära, att våra deklarationer skola observeras, och därför begagnar jag tillfället att än en gång säga, att det ligger fullt i linje med vår inställning att hävda, att vi icke vilja ha några oönskade barn. Vi vilja ha ett barnalstrande under kontroll, under ansvarsmedvetna medborgares kontroll. Då dör vårt släkte ut, sade man för tjugo år sedan. Sätter man ett sådant vapen i människornas händer som födelsekontroll, kommer folk icke att skaffa sig barn, hette det på den tiden. Herr talman, i storstäderna, där man har den bästa kännedomen om födelsekontroll, har man under de sista åren fått en stark stegring av födelsetalen trots att barnen kommit till världen under kontroll. De ha varit önskade barn. Föräldrarna ha uppenbart haft möjlighet att förhindra, att barnen kommit till världen, men de ha icke begagnat denna möjlighet. Talet om att födelsekontrollen skulle innebära ett hot mot släktets bestånd har under de sista åren fullständigt vederlagts av utvecklingen. Det är i linje med befolkningsutredningens arbete att säga, att oönskade barn kunna bliva en så stor börda för familjen och samhället, att det är bättre att låta föräldrarna under ansvar skaffa sig det antal barn som de vilja ha.

Fröken Andersson berörde ännu en sak och jag delar den uppfattning, hon därvid gav uttryck åt. Hon beklagade, att vi icke lyckats finna något bättre arrangemang beträffande havandeskapsdiagnosen än att låta mödra- och barnvårdscentralerna anlitas för ändamålet. Jag beklagar det också. Det är ingen lycklig väg, det är ingen idealisk lösning, men vi ha grubblat på det ganska mycket inom befolkningsutredningen, och uppriktigt sagt hoppades jag, att när befolkningsutredningens förslag gick ut på remiss, vi av någon av remissinstanserna skulle få en vägledning om hur man på ett enklare sätt skulle kunna lösa denna fråga. Jag beklagar, att vi icke fått någon sådan vägledning. Praktiskt användbara äro icke — i varje fall icke i nuvarande utformning — de förslag, som framkommit under remissen. Jag vet, att jag uttalar socialministers mening, när jag säger, att han är lika angelägen som någonsin befolkningsutredningen, att denna detaljfråga icke skall betraktas som slutgiltigt löst, utan att den bör bliva föremål för fortsatt observans. En talare i första kammaren frågade oss: när ni icke äro nöjda med förslaget, varför icke vänta och grubbla vidare? Herr talman, vi ha grundligt tänkt igenom detta förslag. Vi behöva ett erfarenhetsmaterial, så att man kan se på vilka vägar man skall gå fram. Ett sådant erfarenhetsmaterial få vi, när vi nu koppla in den förebyggande mödravården, ty det är ju att märka, att i stora delar av vårt land den förebyggande mödravården är anförtrödd åt tjänsteläkare. I sådana trak-



*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

ter kommer således skillnaden icke att bli stor, ifall riksdagen bifaller reservationen i stället för Kungl. Maj:ts förslag. Kanske kommer det att låta sig göra för tjänsteläkarna att ha särskilda mottagningar, skilda från den förebyggande mödravårdens mottagningar. Sedermera kan kanske en sådan anordning kopieras i de större städerna.

Jag kan icke se annat än att det är klokt att antaga detta system och att låta medicinalstyrelsen med stor uppmärksamhet följa utvecklingen. Om den nuvarande regeringen sitter kvar, skall, så tror jag, medicinalstyrelsen icke tala för döva öron, om styrelsen kommer med ett ändringsförslag. Fröken Andersson tyckte, att det var särskilt anmärkningsvärt, att medicinalstyrelsen skulle följa utvecklingen på området. Medicinalstyrelsen hade ju ställt sig så kritisk emot förslaget. Det är väl tvärtom bra, att medicinalstyrelsen icke tror på denna lösning, ty då kan man vara övertygad om att medicinalstyrelsen icke kommer att slentrianmässigt se på rapporterna utan att den nog kommer att försöka skaffa material till stöd för sin, fröken Ebon Anderssons, min och allas uppfattning, att man så fort som möjligt bör försöka hitta en annan väg.

Ännu en sak i fröken Ebon Anderssons anförande skall jag taga upp till behandling. Hon beklagade, att det i propositionen antytts, att man skulle försöka att vid lasaretten få till stånd en »samkörning» mellan abortkuratorerna och kuratorerna i den öppna vården. Jag tror icke det är någonting att beklaga. Jag har haft tillfälle åtskilliga gånger att diskutera med dem som för närvarande tjänstgöra såsom kuratorer för det abortsökande klientelet. Det är en så pressande tjänstgöring att timme efter timme taga emot upprivna och förstörda kvinnor, tala dem till rätta och försöka få dem att söka kontakt med samhällets myndigheter, att jag knappast tror att någon vill taga på sitt ansvar att säga, att folk kan hålla på med ett sådant arbete oavbrutet i åtta timmar om dagen. Vi tro det kan vara nyttigt att få ett hälftenbruk, så att landstingen anställa abortkuratorer och använda dem åt oss säga halva tiden för andra uppgifter, som visserligen äro viktiga men icke så upprivande och påfrestande som abortkuratorns. Detta har varit en anledning till statsbidragssystemets utformning. »Statsbidragssystemet» är intet statsbidragssystem av gängse slag. Det är konstruerat så att landstingen kunna anställa folk för andra uppgifter och låta dem få tjänstgöra ett visst antal timmar i abortklienteletets tjänst. Detta är också ett experiment. Bakom detta förslag ligger det emellertid ingående överväganden. På den punkten äro vi betydligt säkrare om att det är lyckligt att göra som vi föreslå, men arrangemanget har fört med sig den olyckliga konsekvensen, att vi tvingats att föreslå samma lönenivå för abortkuratorerna som för landstingens kuratorer i övrigt. Departementschefen yttrar i propositionen, att löneklassplaceringen är tämligen frikostig. Jag tycker den föreslagna lönen i och för sig är ganska låg, men jag vågar icke gå längre, ty det skulle försvåra den sammankoppling, som vi anse vara önskvärd, mellan den öppna kuratorsverksamheten och nu ifrågavarande verksamhet.

Herr Svensson i Ljungskile uppehöll sig utslutande vid frågan om preventivmedlens försäljning på apotek. Han förklarade, att det vore en demokratisk dygd att icke kränka en människas samvete. Jag har redan sagt att vi, som stå bakom detta förslag, fordra att bli trodda, när vi säga, att vi ha drivits fram av våra samveten, då vi lagt fram förslaget. Det är klart, att det icke är roligt att göra någonting som för en, låt vara liten, grupp medborgare kan kännas som en kränkning av deras samvete, men kammaren skall observera, att så långt ha vi aldrig gått i hävdandet av samvetsfrihetens okränkbarhet som herr Svensson i Ljungskile ville göra gällande. Samhället måste förbehålla sig rätt att pröva vad det är för motiv som ligga bakom samvetsömheten. Detta

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

ha vi gjort i varje situation. Vi kunna icke därför att en människa ogillar statens skolväsende och menar, att barnen i skolan lära sig ting, som äro skadliga för dem — sådant har förekommit i Amerika exempelvis under striden om utvecklingsläran — tillåta föräldrarna att hålla barnen borta från skolan. Vi skicka i stället polisen på dem, om de hålla barnen hemma, och det göra vi vad de än säga att deras samvete bjuder dem. Samhället måste respektera människors samvetsfrihet, men å andra sidan har samhället rätt att undersöka på vilka motiv, samvetsömheten vilar. Jag kan icke förstå, hur det kan kränka någon människas samvete att acceptera en lagstiftning om att preventivmedel skola få säljas på apotek. Befolkningsutredningen har på tal om preventivmedel framhållit, att det gynnsammaste är att kvinnorna söka upp läkare. Kvinnorna skola få möjlighet att erhålla råd av läkare, hur de skola förfara. De kunna få upplysning om användning av preventivmedel, som väsentligen skilja sig från dem, som smyghandeln, höll jag på att säga, vid våra bakgator bjuder ut. Skall en småbrukarhustru, som får ett dylikt råd av en statens tjänsteläkare, icke, om hon kommer med ett »recept», utfärdat av en sådan läkare, bliva expedierad på apoteket, om apotekaren känner sig förhindrad av sitt samvete att leverera den önskade varan? Herr talman, vi skola ha respekt för samvetena, men man får icke driva samvetsömheten så långt, att man förhindrar en vettig och klok åtgärd.

Vi ha kommit till den uppfattningen, vi likaväl som befolkningskommissionen, att vi måste få till stånd en sanering för denna marknad. Det får icke bli så att försäljningen av preventiva medel betraktas som en ljusskygg historia. Jag säger än en gång, vad jag har sagt förut: vi vilja ha önskade barn. Det skall bli en kontroll över barnalstrandet under ansvar. Då får det icke bli så att man betraktar preventivmedelshandeln som en så ljusskygg hantering, att det skulle kunna anses tillbörligt att vägra att sälja preventivmedel till och med om det föreligger ordination av läkare. Dessutom gäller det väl här även en icke oväsentlig ekonomisk fråga. De undersökningar, som befolkningsutredningen gjort och som refererats i vårt betänkande, visa att det finns firmor, som tillgodogjort sig en vinst på 400 procent vid försäljning av ifrågasvarande artiklar. Om man verkligen här vill göra något, tror jag det är nödvändigt, att man icke bara arbetar för sexuell upplysning, utan att man också möjliggör för dem, som taga råd av de sexuella »upplysarna», att använda sig av dessa råd på ett vettigt sätt.

Jag har, herr talman, velat göra dessa båda principiella anmärkningar beträffande dessa detaljfrågor. Det är ju inte jag som står för propositionen, men jag har tagit mig denna frihet eftersom förslagen i allt väsentligt utformats inom 1941 års befolkningsutredning.

Herr **Staxäng** erhöi på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Statsrådet Erlanders uttalande, att man inte vill lämna någon väg oförsökt, hälsar jag med tillfredsställelse, ty då kanske även den väg jag anvisat bliver föremål för prövning. När statsrådet säger, att stämningen i våra dagars Sverige tyvärr är sådan som han skildrar den, tror jag vi kunna ha rätt att framhålla att detta är en frukt av den sekularisering som skett, inte minst på skolväsendets område.

Jag vill också på nytt nämna att jag redan vid 1938 års riksdag, då denna fråga behandlades, varnade mot att gå för långt när det gällde att så att säga vidga fältet för aborter. Jag har fått rätt. Sedan vill jag till herr statsrådet säga: om man med ökad upplysning om användande av preventiva medel och underlättande av handel med desamma kanske hoppas kunna redovisa en liten minskning i framtiden av antalet aborter, men detta sker till priset av ökad sedeslöshet, då blir det priset för dyrt, herr statsråd!

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

Fröken **Andersson**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Innan debatten går vidare vill jag precisera några synpunkter, där jag tror att herr statsrådet missförstått mig.

Beträffande medicinalstyrelsen framhöll jag, att det var alldeles utmärkt om medicinalstyrelsen följde befolkningsutredningen, men att man på förhand var litet misstänksam, huruvida denna institution skulle följa förslaget. Jag medger att jag därvidlag uttryckte mig litet otydligt. — Beträffande mitt yttrande om kuratorernas pressande arbete uppstod också, tror jag, ett litet missförstånd. Det är sant att deras arbete är psykiskt pressande, men jag reagerade mot tanken att de i fyra timmar skulle syssla med detta arbete och sedan i fyra timmar, eller hur många som bli över, med någonting annat. Detta arbete blir säkerligen så betungande att kuratorerna behöva samla ihop sina splittrade själsdelar så att säga och att de inte kunna mekaniskt dela in tiden. Detta var min tanke, och vad jag därmed ville komma fram till var deras med hänsyn härtill för låga löneställning.

Herr statsrådet yttrade att jag ansåg det vara ologiskt att befolkningsutredningen kommit med detta förslag. Jag citerade då vad folk sagt i detta avseende men tillade — jag hoppas att detta kom med i protokollet — att djupast sett förstår jag den tanke som ligger bakom. Där äro statsrådet och jag således för ovanlighetens skull på samma linje.

Slutligen vill jag i tillämpliga delar instämma i uttalandet att man inte skall ha önskade barn, men jag går inte med på att de önskade barnen behöva bli till en press på familjen och samhället. Det är vår skyldighet i ett socialt samhälle att se till att familjerna inte pressas, vare sig de ha få eller många barn och framför allt inte, höll jag på att säga, om de ha många barn. Nej, herr statsråd, de önskade barnen komma från sådana personer, som inte ha vett att på ett förnuftigt sätt utnyttja de tankegångar som återfinnas i propositionen, och det är detta jag beklagar.

Jämväl herr **Svensson** i Ljungskile erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag tycker för min del att det exempel som herr statsrådet här anförde, att en småbrukarhustru efter ordination av läkare skulle komma till ett apotek för att få hjälp i detta avseende, men att apotekaren vägrade att följa läkarens recept, är ett så pass pressat exempel och gäller ett så extremt fall, att det knappast bevisar någonting. Förslaget innebär inte att apotekarna skola sälja dessa medel på läkarrecept — de skola säljas utan läkarrecept och till vem som helst. Jag anser därför att det exemplet ligger vid sidan om den verklighet vi här diskutera. I varje fall kan jag säga att om förslaget haft den utformningen, att apoteken endast på grundval av läkarrecept skulle betjäna allmänheten, hade mitt namn aldrig stått under en sådan här motion.

Rent allmänt vill jag säga, att jag varit mycket noga med att inte inta en sådan ståndpunkt, att jag skulle behöva komma i konflikt med de människor, vilkas samvete säger dem att här måste någonting göras. Jag är fullt medveten om den fruktansvärda verklighet som är bakgrunden till detta förslag. Och herr statsrådet säger själv, att vi vandra på nya vägar; vi pröva, han säger till och med vi treva oss fram för att försöka uppnå ett bättre sakernas tillstånd. När man befinner sig i en sådan skarv i utvecklingen, är det inte underligt, om meningarna äro delade om vilka vägar man skall gå. Då är det mycket förklarligt, att det finns människor som av sin livssyn känna sig förhindrade att följa med i utvecklingen. Jag tycker man bäst tillgodoser samvetsfrihetens krav, om man respekterar både de motiv som eklelesiastikministern anført och de motiv, som jag tidigare anført. Det finns, såvitt jag kan förstå, praktisk möjlighet att inte kränka någondera partens samvete i detta avseende.

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

Härefter anförde

Herr statsrådet **Erlander**: Jag vill bara till herr Svensson i Ljungskile säga, att det exempel jag tog dess värre var så nära anknutet till verkligheten som det överhuvud taget är möjligt. Jag vill vidare säga, att jag blev ganska överraskad att höra herr Svensson påstå, att hade man i förslaget skrivit att preventivmedel skulle säljas mot läkarrecept, hade hans namn inte förekommit under reservationen.

Det hade väl ändå, herr talman, varit en våldsam byråkratisering av hela denna verksamhet, om man hade kommit på en sådan idé. Det exempel jag tog var ju att kvinnan första gången hon anser sig behöva ett sådant medel får råd av en läkare, vilket närmast har karaktären av ett recept. Men att hon sedan varje gång hon anser sig behöva besöka apotek i detta ärende skulle ha läkarrecept är väl ändå en orimlig konstruktion. Hade ett sådant förslag förelagat, kanske jag fått reservera mig!

Herr **Svensson** i Ljungskile erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: För min del anser jag att praktiska synpunkter, innebärande mer eller mindre av byråkratisering, och den principiella grundsatsen om samvetsfrihet äro två saker som icke kunna bytas mot varandra.

Sedan herr talmannen härefter återtagit ledningen av kammarens förhandlingar, anförde:

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Sedan statsrådet Erlander i egenskap av ordförande i 1941 års befolkningsutredning talat i ärendet, är det klart att jag har mycket litet att säga beträffande frågans uppläggning liksom även dess detaljer. Jag måste emellertid ta upp till behandling vissa yttranden i debatten och det är därför jag kvarstår på talarlistan.

Jag vill försäkra kammaren, framför allt de talare som deltagit i debatten, att den statsutskottets avdelning, som haft att behandla detta ärende, ägnat frågan synnerligen stor uppmärksamhet. Utöver inhämtande av de aktstycken, som föreligga för envar av riksdagens ledamöter, ha vi inom utskottsavdelningen haft föredragning av personer som äro insatta i detta ärende på olika områden. När vi sedan hade att ta ståndpunkt till frågan, var det klart att vi anslöto oss till Kungl. Maj:ts förslag, då vi inte ens i fråga om enstaka detaljer ansågo oss kunna ersätta detta förslag med någonting annat. På vissa punkter ha vi vid den förberedande behandlingen varit något tveksamma, som också framgår av utskottets skrivning i ärendet. Men då vi inte, som jag nyss sade, kunde på den tid som stod utskottet till buds utarbета något självständigt ens beträffande dessa detaljer, måste vi ansluta oss till Kungl. Maj:ts förslag.

När den första ärade talaren i denna debatt, fröken Andersson, använde ganska hårda ord om utskottets behandling och dess skrivning, anser jag för min del att dylika uttryck bero på temperamentet hos den som talar, även om jag nog tycker att omdömena i viss utsträckning är oberättigade, såsom exempelvis när fröken Andersson påstår att utskottets ståndpunktstagande präglas av en viss valhänthet. Därest detta uttryck är riktigt, drabbar det inte bara utskottet utan även Kungl. Maj:t och befolkningsutredningen. Jag tror nog att detta omdöme är något överdrivet. Förhållandet är närmast det att man rörande den detalj, om vilken detta uttryck användes, inte rimligen kan finna någon annan lösning än den som utskottet föreslagit. Man behöver då inte säga att utskottet visat valhänthet.

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

I ett annat sammanhang ville den ärade talarinnan brännmärka, som hennes ord föllö, ståndpunktstagandet till kuratorernas löneställning. Det är givet att i en lönefråga för en viss kär delade meningar kunna göra sig gällande, men därför behöver man ju inte »brännmärka» den ståndpunkt, som nu har blivit den officiella. Jag vill i detta avseende erinra om att här föreligger inte någon lönegradsplacering, utan här är det bara fråga om att statsmakterna ställa såsom villkor för att statsbidrag skall utgå, att vederbörande skall avlönas lägst enligt lönegrad A 11. Det är sålunda ett beräkningssätt för statsbidraget, att man sätter upp detta villkor om lönegradsplacering. Dessutom har man i konsekvens därmed förutsatt att statsbidraget skall utgå i förhållande till denna tänkta lönegrad. Men det står ingenstades i den kungl. propositionen och inte heller i utskottets förslag, att det är något förbud för lands-ting eller städer utanför landsting att placera dessa tjänstemän i en högre lönegrad, om förhållandena kunna anses tala härför. Det återstår således enligt mitt förmenande för de intresserade att övertyga de anställande organen om att en högre lönegradsplacering är lämplig, samt också att driva igenom den.

Jag vill för övrigt erinra om att så sent som i våras, under budgetbehandlingen, hade vi frågor uppe om löneställningen för en rad av kuratorer — jag tänker då närmast på fångvårdens kuratorer. I det avseendet ligger frågan så till, som kammarens ledamöter säkerligen komma ihåg, att vi redan tidigare hade fyra kuratorer vid de större fångvårdsanstalterna, Långholmen, Härlanda, Malmö och Håga, och dessa äro lönegradsplacerade som extra ordinarie i lönegrad 10. Översatt till samma språk som A 11 betyder detta A 9, alltså två lönegrader lägre. Kungl. Maj:t föreslog i statsverkspropositionen inrättande av ytterligare en kuratorsbefattning för fångvårdsanstalterna, nämligen vid den i Växjö, där Kungl. Maj:t föreslog placering i Eo 7. Statsutskottet ansåg emellertid att denna lönegradsplacering var alltför låg och föreslog placering även av denne kurator i lönegraden Eo 10. Jag lämnar nu därhän — det har jag inte möjlighet att riktigt bedöma — huruvida lönen bör vara lika för fångvårdens kuratorer och dem vi tala om i dag. Men när riksdagen sålunda så pass nyligen prövat löneställningen för kuratorerna inom ett annat område, kunde man ju inte komma längre i detta fall. Jag tillägger att statsmakterna inte hindra de anställande organen, som ju närmast skola utbetala avlöningen, att om de så önska finna en bättre löneställning, men givetvis ha de då själva att bekosta den del av lönen som överskjuter statsbidraget. Jag tror inte jag behöver uppehålla mig mer vid vad fröken Andersson hade att anföra. Det är klart att utskottet ytterligare kunde sägas, men jag tror det kan räcka med detta.

Herr Svenssons i Ljungskile anförande har herr statsrådet redan bemött. För oss som ha behandlat frågan inom utskottet ha naturligtvis, som också herr Svensson i Ljungskile framhöll, de ståndpunkter som kärorganisationerna intagit varit av stor betydelse, då dessa, såsom framgår av den kungl. propositionen, ganska ingående behandlat ärendet. Det är refererat i propositionen på följande sätt: »Vad angår befolkningsutredningens förslag om *preventivmedelsförsäljningen* förklarar *apotekarsocietetens direktion* samt *centralstyrelserna för Sveriges apotekareförbund* och *Sveriges farmaceutförbund*, att de icke ha något att erinra mot att, därest statsmakterna anse det vara påkallat, obligatorisk skyldighet införes för apoteken att tillhandahålla preventivmedel enligt de riktlinjer, som uppdragits i betänkandet.» Jag för min del har tolkat formuleringen av svaret från dessa intresseorganisationer på det sättet, att de mena, att därest statsmakterna fatta ett beslut i denna riktning, vederbörande yrkesutövare skola böja sig för denna ståndpunkt. Då kommer frågan ungefär i samma läge som riksdagens beslut beträffande en annan stor yrkesgrupp, nämligen järnvägspersonalen, som ålagges att vid utö vandet

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

av sin tjänst även fungera såsom förmedlare av den spritranson som enskilda medborgare ha rätt att utfå enligt gällande motbokssystem. Även i det avseendet ha ju samma synpunkter framförts, att man kränker vederbörandes samvete, och jag kan ge herr Svensson i Ljungskile rätt i att man inte bör göra så, men det förefaller mig icke att vara någon skillnad emellan statsmakternas ståndpunktstagande i det anförda fallet och den fråga vi i dag behandla.

Vi ha därför för vår del ansett att man i detta avseende borde följa det förslag som framlagts av Kungl. Maj:t, och jag för min del anser att det skulle vara ganska svårt att i praktiken genomföra den anordningen, att preventivvaror skulle tillhandahållas på vissa apotek medan så inte skedde på en del andra. Och dessa andra apotek, där dessa varor inte skulle tillhandahållas, skulle kanske bli sådana där det ur kommunikationssynpunkt måste anses vara lämpligt med tillhandahållande av preventivmedel. Det är därför vi i detta avseende icke ha tillstyrkt den av herr Svensson i Ljungskile framförda motionen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

**Herr von Friesen:** Herr talman! Efter genomläsande såväl av den kungl. propositionen som utskottets betänkande och efter åhörande av den hittillsvarande debatten här i kammaren vill jag redan från början erkänna, att jag delar de huvudsynpunkter som ha kommit fram såväl i propositionen som i utskottets utlåtande och som här mycket värtaligt ha utvecklats av ecklesiastikministern. När det gäller ett par detaljfrågor vill jag emellertid också från början deklarerera, att jag vid slutet av mitt anförande kommer att yrka bifall till såväl den första reservationen av herr Johan Bernhard Johanson som den andra, och jag skall, herr talman, något litet utveckla min syn på denna fråga. Den skiljer sig ju rätt avsevärt från den uppfattning som har kommit till uttryck i herr Staxängs anförande. Den kanske t. o. m. i någon mån skiljer sig från den uppfattning som herr Svensson i Ljungskile gjorde sig till tolk för, även om jag måste säga att jag kanske från något andra utgångspunkter kommit till samma resultat som han.

Den huvudsynpunkt som för mig har varit den vägledande i denna fråga är den, som han också anförde som den väsentliga, nämligen samvetsfriheten. Staten skall icke tvinga människors samvete. Här vill jag dock göra ett tillägg: annat än i sådana fall där statsnyttan uppenbart kräver att den enskildes rörelsefrihet måste inskränkas. Vi ha ju sett sådana exempel tidigare.

Denna en smula nyanserade avvikelse från herr Svenssons i Ljungskile uppfattning vill jag här göra mig till tolk för, och jag måste en smula polemisera mot herr statsrådet Erlander, när han gör gällande — med full rätt, men det är ju att slå in öppna dörrar — att Kungl. Maj:t och utskottet äro utrustade med samvete. Ingen människa, herr talman, har bestritt att dessa herrar ha handlat efter bästa förstånd och samvete, det skulle i varje fall aldrig falla mig in att framställa någon beskyllning i den vägen, men det är ju inte det som denna fråga gäller. Det gäller ju här, huruvida man skall kränka samvetsfriheten för ett antal personer som inte ha haft med denna frågas handläggning att göra, nämligen de apotekare som förmena att det är en samvetsplikt för dem att icke saluhålla dessa varor. Och jag måste bekänna, att jag ännu inte i debatten har hört något så vägande skäl från dem som äro förespråkare för statsnyttans synpunkter, att jag är beredd att på den punkten tillstyrka utskottets hemställan.

Man skulle naturligtvis kunna göra en rent praktisk invändning härvidlag och säga: låt vara att i de stora städerna, i Stockholm, Göteborg och Malmö t. ex., den som vill på ett legitimt sätt använda dessa medel — här vill jag också erinra om att samma medel användas inte bara i abortförebyggande syf-

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

te utan också i syfte att förebygga spridningen av smittsamma könssjukdomar, en synpunkt som en smula har förbisetts i denna debatt — där kan denne mycket väl tillgodose sitt behov av dessa varor. Därest en apotekare i ett *litet* samhälle av principiella skäl skulle vägra att saluhålla dylika artiklar, skulle detta däremot måhända inskränka den »legitima» förbrukningen. Jag måste emellertid efter allvarlig prövning även av det skälet säga, att jag inte tycker det vara helt bärande. Jag tror nämligen att försäljningen av dessa varor, när det gäller männen, mycket väl kan tillgodoses i de små samhällena vid sidan av apoteken. Det finns ju, som vi alla veta, postorderfirmor som sälja dessa artiklar; de säljas också under hand av andra, och jag är övertygad om att därest apotekaren av principiella skäl skulle vägra att tillhandahålla dem, skulle det finnas möjlighet för konsumenterna att få dessa varor på annat sätt. Beträffande de andra, mera för kvinnorna avsedda varorna — jag tänker närmast på den av statsrådet Erlander apostroferade småbrukarhustrun — föreställer jag mig att det inte skall finnas oöverstigliga hinder att tillgodose hennes, som jag anser, fullständigt legitima behov genom tjänsteläkare och barnmorskor. Det förhåller sig ju på det sättet, om man nu skall tala om dessa intima och ömtåliga ting, att dylika artiklar inte utan vidare kunna användas av kvinnorna utan åtminstone från början måste utprovas av läkare eller barnmorska. Jag är alldeles övertygad om att våra tjänsteläkare och barnmorskor skola kunna stå herr Erlanders småbrukarhustru till tjänst i dessa avseenden, därest hon av läkare fått en ordination om användande av dylika medel.

Min betänksamhet att följa utskottsmajoriteten på denna punkt har också en annan grund. Om man nämligen här dekreterar, att apotekarna skola vara skyldiga att tillhandahålla dessa varor, suggererar man måhända allmänheten till den uppfattningen, att dessa artiklar äro hundra procentigt effektiva både i fråga om att förebygga havandeskap och i fråga om att förebygga spridningen av könssjukdomar, och det vet ju varje läkare att så inte är förhållandet.

Herr talman! Jag skall, medan jag har ordet, för att inte förlänga debatten i ett annat sammanhang, också med herr talmannens medgivande yttra ett par ord om den andra reservationen, också den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. Jag ber i det avscendet att få ansluta mig till de synpunkter som här ha uttryckts av fröken Ebon Andersson och som också delas av vissa av de myndigheter Kungl. Maj:t har hört. Här ligger det ju till på ett annat sätt än i föregående fall. Man kan naturligtvis inte säga, att det i och för sig är något fel att de läkare som äro sysselsatta på mödravårdscentralerna också skola sysselsättas med de abortförebyggande åtgärderna, men jag har den uppfattningen, att de redan nu äro så arbetstyngda av andra saker, alltså av hjälpen åt blivande mödrar, att de helt enkelt inte få tid att syssla med det ganska tidskrävande abortsökande klientelet utan att det i praktiken kommer att visa sig, att man visar dessa patienter ifrån sig till andra specialister eller bara som hastigast ger dem anvisning att inte göra någonting alls. Jag vill här begagna tillfället att poängtera, att man på detta område som på så många andra socialmedicinska områden gärna förefaller att vara benägen att skriva lagar, som se bra ut på papperet men som inte hålla när de komma ut i verkligheternas värld. Vi ha sett hur det gick med folktandvården; på grund av bristande personella resurser kunde man inte effektuera det stora, mycket viktiga och vackert upplagda program som vi en gång hade tänkt oss.

Detta gäller på alla socialmedicinska områden. Det går mycket bra att här föreskriva, att läkarna på mödravårdscentralerna skola ha detta åliggande, men jag är med den kännedom jag har om dessa läkares inställning — en inställning som inte torde vara obekant för utskottet — ganska övertygad om att det i praktiken inte blir så mycket tillfälle att syssla med dessa saker.

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

Jag är angelägen, herr talman, att understryka att man inte får ge denna fråga om den andra punkten i utskottets utlåtande för stora proportioner, och jag har också det intrycket, att vad utskottet har skrivit på den här punkten — s. 13, andra stycket — är så ängsligt och så försiktigt formulerat, att utskottet faktiskt ger motionärerna, reservanterna och läkarna ett erkännande av riktigheten av deras synpunkter. Jag måste emellertid säga, att jag tycker reservationen är bättre utformad än utskottets utlåtande, och jag tillåter mig därför utom att yrka bifall till den vid punkt I fogade reservationen också att i detta sammanhang yrka bifall till den vid punkt II fogade reservationen, även den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

**Fru Sandström:** Herr talman! Det kan tyckas onödigt att jag förlänger denna debatt, men jag skall be att få ta kammarens tid i anspråk bara för ett par små detaljer i det betänkande, som ligger till grund för det förslag, som nu är föremål för kammarens behandling.

Jag har läst befolkningsutredningens betänkande med mycket stort intresse, och jag kan säga att jag ibland också gjort det med en viss beundran för den noggrannhet herrarna visat i denna fråga. Här har ju inte bara gällt att analysera och redovisa ekonomiska, sociala och liknade problem utan även rent känslomässiga faktorer. Sålunda ha herrarna — måhända i samarbete med sin delegation för hem- och familjefrågor — på ett utomordentligt sätt beskrivit, hur det känns för en kvinna att plötsligt gripas av misstanken, att hon råkat i en icke önskad situation av det slag det här är fråga om. Man har analyserat känslöstämningarna och redovisat tillståndets olika reaktioner. Man har sålunda fastslagit att kvinnor i berörda situation nästan alltid reagera med skräckbetonad affekt. Under den tid skräcken behärskar dem reagera de abnormt, bli upprörda, deprimerade, otillgängliga för förnuftsskäl. Man har t. o. m. kunnat urskilja hur olika typer av kvinnor reagera: några bli hysteriska, andra äro på ytan kalla och behärskade men i själva verket djupt förtvivlade. Denna sistnämnda typ kan befaras gripa till förtvivlade utvägar.

Jag tvivlar icke ett ögonblick på att dessa analyser äro riktiga, ehuru jag tillåter mig tro att de inte täcka hela det område det här är fråga om. Det är som sagt med beundransvärd noggrannhet man sysslat med detta problem. Men sedan man fastställt vissa saker, drar man en del slutsatser, som jag visserligen icke kan bevisa äro oriktiga, men som — eftersom man här rör sig på känsloreaktionernas område — jag rent känslomässigt måste säga mig äro felaktiga. Man tror nämligen att man kan så att säga fånga in det abortsökande klientelet genom att bl. a. ordna med kostnadsfri havandeskapsdiagnos, som man förutsätter skall ges på mödravårdscentralerna. Man tror alltså att kvinnor, som befinna sig i det nyssnämnda skräcktillståndet, som äro upprörda, deprimerade och otillgängliga för förnuftsskäl och troligen vid denna tidpunkt alldeles eller nästan alldeles ensamma om sin misstanke, skola snällt gå och sätta sig i väntrummet på en mödravårdscentral, där de för sina ögon ha medsystrar, som befinna sig i ett långt framskridet tillstånd av det slag, som fyller dem själva med denna bottenlösa skräck.

Det har i remissutlåtanden föreslagits att klientelet skulle få denna fria diagnos på vanliga kliniker hos tjänste- och privatpraktiserande läkare. Dessa förslag har departementschefen ignorerat, och han har hållit på att det skall vara mödravårdscentralerna som skola handha detta. Visserligen kan det vara bra med den fria havandeskapsdiagnosen på mödravårdscentralerna, men där finner man nog inte det abortsökande klientelet, och jag tror inte att den fria diagnosen kommer att locka dit dem heller. Dessa synpunkter ha framförts av såväl medicinalstyrelsen som läkarförbundet och läkarsällskapet, fattigvårds- och barna-



*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

vårdsförbundet m. fl. myndigheter som skulle kunna tänkas ha speciella insikter i frågan, men deras synpunkter ha som bekant inte fått inverka på ärendets handläggning i departementet.

Jag kan inte tänka mig annat än att det är något slags — jag ber om ursäkt för ordet — planhushållningspsykos, som gör att man med bortseende från nyssnämnda tungt vägande synpunkter motiverar sitt fasthållande vid den fria diagnosens förläggande till mödravårdscentralerna med att — jag citerar nu ur propositionen — »den kostnadsfria havandeskapsdiagnosen bör i första hand förläggas till de institutioner, vilka ha till uppgift att ur medicinsk synpunkt utöva kontroll och bereda vård åt havande kvinnor i allmänhet». Det är klart att det vore bra om man kunde få allt detta så att säga under en hatt, men jag tror att detta måste betecknas som ett önsketänkande, åtminstone än så länge.

Men låt oss antaga att detta önsketänkande verkligen motsvaras av verkligheten. Då gå alla dessa desperata och skräckfyllda människor upp på mödravårdscentralen i stället för att som hittills i största utsträckning smyga sig upp till de privatpraktiserandes mottagningar, till de allmänna klinikerna o. s. v. Här få de alltså gratisdiagnosen. Då kunna, såvitt jag förstår, två saker inträffa. Antingen säger klienten tack och går, ut i den nattsvarta världen med sin visshet och sin desperata önskan. Det skall väl vara en ganska efterbliven människa som tror, att en läkare utan vidare kan hjälpa henne på det sätt hon då önskar. Eller också framställer hon sin begäran, och då skall läkaren, som ju i de flesta fall inte alls har möjlighet att villfara denna begäran, inte säga detta utan hänvisa henne till ytterligare en specialist. Man har betecknande nog i betänkandet satt denne specialist inom citationstecken. Meningen är att klienten skall komma i kuratorns händer, men det låter inte så lockande, utan man skall vidmakthålla tron på att hon kan bli behandlad på det sätt hon själv önskar, och därför skickas hon sålunda till den inom citationstecken satta specialisten. För att hon inte skall så att säga komma bort på vägen och försvinna ur synfältet skall hon förses med en remiss, och då är man säker på, anser man, att hon skall känna ett sådant ansvar för att framlämna detta papper att hon verkligen skall gå till den s. k. specialisten. Jag skall avstå från att göra några kommentarer till just denna passus, trots att det vore tacksamt att stanna en smula dels vid tron på blankettens inverkan och dels vid tron på klientens avsaknad av ytterligare reaktionsförmåga. Klienten kommer till den s. k. specialisten och blir förmodligen föremål för ytterligare undersökning, vilket sannerligen inte torde göra henne lättare till sinnes. Sedan föres hon över till kuratorn, och det är enligt utredningen hon som skall utföra räddningsarbetet. Nästan hela ansvaret lägges på henne, och det är inte litet man fordrar. För kuratorer av denna speciella sort tänkes också speciell utbildning.

Här kommer emellertid en passus, som jag icke kan gå förbi. Det sägs, som också här framhållits, att arbetet »är starkt psykiskt påfrestande, och för att leda till resultat kräver det högsta mått av friskhet och liv hos sina utövare». Just därför — för att kuratorn under arbetet skall ha högsta mått av liv o. s. v. — bör tjänsten bli en halvtidstjänst. Jag måste säga att jag inte har hört den argumenteringen för halvtidsarbete förr. Inte heller har jag hört att pressande arbete i och för sig skulle vara tillräcklig anledning till halvtidstjänst. Men tanken är kanske god och kunde med fördel tillämpas på t. ex. telefonisterna, inte i form av deltidstjänst utan i form av något avkortad arbetstid.

Nåja, denna kurator får emellertid inte så särskilt hög lön, och hon anses kunna förena deltidarbetet, står det, med annan kuratorstjänst vid sjukhus —

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*  
 en tjänst som alltså skulle vara av det slaget att hon under dess fulgörande så att säga kan vila upp sig mellan tvenne inställor i arbetet med abortklientelet.

Slutligen skall kuratorn få en summa pengar att utan den byråkratiska apparatens vanliga former överlämnas till det hjälpsökande klientelet. Summan är fixerad för året, och eftersom kuratorn vid årets början inte kan veta hur många klienter hon kommer att få före årets slut, torde inte de summor som utdelas bli så stora. Hon skall redovisa och motivera penninghjälpen efteråt, och jag hoppas för den blivande lilla kårens skull, att det inte kommer att föranleda någon nedvärdering av meriterna om de misslyckas att åt samhället rädda de individer de äro satta att rädda. Det kan ju tänkas att klienten tar de slantar hon får och går till en abortör. Man har visserligen förutsett detta och ansett att pengarna skola utbetalas till annan person, t. ex. för betalning av överhängande skulder o. d. Men om klienten sedan inte kommer tillbaka och räddas åt samhället, hoppas jag att kuratorn inte skall anses ha skött sig dåligt.

Jag ber, herr talman, att med dessa randanmärkningar till utskottsutlåtandet få yrka bifall till de vid utlåtandet fogade reservationerna.

Herr Moseesson: Herr talman! Då jag hörde statsrådet Erlander tala om önskebarn, kom jag att tänka på vad de mest konservativa etikerna säga, nämligen att den sexuella kopulationen är etiskt berättigad blott vid de tillfällen då den har till ändamål alstrandet av ett nytt liv. Det är således egendomligt härvidlag, att det ärade statsrådet uttalar att syftet med det förslag som här föreligger är, att inga andra individer skola sättas till liv än de som äro resultatet av en verklig avsikt, en önskan, vid det tillfälle då livet tändes. Jag undrar, herr statsråd, huru många av oss i dag närvarande, herr statsrådet och jag härvidlag inkluderade, som, om vi frågade vår mamma eller vår pappa, i fall de finnas i livet, huruvida vi ha varit önskebarn, i den delen skulle få bekräftat att så vore fallet. I varje fall tror jag att den fattige järnvägsman, i vars stuga jag växte upp och som hade tretton barn, kanske skulle ha sagt att någon av oss väl inte kom precis vid den tidpunkt då de hade önskat det, men därom kan jag vittna, att det aldrig i ett hem har funnits en skara barn som, sedan de kommit, berett föräldrarna en större glädje än vad de föräldrarna hade av sina barn.

Jag tror således att vi röra oss på sådana livets områden, där det mystiska i det djupast personliga och det för oss alldeles oätkomliga rör sig, och att vi taga i med för grova händer om vi vilja lagstifta så, att allenast de komma till livet, som äro önskade. — Men herr talmannen kunde tycka att dessa reflexioner egentligen inte här äro på sin plats.

Jag skulle vilja säga att jag för min del har en djup respekt för dem som ha varit med om att bära fram denna proposition, och detta av det skälet att de ha — såsom vi alla — blickat in i sociala missförhållanden och låtit oss lära känna människooöden, som äro så tilltrasade på grund av utförda aborter, att dessa utredningsmän ha känt det som en bjudande plikt att försöka att, om ock på ett ofullkomligt sätt, råda bot för dessa missförhållanden.

Jag hoppas innerligt att inte den dag skall komma, när den bekymmersfulla situation, som herr statsrådet Erlander lät skymta fram, skall behöva bli en verklighet. För snart 20 år sedan sade jag i en debatt, som då inte var föranledd av någon proposition, att den dag, när jag för min ringa del skulle gå med på att en kvinna får företaga en abort med samhällets gillande på samma sätt som hon ändrar toalett eller förändrar sitt utseende, den dagen är jag antingen vansinnig eller också har jag upphört att vara kristen. Jag har samma in-

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

ställning i dag. Vi stå således när det gäller aborterna inför något ont, som plågar oss, men då få vi inte som herr Staxäng ville göra hänvisa blott till de allra högsta krafter, som finnas i livet, nämligen en personlig gudstro och vad som kan främja en sådan tro, och mena, att vi genom dessa medel skola råda bot på missförhållandena. Vårt samhälle är, såsom herr statsrådet Erlander sade, i detta avseende tyvärr icke kristet, och således få vi här lov att försöka med andra medel, sådana som lagstiftaren förfogar över.

Det förslag, som nu ligger på kammarens bord, betraktar jag som ett erkännansvärt försök från statsmakternas sida att komma till rätta med missförhållanden, vilka äro bland de mest skrämmande, som vi ha i samhällslivet för närvarande. Men jag kan, med denna min syn på saken, inte undgå att vädja till kammaren till förmån för den lilla grupp utav farmaceuter, som har begärt att få slippa att tillhandahålla preventivmedel. Jag undrar om det finns många av dem, här i kammaren, som tänka rösta för utskottet, vilka, om de hade en ung dotter, som höll på att utbilda sig till farmaceut och som en dag kom till far och sade: far, jag vill inte hålla på med att expediera detta, då skulle vilja svara, att den obehagliga känslan är bara pjosk och dumheter. Vem skulle mena det, att eftersom hon får betalt för den tjänsten, så skall hon sköta arbetet utan några som helst betänkligheter? Det finns en liten grupp av kristna apotekare och farmaceuter, som gärna skulle vilja avstå från den inkomst, de kunde få på affären, om de slippa tillhandahålla varorna. Denna grupp är dock tyvärr inte så politiskt skolad, att den har kunnat skicka en deputation upp till utskottet för att tala om vad de känna inför denna sak. Jag tror, att om denna grupp hade fått frambära sina synpunkter, så skulle ett större antal utskottsledamöter stått som reservanter, även om utskottets majoritet fortfarande hade ställt sig på samma sida som den kungliga propositionen.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till reservationen nr 1.

**Fru Nordgren:** Herr talman! Statsrådet Erlander betonade, att den fråga det här gäller är en av våra allra största sociala frågor. Jag tror också att vi alla äro överens om att aborterna äro en kräftskada i samhället, som man måste göra allt vad som göras kan för att komma till rätta med. Man kan heller inte vara annat än glad över den ingående utredning och undersökning, som här vidtagits från befolkningsutredningens sida. Det är bara ett par betydelsefulla punkter, där jag skulle ha önskat att vederbörande instanser samt utskottet hade anvisat andra vägar.

Den ena är beträffande organisationen av kuratorsverksamheten. Den organisatoriska anknytningen av denna verksamhet till mödravårdscentralerna anser jag vara ett betänkligt missgrepp. För det första torde det väl vara ganska klart att en kvinna, som tänkt abortera, inte vänder sig till en mödrahjälpscentral, där hon på förhand vet att hon inte får abort, utan blir omhändertagen på ett helt annat sätt. Nej, hon går inte dit, utan vänder sig i stället i sin nöd till dessa snuskiga abortörer. Vidare är den förvårdande mödravårdsverksamheten av så oerhört stor betydelse, att man mycket noga bör akta sig för att ens ge den sken av att syssla med andra saker än vad den är avsedd för. Framför allt är det olämpligt att den får syssla med abortfrågor. Nu har det sagts här, att de båda verksamheterna skola äga rum på skilda tider och inom skilda lokaler, men enbart det förhållandet att det här diskuterade problemet blir knutet till mödravårdscentralerna kommer säkert att bidra till att en del blivande mödrar på de mindre orterna draga sig för att besöka mödravårdscentralerna eftersom de inte vilja bli misstänkta för att gå dit för att söka abort. Enligt min mening vore det mycket olyckligt, om man skulle med-

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

verka till en sådan utveckling. Jag skulle alltså ha önskat, att man på den punkten åtminstone hade starkare strukit under, att andra vägar i första hand borde anlitas. Preventivrådgivningen borde också, förutom förläggningen till mödravårdscentralerna, ha anknytning till sjukhusens öppna mottagningar och till tjänsteläkarna samt måhända även till de enskilda läkarna.

Vidare borde även havandeskapsdiagnostiken förläggas till sjukhusen eller handhavas av tjänsteläkarna, men inte av mödravårdscentralerna och mödravårdsstationerna. Det är ju ändå läkarna, som skola konstatera havandeskap, och jag tror, att man med större förtroende vänder sig dit i sådant ärende än till mödravårdscentralerna. Dessa äro för resten redan nu så överbelastade med arbete, att blivande mödrar, enligt vad jag hört sägas, måste vänta i timal för att komma i åtnjutande av den undersökning och upplysning, de önska få. Skall man nu ytterligare belasta institutionen med andra uppgifter, så är jag rädd för att det hela förfelas. Den kostnadsfria havandeskapsdiagnostiken finner jag visserligen tilltalande och nödvändig, men det skall inte vara mödravårdscentralerna utan sjukhusen och tjänsteläkarna, som skola ha hand om dessa saker. Jag är dock mindre bekymrad över detta, än att kuratorsverksamheten för aborternas motarbetande blir förlagd till mödravårdscentralerna.

Jag är närmast böjd för att ansluta mig till reservation 2, men jag kan dock inte göra detta helt oreserverat, utan jag skulle i motiveringen vilja ha en liten ändring. Det borde således heta så här: »dels att utskottet i motiveringen bort med anslutning i vissa delar till motionen II: 671 uttala, att preventivrådgivningen för kvinnor icke enbart bör förläggas till mödravårdscentralerna och mödravårdsstationerna utan även till sjukhusens öppna mottagningar samt till tjänsteläkarna och de privata specialisterna i den öppna vården, att möjligheten att erhålla kostnadsfri havandeskapsdiagnos icke ens till en början bör begränsas till mödravårdscentralerna och mödravårdsstationerna utan även beredas vid sjukhusens öppna mottagningar samt hos tjänsteläkarna och de privata specialisterna i den öppna vården, samt att kuratorsverksamhetens organisatoriska anknytning till sjukhusens öppna mottagningar och tjänsteläkarna under försöksverksamheten bör prövas.».

Jag tror, att man genom att följa dessa riktlinjer skall komma fram till ett bättre resultat, framför allt när det gäller att motverka aborterna, än om man går de vägar, som utskottet har föreslagit. Om nämligen mödrahjälpen inte har blivit vad man väntade av den i abortförebyggande syfte, så kommer detta att i ännu mindre grad bli fallet med den verksamhet det här är fråga om, i fall man förlägger arbetet olämpligt, organisatoriskt sett. Det är mycket betydelsefullt att man, om man verkligen vill främja detta syftemål, prövar de bästa vägarna och såvitt möjligt inte belastar mödravårdscentralerna och mödravårdsstationerna med ytterligare uppgifter, vilket, som förut anförts, kanske gör, att deras välsignelsebringande arbete inom deras egentliga arbetsområde kommer att skadas eller åsidosättas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 2), med den ändring, som jag här har föreslagit.

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Vad som framkommit sedan jag sist hade ordet i denna debatt, har jag ingen anledning att gå in på. Inga synpunkter ha framkommit, som vi inte tidigare diskuterat här eller i befolkningsutredningen.

Däremot blev jag överraskad, då jag hörde fru Nordgrens kritik, som går ut på att kuratorsverksamheten inte lämpligen borde ansluta sig till den förebyggande mödravården. Vi ha tydligen uttryckt oss mycket illa i befolkningsutredningens förslag, när fru Nordgren kunde få en sådan uppfattning. Det

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

är ett rent organisatoriskt-tekniskt problem, som vi sökt lösa. Vi skola försöka klara upp detta problem med landstingen som huvudmän, och jag tycker att det är naturligt, att man knutit an till den organisation, som här finns, och med de chefer och styrelser, som här äro tillstädes. Vi äro dock lika angelägna som någonsin att inskräpa, att denna organisatoriska lösning självfallet aldrig i praktiken får verka därefter, att kuratorns mottagning hålles i samband med den förebyggande mödra- och barnavårdsmottagningen. Vi ha skrivit mycket utförligt för att värja oss på den punkten, men eftersom frågan tagits upp av en så framstående kännare av vår socialvård som fru Nordgren, måste jag läsa upp vad vi sagt på denna punkt. För det första säga vi följande: »En mottagning under så litet uppseendeväckande former som möjligt, i folks uppfattning så litet förknippad med blivande mödrar och mödravård som möjligt, är från denna synpunkt den som bör föredragas.» Vidare framhålla vi just vad fru Nordgren säger, att det kan vara mycket lämpligt att förlägga mottagningarna till sjukhusen. Vi säga t. ex.: »Med tanke på att landets mödravårdscentraler av typ I» — det vore ju meningen att abortkuratorerna, som till en början endast skulle vara tio, skulle placeras på de platser, där det finns en mödravårdscentral av typ I — »i flertalet fall äro förlagda till centralasarettens på respektive orter vore en annan möjlighet att förlägga kuratorns mottagning i anslutning till mottagningen för kvinnosjukdomar på lasarettens polikliniker, vilken ett stort antal kvinnor besöka för olika rubbningar.» Detta är ju precis de synpunkter, som den ärade opponenter var så förvånad öfver att vi icke skulle ha observerat. Slutligen förklara vi — efter en motivering, som jag icke skall gå in på: »Utredningen anser sig därför böra föreslå, att minst två av de tre mottagningar i veckan, som böra anordnas, skola vara förlagda till annan lokal eller annan tid än mottagningarna för mödravårdscentralen, om statsbidrag till verksamheten skall kunna erhållas.» De farhågor, som på denna punkt riktats mot förslaget, kan jag därför faktiskt icke förstå.

Fru Nordgren erhöi på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag kan försäkra herr statsrådet att jag mycket noga läst vad befolkningsutredningen skrivit i detta hänseende. Och jag betonade nyss, att man visserligen gjort en boskillnad i fråga om tider och lokaler, men bara detta, att det ingår i det allmänna folkmedvetandet, att den förebyggande abortverksamheten är knuten till mödravårdscentralerna, verkar skadligt för dessa. Den bör knytas till sjukhusen och tjänsteläkarna, som böra ha detta problem om hand. Anordningen kommer annars att motverka syftet. Jag tror, att herr statsrådet måste medgiva att min tankegång är riktig när jag säger, att en kvinna, som tänker abortera, icke går till en mödravårdscentral för att få hjälp. Hon vet på förhand, att hon ingen hjälp får på den vägen utan att hon där blir anvisad andra vägar, vilket hon också enligt min mening bör bli. Går hon däremot till en läkarmottagning, vet hon, att hon kan resonera med läkaren om saken och att det kan finnas en viss möjlighet att hon kan få sina synpunkter beaktade. Bliu hon utesluten från den möjligheten, går hon till abortören. Jag tror, att ingen, som vet hur det är i levande livet, skall kunna motsäga mig på den punkten. Det är också mödravårdscentralerna jag vill skydda, så att de icke ens till namnet — om det nu icke blir till gagnet — skola behöva syssla med abortfrågor.

Fastän jag fullt och helt gillar de åtgärder, som föreslagits här, är jag på den punkten alldeles speciellt tveksam, då jag tror, att anordningen kommer att göra skada eller i varje fall icke någon nytta. Jag har alltså icke anfört mina skäl mot abortfrågans förläggande till mödravårdscentralerna därför, att jag uraktlåtitt att läsa vad befolkningsutredningen skrivit i denna del. Jag har redan

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m.* (Forts.)  
 vid ärendets behandling inom socialvårdskommittén anført liknande synpunkter, vilka jag tror ha starkt stöd i verkligheten, och dessa synpunkter återfinnas i kommitténs yttrande. Det är klart, att man kan säga, att det är läkare, som skola ha hand om saken, även i mödravårdscentralerna. Men bara detta, att vederbörande vet, att där har hon ingen hjälp att vänta i fråga om abort, avhåller henne från att gå dit, och vi ha eländet kvar. Det är icke ekonomiska svårigheter, som äro orsaken till det största antalet aborter, utan svårigheter av psykologisk art.

Härpå anförde:

Fröken **Andersson**: Herr talman! Jag har redan yrkat bifall till reservationen nr 2), sådan den är återgiven i utskottsutlåtandet. Då jag emellertid icke har något emot fru Nordgrens propå, vilken helt överensstämmer med mina intentioner, anhåller jag, herr talman, att få återtaga mitt yrkande och förena mig med fru Nordgren i hennes yrkande.

Häruti instämde herr *von Friesen* och fru *Sandström*.

Herr **Johnsson** i Stockholm: Herr talman! Jag är icke riktigt glad åt den uppdelning mellan kristna och icke kristna som göres. Jag tror, att vi i allmänhet ha så mycket kristen surdeg inom oss alla, att det är mycket svårt att draga den gränsen. Men om vi nu skola hålla på den uppdelningen här, vill jag för min del säga, att naturligtvis måste alla kristna med stor glädje hälsa varje åtgärd, som man kan förmoda leder till något resultat på detta område. Jag får för egen del framhålla, att jag icke har något emot att i stort sett ansluta mig till det förslag, som här är framlagt.

Vad som däremot från kristet håll måste sägas och starkt understrykas är, att det egentligen icke är aborterna, hur beklagliga de än äro, som utgöra det mest oroande i detta sammanhang. De äro endast en följd av en djupare skada hos vårt folk, och denna djupare skada är den allmänna upplösningen av sexualmoralen. När man gång på gång träffar på 14-åriga, 15-åriga mödrar — ja, t. o. m. 13-åriga mödrar har jag träffat under min verksamhet — när man får inblick i en viss ungdoms sexuella liv och dess sätt att tänka i dessa frågor, sådant det avspeglar sig i rapporter från polisen och barnavårdsnämnderna, eller när man avlyssnar de ungas samtal i vissa sällskap, blir man närmast mörkrädd. Jag menar, att de här föreslagna åtgärderna på intet sätt nå fram till det som är den djupaste skadan bland vårt folk. Det är huvudsakligen detta jag anser att man bör påpeka från kristet håll. Jag hyser kanske snarare farhågor för att man däri-genom förvärrar det onda och lägger hyende under lasten. Statsrådet yttrar visserligen, att den upplysning man nu syftar till skall avse att väcka ansvarskänsla och vilja till ett värdigt sexualliv samt skapande av fördragsamhet och vidsynthet när det gäller sexuella förhållanden. Men skall detta innebära t. ex. vad en modern läkare lär ha offentligt rekommenderat, nämligen att föräldrar bör ordna möjlighet för sin pojke eller sin flicka till sexuellt umgänge med sitt sällskap i föräldrahemmet, har man anledning att hysa de största betänkligheter. Jag vill uttala, att här ha alla de en stor skuld, som bidragit till ett undergrävande av den gamla kristna sexualmoralen.

I alla de fall av aborter, som jag har fått kännedom om — min erfarenhet omfattar för all del icke så många fall — har vederbörande egentligen icke kunnat skylla så mycket på sociala förhållanden. Orsakerna ha mera bottnat i rent personliga förhållanden, i bristande vilja att bära fram barnet och i bristande kraft att taga konsekvenserna av sitt handlingssätt. Därför är det nog, såsom också framhållits i debatten, det allra nödvändigaste, om man skall råda bot på proble-

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

met, att man hela tiden har i blickpunkten stärkandet av folkkaraktären på det sexuella området. Det är också min erfarenhet, att många av de barn, som före födseln icke varit önskade, när de väl blivit framburna blivit i hög grad önskebarn.

Herr talman! Jag har intet yrkande — jag har bara velat framhålla dessa synpunkter från kristet håll.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag måste göra en fråga till vederbörande här med anledning av fru Nordgrens ändringsförslag. Enligt detta skulle det heta, att »utskottet i motiveringen bort med anslutning i vissa delar till motionen II: 671 uttala, att preventivrådgivningen för kvinnor icke enbart bör förläggas till mödravårdscentralerna och mödravårdsstationerna utan även till sjukhusens öppna mottagningar» etc. Det borde väl på något sätt klargöras, huruvida Kungl. Maj:t, om kammaren eventuellt skulle besluta i överensstämmelse härmed — vilket jag tycker är ganska onödigt, eftersom det är uttryckligen utsagt, att verksamheten, om den förlägges till mödravårdscentralerna, skall noggrant följas av medicinalstyrelsen och att man skall inhämta erfarenheter — kan se till att verksamheten vid mödravårdscentralerna börjar, innan man gjort upp med privata specialister i den öppna vården — något som jag överhuvud taget icke kan förstå att man på detta stadium vill rekommendera; men det är ju en sak för sig. Skulle man alltså icke kunna få börja denna verksamhet vid mödravårdscentralerna, där saken så att säga ligger mera förberedd, innan man går till de privata specialisterna, tjänsteläkarna i allmänhet och sjukhusens öppna mottagningar? Det vore önskvärt, att man finge veta något om detta. Det är kanske onödigt att framhålla det, men envar förstår, att hela denna fråga är bland de svåraste, som man överhuvud taget har att handlägga. Vad man vet är, att aborterna äro en ganska förskräcklig sak i samhället och att man nu vill pröva sig fram, om man kan finna utvägar som skola kunna åtminstone förminska de illegala aborterna. Detta bör ju i varje fall icke uppskjutas i onödan. När man gjort sig så mycket möda från Kungl. Maj:ts sida och icke velat invänta vårriksdagen utan ansett, att man borde använda höstriksdagen för att ävägbringa en lät mig säga provisorisk lösning av problemet, är det icke önskvärt, att man nu fattar ett beslut, som gör att Kungl. Maj:t icke kan handla omedelbart efter det att Kungl. Maj:t fått riksdagsskrivelsen.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Det åligger ju knappast mig att svara på statsrådets fråga, vad som kan bli följderna, därest andra kammaren bifaller ett annat yrkande än statsutskottets, men jag erkänner, att jag, sedan fru Nordgren ställde sitt yrkande, har grubblat på hur riksdagsskrivelsen skulle se ut, om andra kammaren biföll detta yrkande. Det problemet har jag icke kunnat lösa. Jag hysar fortfarande den förhoppningen, att andra kammaren skall följa det beslut första kammaren redan fattat. Då ha vi kommit till ett positivt beslut. Annars vet jag icke, såsom jag förut sade, hur frågan skall lösas. Nu säger man visserligen ofta, att det är givet, att andra kammaren skall hävda sin mening, om den har en annan än första kammaren. Men det är ju så i riksdagsarbetet, att när det redan föreligger ett beslut från medkammaren, som icke kan ändras, måste man, om man vill vinna något positivt, ansluta sig till detta. Annars riskerar man, att man överhuvud taget icke får några direktiv utfärdade. När skiljaktiga beslut i kamrarna föreligga beträffande motiveringen, pläga nämligen delar av motiveringen helt uteslutas i riksdagsskrivelsen. Det är ett besvär som vi ha i vårt tvåkammerssystem, men vi måste alltid uppmärksamma den saken, när vi taga ståndpunkt till de olika frågorna.

*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

Jag vågar sålunda hemställa till kammaren att biträda det yrkande, som jag förut framställt, nämligen om bifall till statsutskottets förslag i alla dess punkter inklusive motiveringen.

Fru **Nordgren:** Herr talman! Jag är ju icke lagkunnig, men jag kan icke finna, att det skulle uppstå så stora svårigheter som här antytts av socialministern. Mitt förslag går ju ut på ett både — och, medan utskottet föreslår bara den ena linjen. Här har sagts att om kammaren följde mitt förslag, skulle detta fördröja åtgärdernas vidtagande. När det gäller preventivrådgivningen exempelvis bör man ju kunna börja med denna å mödravårdscentralerna, hur kammaren beslutar, om i enlighet med utskottets eller mitt förslag.

Den tveksammaste punkten är emellertid abortrådgivningens förläggande till mödravårdscentralerna. I det hänseendet tycker jag, hur det än skrives, att man bör söka sig fram efter andra vägar. Kungl. Maj:t har ju själv icke varit helt främmande för detta.

Så har herr Eriksson i Stockholm anfört att det skulle bli svårt för utskottet att skriva ett utlåtande, om mitt yrkande bifölls. Detta skäl kan väl knappast anses giltigt. Nog tror jag, att utskottet haft svårare sammanjämkningar att göra än den det här kan bli fråga om.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav till en början beträffande punkten I. i utskottets hemställda propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställda i denna del; 2:o) bifall till den vid utlåtandet fogade, med 1) betecknade reservationen; samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställda i motsvarande del som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr von Friesen begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o) angivna hava flertalets mening för sig.

Beträffande kontrapositionen äskade likväl herr von Friesen votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten I. av statsutskottets hemställda i utskottets förevarande utlåtande nr 292 antager avslag å såväl utskottets hemställda i denna del som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till den vid utskottets utlåtande fogade, med 1) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr von Friesen begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 110 ja och 72 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Kammarren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit avslag å såväl utskottets hemställda i punkten I. som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.



*Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)*

I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller punkten I. av statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 292, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets hemställan i motsvarande del som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och nyssnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten I.

Herr talmannen framställde härefter beträffande punkten II. i utskottets hemställan propositioner på dels bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock bifall till det av fru Nordgren under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller punkten II. av statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 292, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av fru Nordgren under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Fröken Andersson begärde emellertid röstärkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 112 ja och 68 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten II.

På av herr talmannen slutligen beträffande punkterna III.—V. var för sig framställda propositioner blev vad utskottet i dessa punkter hemställt av kammaren bifallet.

### § 10.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående inventering av varulager i samband med krigskonjunkturbeskattningsens avveckling.

Utskottets hemställan bifölls.

*Andra kammarens protokoll 1945. Nr 41.*

## § 11.

*Förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen.*

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 2 november 1945 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 377, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade

*Förslag  
till*

*lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).*

Häri genom förordnas, att punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse:)*

*Anvisningar  
till 41 §.*

1. Inkomst av — — — och skulder.

För skattskyldig, som haft ordnad bokföring, skall beräkningen av inkomst av rörelse ske på grundval av hans bokföring, med iakttagande dock av följande. Därest vinstresultatet påverkats därav, att bland intäkter upptagits sådana intäkter, vilka icke skola beskattas såsom inkomst, eller utesluttits intäkt, som skolat medräknas, eller bland utgifter avförts sådana poster, för vilka vid inkomstberäkningen avdrag icke får ske, skall företagas erforderlig justering av det bokföringsmässiga vinstresultatet till överensstämmelse med en inkomstberäkning enligt de i denna lag stadgade grunder. Den i räkenskaperna gjorda värdesättningen å tillgångar, avsedda för omsättning eller förbrukning i rörelse — såsom lager av råvaror, halv- och helfabrikat, handelslager, penningförvaltande företags och försäkringsföretags placeringar av förvaltade medel i aktier, obligationer, lånefordringar m. m. — skall endast om särskilda omständigheter därtill föranleda frångås vid inkomstberäkningen.

*(Föreslagen lydelse:)*

*Anvisningar  
till 41 §.*

1. Inkomst av — — — och skulder.

För skattskyldig, som haft ordnad bokföring, skall beräkningen av inkomst av rörelse ske på grundval av hans bokföring, med iakttagande dock av följande. Därest vinstresultatet påverkats därav, att bland intäkter upptagits sådana intäkter, vilka icke skola beskattas såsom inkomst, eller utesluttits intäkt, som skolat medräknas, eller bland utgifter avförts sådana poster, för vilka vid inkomstberäkningen avdrag icke får ske, skall företagas erforderlig justering av det bokföringsmässiga vinstresultatet till överensstämmelse med en inkomstberäkning enligt de i denna lag stadgade grunder. Den i räkenskaperna gjorda värdesättningen å tillgångar, avsedda för omsättning eller förbrukning i rörelse — såsom lager av råvaror, halv- och helfabrikat, handelslager, penningförvaltande företags och försäkringsföretags placeringar av förvaltade medel i aktier, obligationer, lånefordringar m. m. — skall endast om särskilda omständigheter därtill föranleda frångås vid inkomstberäkningen. *Nedskrivning av värdet å rät-*

*Förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen. (Forts.)*

*(Nuvarande lydelse:)*

*(Föreslagen lydelse:)*

*tigheter till leverans av dylika tillgångar enligt ej fullgjorda köpekontrakt må godkännas endast i den mån det visas, att inköpspriset för tillgångar av samma slag vid tiden för bokslutet understiger det kontraherade priset, eller det göres sannolikt, att dylikt prisfall kommer att inträffa före leveransdagen.*

Vad här — — — årets inkomst.  
Om beskattningsmyndighet, — —  
— till beskattning.  
Motsvarande gäller — — — års inkomstberäkning.

Vad här — — — årets inkomst.  
Om beskattningsmyndighet, — —  
— till beskattning.  
Motsvarande gäller — — — års inkomstberäkning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1946.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft två likalydande i anledning av densamma inom kamrarna väckta motioner.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 377 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, för sin del antaga följande

*Förslag*

till

*lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).*

Häri genom förordnas, att punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*Anvisningar*

till 41 §.

1. Inkomst av — — — och skulder.

För skattskyldig, som haft ordnad bokföring, skall beräkningen av inkomst av rörelse ske på grundval av hans bokföring, med iakttagande dock av följande. Därest vinstresultatet påverkats därav, att bland intäkter upptagits sådana intäkter, vilka icke skola beskattas såsom inkomst, eller uteslutits intäkt, som skolat medräknas, eller bland utgifter avförts sådana poster, för vilka vid inkomstberäkningen avdrag icke får ske, skall företagas erforderlig justering av det bokföringsmässiga vinstresultatet till överensstämmelse med en inkomstberäkning enligt de i denna lag stadgade grunder. Den i räkenskaperna gjorda värdesättningen ° tillgångar, avsedda för omsättning eller förbrukning i rörelse — såsom lager av råvaror, halv- och helfabrikat, handelslager, penningförvaltande företags och försäkringsföretags placeringar av förvaltade medel i aktier, obligationer, lånefordringar m. m. — skall endast om särskilda omständigheter därtill föranleda frångås vid inkomstbe-

*Förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen.* (Forts.)

räkningen. Nedskrivning av värdet å rättigheter till leverans av dylika tillgångar enligt ej fullgjorda köpekontrakt må godkännas endast i den mån det visas, att inköpspriset för tillgångar av samma slag å balansdagen understiger det kontraherade priset, eller det göres sannolikt, att dylikt prisfall kommer att inträffa innan tillgångarna levereras eller av den skattskyldige i oförändrat eller förädlad skick försäljas.

Vad här — — — årets inkomst.

Om beskattningsmyndighet, — — — till beskattning.

Motsvarande gäller — — — års inkomstberäkning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1946.

2) att de likalydande motionerna I:445 och II:690, i den mån desamma ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Följande reservationer hade avgivits, nämligen:

1) av herrar *Björnsson* och *Lövgren*, som yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 377; samt

2) av herrar *Velander*, *Wehtje*, *Olson* i Göteborg och *Karlsson* i Granebo, utan angivet yrkande.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Olson* i Göteborg: Herr talman! Det är som bekant en god sedvänja inom all solid affärsverksamhet, att ineliggande lager upptages till ett nedskrivet värde, som ligger under dagens marknadsvärde. Detta sker delvis för att trygga företaget mot prisfallsrisker, men i stor utsträckning för att genom skapandet av en dold reserv stärka och konsolidera företaget och främja dess sunda utveckling. Befintligheten av dolda och öppna reserver utgör ett stabiliserande moment för verksamheten, som ej blott kommer företaget och dess ägare utan också de anställda och det föremål verksamheten är inriktad på till godo.

Lagstiftningen har också visat förståelse för dessa strävanden och medgivit stor frihet för rörelseidkare att verkställa dylika nedskrivningar å lager, fastän därtill använda vinstmedel samtidigt undandragas beskattning. Man har resonerat så, att detta undanhållande endast är temporärt. Förr eller senare avyttras lagret, varvid de dolda reserverna frigöras och framkomma i form av ökad beskattningsbar vinst.

Den proposition som här föreligger utskottsbehandlad handlar ej om varulager och dessas skattemässiga värdering utan om s. k. leveranskontrakt å varor, vilka bokföras som en tillgång och enligt ett regeringsrättsutslag den 11 juni 1945 i avskrivningshänseende ha likställts med varulager. Detta har medfört liknande praxis för nedskrivning å leveranskontrakt som å varulager, vilket den nu föreliggande propositionen avser att i försättningen förhindra.

I propositionen liksom i utskottets utlåtande ställer man sig på den ståndpunkten, att nedskrivning å dylika kontrakt får ske för inträdd värdeminskning på den kontraherade varan och för prisfallsrisk. Den får alltså ej användas för skapande av dolda reserver. Denna värdeminskning och denna prisfallsrisk åligger det den skattskyldige att uppvisa såsom sannolikt. Därmed har en principiell skillnad gjorts mellan den skattemässiga behandlingen av

*Förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen. (Forts.)*

å ena sidan varulager och å andra sidan kontrakt å leverans av varor. Medan de förras upptagande i räkenskaperna kan ske med stor frihet i värdesättning, vilken endast om särskilda omständigheter därtill föranleda, får frångås vid beskattningen, så tillåtes för leveranskontrakten nedskrivning endast i den mån behovet därav på grund av prisfallsrisk kan göras sannolikt. Det är tydligt, att den bevisskyldighet, som enligt det föreliggande förslaget till anvisningar till 41 § kommunalskattelagen åligger den skattskyldige, under nu rådande handelspolitiska ovisshet och labila prisförhållanden är en börda för företagsamheten. Det kan starkt ifrågasättas, om det var så nödvändigt, att under denna bråda höstriksdag framlägga detta förslag, så mycket mer som departementschefen annonserat ett senare upptagande av hela lagervärderings-spörsmålet. Fem länsstyrelser ha också avstyrkt förslagets genomförande nu. Ett uppskjutande hade varit så mycket mindre betänkligt som farhågorna för obehörig skattelindring genom friare avskrivningsmöjligheter torde vara överdrivna, som det heter i av mig förut omnämnda regeringsrättsutslag. »Den genom avskrivningar å rättigheterna till leverans av varor uppkomna dolda reserven», heter det vidare, »kommer nämligen antingen att upplösas i och med leveransens fullgörande» — utskottet har ändrat denna regel till tidpunkten för varans försäljning, vilket från näringssynpunkt är en förbättring — »med beskattning av den framkomna vinsten såsom följd — eller ock att övergå i en dold reserv i varulagret, som eljest skulle hava upplagts».

Det erkännandet måste göras, att utskottet visst inte varit blint för de antydnda svårigheterna för rörelseidkare att kunna tillförlitligt bedöma prisfallsriskerna och att inför skattemyndigheterna göra denna sannolik, utan beaktat dessa svårigheter. Utskottet säger, samtidigt som det i princip tillstyrker den föreslagna lagstiftningen till förhindrande av obefogad nedskrivning å kontraherade varor, att det är »angeläget att berättigad nedskrivning å ifrågasatt tillgångar därigenom icke förhindras». »Särskilt böra enligt utskottets mening rörelseidkarnas möjligheter till nedskrivning för mötande av förluster på grund av de för tillfället rådande labila prisförhållandena i möjligaste mån tillgodoses», står det vidare i utlåtandet. Men ytterligare tillmötesgående under en som vi hoppas relativt kortvarig övergångstid med oerhörda priskastningar i samband med annalkande normal varuförsörjning hade enligt min mening varit på sin plats. Detta är orsaken till att jag till utskottsutlåtandet fogat en blank reservation.

Som i motion av herr Wiberg m. fl. anförts hade ett uppskov med tillämpningen av den princip rörande bevisbördans fördelning, som förordats av departementschefen, varit motiverad. Det måste i åtskilliga fall befaras föranleda svårigheter för företagen att förebringa även en ringa sannolikhetsbevisning rörande beräknelig prisfallsrisk, enär denna ofta under nuvarande förhållanden helt enkelt är oberäknelig. Det hade, som motionären uttryckt saken, helt visst varit befogat att tills vidare låta den presumptionen komma till uttryck i lagstiftningen, att en nedskrivning å kontraherade varor till under åren närmast före 1938 gällande lägsta marknadspris vore berättigad.

Utskottets uttalande, att vid taxeringen år 1946 och så länge det nuvarande labila läget är bestående nedskrivning å kontraherade varor till förkrigspris i vissa fall kan vara berättigad, finner jag ej till fyllest. Det skänker ej rörelseidkarna erforderligt skydd att möta tidens prisfallsrisker, och det giver ej skattemyndigheterna den ledning, de äro i behov av vid deras skattemässiga bedömande av företagna nedskrivningar.

Under uttalande av denna reservation yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

*Förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen. (Forts.)*

**Herr Lövgren:** Herr talman! Den rätt till avskrivning som föreligger har ju lett till att vi för närvarande måste räkna med att företagen ha dolda reserver till belopp som sammanlagt uppgå till åtminstone åttahundra miljoner kronor, eventuellt når upp till en miljard kronor. Det innebär, att staten får vänta på skattemedel på åtskilligt över trehundra miljoner kronor. Det förefaller mig som om denna rätt till avskrivning på lager skulle vara tillräcklig. Tidigare har det icke varit praxis att avskrivningar på kontrakt ha gjorts. Det har emellertid under de senaste åren börjat praktiseras, och Kungl. Maj:ts proposition är tillkommen i avsikt att begränsa denna rätt till avskrivning på kontrakt. Emellertid har utskottet utvidgat denna på det sättet, att det tillfogat orden »eller av den skattskyldige i oförändrat eller förädlad skick försäljes». Det innebär, att man uppskjuter bedömningen av frågan om avskrivningsrätten; alltså i stället för att den skattskyldige skulle få göra avskrivning, om han kan göra sannolikt, att det föreligger risk för prisfall före leveransdagen, får han nu rätt till denna avskrivning, om han kan göra gällande, att det föreligger risk för prisfall, innan han i oförändrat eller förädlad skick försålt den kontraherade varan. Det inträffar t. ex. för träförädlingsföretagens vidkommande, att man uppskjuter bedömningen åtminstone ett år framåt i tiden. En leverans, som är kontraherad hösten 1945, kan vederbörande alltså begära nedskrivning på med den motiveringen, att man befarar ett prisfall under 1947, när den råvara man nu kontraherat är förädlad och försäljes. Jag har tyckt, liksom herr Björnsson i första kammaren, att det finns goda skäl för att inte gå längre än Kungl. Maj:ts förslag, och jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till den kungl. propositionen.

**Herr Wiberg:** Herr talman! Jag föreställer mig, att de synpunkter som framförts av den föregående ärade talaren komma att upptagas till bedömning och granskning av utskottets talesmän. Jag skall därför icke för mitt vidkommande göra något utförligt bemötande. Jag vill dock i korthet understryka, att såvitt jag förstår, har den ärade talaren icke på ett riktigt sätt uppfattat det verkliga sakläget. Vi få väl vara överens om att det är ett samhällsintresse, att fiktiva vinster icke bli föremål för beskattning. Vidare står det väl för litet var ganska klart, att vi befinna oss i tider med instabila prisförhållanden och att den dag torde komma, då det blir mycket kraftiga prisfall. Därav följer, att vederbörande företagare få förluster icke enbart på varulager utan givetvis också och antagligen i mycket stor utsträckning på kontrakt. Att det finnes ett legitimt behov att göra nedskrivningar på kontrakt, icke minst i dessa tider, då kontrakten i stor utsträckning avse ersättningsvaror, är väl också ganska uppenbart. Den uppmjukning som utskottet har företagit går enligt mitt bedömning icke heller för långt, utan utgör ett steg i rätt riktning. Jag skulle också vilja tillägga, att första kammaren redan tidigare i dag har tagit ställning till de synpunkter som i den kammaren framfördes av reservanten herr Björnsson, synpunkter, vilka överensstämmer med den uppfattning som herr Lövgren i Boden här har framfört. Första kammaren har därvid utan votering beslutat att följa utskottet. I viss mån torde detta ställningstagande vara av intresse också för andra kammaren.

Jag har, herr talman, begärt ordet närmast för att göra en del påpekanden i anledning av den motion som jag jämte en del andra av kammarens ledamöter väckt här i kammaren. Vi äro fullt medvetna om att det under normala tider icke föreligger tillnärmelsevis samma behov av avskrivningar på kontrakt som under nu rådande exceptionella förhållanden. Men vi äro också helt på det klara med att läget kommer att kännetecknas av instabilitet under de närmaste åren.

*Förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen. (Forts.)*

Departementschefen har visserligen framhållit, att syftet med lagförslaget var att förhindra obefogade nedskrivningar å kontrakt. Det syftet är naturligtvis fullkomligt berättigat. Motionärerna ha för sitt vidkommande icke något att erinra mot detsamma, något som också uttryckligen framhållits i motionen. Utskottet har också för sin del tillagt, att utskottet med sitt förslag åsyftar att förhindra obefogade nedskrivningar men däremot icke befogade. Skillnaden mellan departementschefens förslag och motionärernas kan måhända i huvudsak anses vara, att departementschefen icke har ansett det behöfligt med några lagregler som skulle vara till vägledning för tillämpningen under övergångsåren. Motionärerna ha däremot förmenat, att i första hand klara lagregler vore önskvärda, och i andra hand ha motionärerna velat gå något längre än departementschefen i fråga om rätt till nedskrivning utan bevisning från den skattskyldiges sida. Jag vill gärna erkänna, att departementschefen icke har varit blind för att det finns ett verkligt legitimt behov av nedskrivning å kontrakt under övergångstiden. Men de uttalanden departementschefen gjort ha vi icke ansett vara nog, även om vi naturligtvis förstå och förutsätta, att skattemyndigheterna i rättspraxis skulle ta den allra största hänsyn till dessa uttalanden.

Utskottet har rent principiellt följt departementschefen, men å andra sidan har utskottet dels gjort vissa förtydligande och längre gående uttalanden samt dels föreslagit den ändring i lagtexten, som herr Olsson i Göteborg här berörde, vilket allt medför, att man nog måste medge, att utskottet i mycket hög grad har beaktat motionärernas önskemål. Jag är därför beredd att avstå från det yrkande om en särskild lagtext, som framförts i motionen. När jag intager denna ståndpunkt, gör jag det givetvis i medvetandet om att rättspraxis kommer att mycket noga beakta de klara direktiv och anvisningar som lämnats icke endast av departementschefen utan också av utskottet. Jag vill också gärna tillägga, att frågan om formen är ganska likgiltig. Huvudsaken är naturligtvis, att det åsyftade ändamålet verkligen uppnås, och om syftet med lagen och huru den skall tillämpas under övergångsåren, därom behöva skattemyndigheterna efter utskottets utlåtande icke sväva i tvivelsmål. Jag tror emellertid, herr talman, att utskottet utan olägenhet hade kunnat följa motionärerna, även om jag naturligtvis är medveten om att det kan förefalla vara en alltför överdriven försiktighet att begära, att nedskrivning till de priser som rådde något av åren före 1938 skulle få ske utan särskild utredning. En för hård nedskrivning skulle ju icke ha varit detsamma som skattebefrielse utan endast ha inneburit en förskjutning av skattens betalning. Det kan väl icke heller bestridas, att en klar lagtext principiellt är att föredraga framför även auktoritativa uttalanden om lagtolkning och rättstillämpning. Eftersom jag, såsom jag redan förut nämnt, emellertid är beredd vitsorda att utskottet i det stora hela har ställt sig tillmötesgående till de synpunkter som anförts i motionen, avstår jag från att yrka bifall till motionen och har icke något att erinra mot att utskottets hemställan bifalles även av andra kammaren.

**Herr Kristensson:** Herr talman! Anledningen till denna proposition torde vara regeringsrättens utslag den 11 juni i år. Enligt detta få varor, köpta på leveranskontrakt, inräknas i varulagret. Rörelseidkarna erhålla därigenom den inte obegränsade, men dock tämligen fria nedskrivningsrätt, som tillämpats i vårt land sedan 1928 å dylika tillgångar. Det är givet, att den skattefria kapitalbildning, som dessa dolda reserver utgöra, bidrager till att stärka företagens motståndskraft i depressionstider och därför i viss mån är till fördel för både företagen och samhället. Men denna skattefria konsolidering bör dock

*Förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen. (Forts.)*

hållas inom rimliga gränser. Överdrifter på detta område göra, att skattebelastningen i alltför hög grad skjutes över på andra skattedragare, andra varuborgare och även andra företag, som antingen arbeta med relativt litet varulager och därför endast ha små möjligheter till nedskrivningar eller också inte vilja göra en dylik nedskrivning. Enligt regeringsrättens utslag vidgas nu möjligheterna för fri nedskrivning å varulager även till kontraherade varor. Jag anser, att detta medgivande går för långt. Det kan missbrukas framför allt av företag, som ha intressegemenskap med varandra. En speciallagstiftning på detta område är av behovet påkallad. I motionen från högerhåll uttalas även, att avdrag för obefogade nedskrivningar å kontrakt bör förhindras, och jag vill säga till herr Olson i Göteborg, att jag är av den uppfattningen, att det bör förhindras redan vid nästa bokslut.

Enligt min uppfattning bör den skattskyldige inte äga samma avskrivningsrätt på kontraherade varor som på ineliggande varulager. Grundprincipen bör i stället vara att avdrag härå medgives endast för kontraktsrisk. Men denna risk upphör inte med varornas leverans utan först sedan dessa huvudsakligen försåts. Detta motiverar det tillägg, som bevillningsutskottet gjort till det i propositionen framlagda förslaget, enligt vilket tillägg kontraktsrisk får räknas tills försäljningen huvudsakligen har skett. Bevisskyldigheten angående den sannolika kontraktsrisken vilar på den skattskyldige. Departementschefen framhåller, att kraven på bevisningen inte böra ställas alltför höga och att vid 1946 års taxering viss nedskrivning torde kunna medgivas enbart på grund av den väntade allmänna prisutvecklingen. Bevillningsutskottet uttalar, att så länge det nuvarande labila läget är bestående nedskrivning av kontraherade varor till förkrigspris i vissa fall kan vara berättigad. Detta blir fallet då kontraktsrisk föreligger av större mått.

I motion av herr Wiberg uttalas det önskemålet — och herr Olson i Göteborg gjorde sig till tolk för samma uppfattning — att nedskrivning av kontraherade varor skall som regel få ske till de priser som rådde åren närmast före 1938. Detta betyder ett avsteg från principen att endast medge avdrag för kontraktsrisk. Jag anser, att begränsning bör ske efter denna princip.

Jag vill slutligen erinra om att ifrågavarande lagstiftning torde bli av provisorisk karaktär, betingad av nuvarande krisläge och i avvaktan på utredning med förslag om lagervärderingsprinciperna i sin helhet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde härefter propositioner på dels bifall till utskottets hemställan dels ock bifall till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och blev vad utskottet hemställt av kammaren bifallet.

## § 12.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i statens pensionsanstalt för heltidsanställda hemvårdarinnor inom den sociala hemhjälpverksamheten jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 12 oktober 1945 dagtecknad proposition, nr 346, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen förordade grunder, utfärda bestämmelser i fråga om delaktighet i statens pensionsan-

*Delaktighet i statens pensionsanstalt för heltidsanställda hemvårdarinnor inom den sociala hemhjälpverksamheten.*



*Delaktighet i statens pensionsanstalt för heltidsanställda hemvårdarinnor inom den sociala hemhjälpverksamheten.* (Forts.)  
stalt för heltidsanställda hemvårdarinnor inom den sociala hemhjälpverksamheten.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle, bland annat, hemvårdarinnas pensionsunderlag bestämmas till 1 236 kronor.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft två likalydande i anledning av densamma inom kamrarna väckta motioner.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition med den ändringen, att hemvårdarinnas pensionsunderlag bestämdes till 1 308 kronor, samt

2) att förevarande motioner I: 420 och II: 635, i den mån desamma icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Svedman*, *Andersson* i Munkaljungby, *Johnsson* i Kastanjegården, *Sundberg* och *Svensson* i Alingsås, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition oförändrad.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr *Svedman*: Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande är fogad en reservation, i vilken reservanterna ha ansett, att utskottet bort förorda bifall till den kungl. propositionen oförändrad. Den i ämnet väckta motionen föreslår ändring i den kungl. propositionen dels så att pensionsåldern skulle sänkas och dels så att pensionsunderlaget skulle höjas. Frågan om pensionsåldern har varit föremål för behandling i kamrarna tre år å rad på grund av framställningar om generell höjning av pensionsåldern. Om några minuter kommer kammaren att få behandla ett utskottsutlåtande, i vilket Kungl. Maj:t begär en uppmjukning av folkskollärarnas tjänstepensionsreglemente i syfte att motverka bristen på folkskollärare genom höjd pensionsålder. Jag skulle tro, att frågan om en generell höjning av pensionsåldern rätt snart kommer på kamrarnas bord. Med hänsyn härtill finner jag det ganska naturligt, att i vad det gäller pensionsåldern ingen skiljaktighet yppat sig inom utskottet.

Däremot har utskottets majoritet förordat en liten höjning av pensionsunderlaget. Reservanterna anse att man icke i onödan bör riva i en kungl. proposition, detta i synnerhet då den som i detta fall är genomtänkt och motiverad, och då den grupp pensionärer som här avses har inpassats i ett större sammanhang med hänsyn till jämförbara anställda, ha reservanterna föreslagit, att propositionen borde oförändrad bifallas. Visserligen betyder den av utskottet föreslagna ändringen endast en relativt liten summa i merutgifter för staten, men även här gäller ordspråket, att många bäckar små göra en stor å. Visst kommer det att dröja ganska många år, innan de hithörande bestämmelserna komma att praktiskt tillämpas, eftersom ju vederbörande först måste ha sina tjänsteår intjänta, men som saken nu ligger till borde, efter vad reservanterna föreställa sig, ett bifall till propositionen vara det naturliga. Propositionens linje har också funnit stöd hos statens pensionsanstalt, statskontoret och socialstyrelsen.

För övrigt vill jag säga, att det finns hundratusentals husmödrar i detta land, som efter både 60 och 70 år få lov att fortsätta omvårdnaden om sina hem utan någon som helst tanke på vare sig pensionsålder eller pension, så att

*Delaktighet i statens pensionsanstalt för heltidsanställda hemvårdarinnor inom den sociala hemhjälpssverksamheten. (Forts.)*

ur social synpunkt torde icke någon som helst orättvisa begås, om propositionen såsom den är utformad bifalles av riksdagen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Andersson* i Munkaljungby, *Svensson* i Alingsås och *Sundberg*.

Herr statsrådet *Ericsson*: Herr talman! Jag har nödgats begära ordet med anledning av den ändring, som bankoutskottet föreslagit i den kungl. propositionen.

I likhet med herr *Svedman* kan jag säga, att det härvidlag icke rör sig om några stora anspråk på statskassan. Det är i stället själva den metod, som kommit till användning, som är det avgörande.

1943 års riksdag reglerade, bland annat, anställnings- och löneförhållandena för denna nya kår av hemvårdarinnor, och nu har Kungl. Maj:t funnit det angeläget att klara upp dessa befattningshavares pensionsförhållanden och inordna dem i statens pensionsanstalt. Huvudmotivet för att denna proposition lagts fram är att man funnit det angeläget att underlätta rekryteringen av dessa tjänster, och ett led i dessa strävanden vore de nu föreslagna pensionsbestämmelserna. Därvid har man också sagt sig, att det enklaste vore att man så snart som möjligt efter vederbörandes antagande i tjänst kunde ordna pensionsfrågan. Man har härvidlag försökt följa de principer, som gälla för andra likartade tjänster och på så sätt sökt komma fram till en någorlunda skälig pension åt vederbörande.

Nu har emellertid bankoutskottet försökt att bättra på pensionsunderlaget genom en uppvärdering av den bostadsförmån, som vederbörande befattningshavare skall erhålla enligt författningen. Medan Kungl. Maj:t i propositionen anser ett belopp av 600 kronor för år vara det rätta, har utskottet värderat samma förmån till 900 kronor för år. I det sammanhanget kanske det bör erinras om, att distriktssköterskorna och distriktsbarnmorskorna ha en ungefärligen motsvarande naturaförmån, vilken emellertid som pensionsunderlag beräknas ha ett värde av mellan 500 och 550 kronor. Propositionen har i detta fall höjt naturaförmånens värde såsom pensionsunderlag, men bankoutskottet har höjt ytterligare till 900 kronor. För min del kan jag icke förstå, att detta skulle innebära någon fördel för vederbörande pensionstagare. Man får nämligen beakta, att om en pensionstagare genom ett beslut i enlighet med utskottets förslag får en pension, som med 100 kronor överstiger vad propositionen föreslår, komma förmodligen taxeringsmyndigheterna, såsom konsekvensen bjuder, att uppskatta värdet av naturaförmånerna. Jag vill för min del icke säga, att det är en ofrånkomlig konsekvens för taxeringsmyndigheterna att vidta en höjning av vederbörandes taxerade inkomst med 300 kronor för år, men om man räknar med att kommunalskatten tar ungefär 10 procent, betyder en sådan höjning att vederbörande får betala skatt efter ytterligare tre skattekröner per år, vilket med ett belopp av 10 kronor per skattekröna gör 30 kronor för år. Härtill kommer den statliga beskattningen, som väl för denna grupp av inkomsttagare betyder cirka 10 procent i skatt eller i detta fall minst 20 kronor per år. Merbelastningen i form av skatter blir alltså minst 50 kronor under de 30 år som här ifrågasätts för erhållande av full pension. Om vi tänka oss att vederbörande skall få igen denna merutgift på 1 500 kronor, måste det ta honom 15 år innan han efter fyllda 60 år kan få igen beloppet med en hundralapp mer om året i pension.

Vad jag här anfört är ett teoretiskt exempel på vart det kan leda — en sak som man kanske inte tänkt igenom — om taxeringsmyndigheterna skulle

*Delaktighet i statens pensionsanstalt för heltidsanställda hemvårdarinnor  
inom den sociala hemhjälpssverksamheten. (Forts.)*

ta sig före att värdera dessa naturaförmåner på sätt som bankoutskottet gjort. En annan sak är om en sådan här bostadsförmån verkligen kan värderas till 900 kronor för år i ett för allt. För min del tror jag icke, att bostadsförmån av ett rum och kök exempelvis i A-ort har ett värde av 900 kronor.

Jag finner det egendomligt att bankoutskottet kan på detta sätt yxa till en ändring i ett förslag, som Kungl. Maj:t framlagt. Icke ens ur vederbörande befattningshavares synpunkt är förslaget välgrundat. Härtill kommer att pensionsanstalten håller på att utreda hur man i fall som det föreliggande skall reglera vederbörandes pensionsförhållanden. Om riksdagen här på förslag av bankoutskottet säger, att en alldeles ny grupp befattningshavare skall ha det och det pensionsunderlaget så är ju detta också utan vidare prejudicerande för andra grupper. Min förhoppning är därför, herr talman, att andra kammaren, trots att första kammaren redan biträtt utskottets förslag, bifaller reservationen och därigenom skapar möjlighet för en gemensam votering, varigenom Kungl. Maj:ts förslag kan komma att bifallas av riksdagen. Jag hemställer sålunda, herr talman, att andra kammaren måtte bifalla den reservation, som fogats vid det föreliggande bankoutskottsutlåtandet.

Fru Humla: Herr talman! Jag skall icke bidra till att vid denna sena timme förlänga debatten ytterligare, utan jag inskränker mig till att föreslå kammaren att fatta samma beslut, som första kammaren redan gjort till sitt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner på dels bifall till utskottets hemställan dels ock bifall till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet oförändrad; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Andersson i Munkaljungby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 65, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit Kungl. Maj:ts proposition i ämnet oförändrad.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit Kungl. Maj:ts proposition i ämnet oförändrad.

### § 13.

Föredrogos vart efter annat:

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av tjänste- och familjepensioneringen för personal vid Halmstad—Nässjö och Nässjö—Oskarshamns järnvägar i anslutning till järnvägarnas förststatligande;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss änd-

ring av övergångsbestämmelserna till folkskolans tjänstepensionsreglemente; och

nr 68, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott; samt

första lagutskottets utlåtande, nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden och detta memorial hemställt.

#### § 14.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 februari 1934 om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

**Herr Wiberg:** Herr talman! Då jag i den föreliggande frågan inte väckt någon motion och inte heller ämnar framställa något yrkande, är det min avsikt att yttra mig mycket kort. Jag har emellertid icke ansett mig kunna låta detta ärende passera utan att göra ett par påpekanden.

Propositionen i ämnet innebär att vi i vår rättsordning införa ett tillvägagångssätt som hittills varit ganska okänt för svensk rätt, nämligen vitesföreläggande när det gäller betalning av skuld. Hittills har man ansett det vara oriktigt att vid vite föreskriva en gäldenär att inom viss tid betala en skuld. Man har såväl när det gäller enskildas inbördes rättsförhållanden som i fråga om det allmännas förhållande till enskilda ansett det vara ett tillräckligt rättskydd för borgenären med den möjlighet, som finns att med anlitande av överexekutor eller domstol hos den betalningsskyldige uttaga skuldbeloppet i fråga. Jag förstår också till fullo att lagrådets ledamöter ansett, att den föreslagna lagstiftningen är ägnad att inge betänkligheter. En ledamot av lagrådet har som bekant också uttalat, att det borde tagas under övervägande, huruvida inte utformningen av lagen kunde ske på ett annat sätt. Att också Kungl. Maj:t ansett lagen vara ägnad inge betänkligheter framgår därav att vitet enligt propositionens förslag inte må förvandlas till frihetsstraff.

Jag är självfallet på det klara med att det här är fråga om alldeles extra ordinära förhållanden, vilket också medfört att jag övervunnit mina betänkligheter mot en sådan lex in casu som den förevarande. Jag tror dock, att det vore lämpligt, om det inom riksdagen sades ifrån att även om denna lagstiftning enhälligt antas, så är därmed ingalunda sagt, att man lika enhälligt skulle vara beredd att medverka till en senare utvidgning av lagens tillämpning kanske avseende sådana områden, beträffande vilka man hittills ansett det vara tillräckligt med de gamla formerna för att med rättsapparatusens hjälp uttaga likvid för en fordran. Jag är också förvissad om att det självfallet inte är vare sig departementschefens eller utskottets avsikt, att antagandet av denna lag på något sätt kan få anses prejudicerande i så måtto, att vi i vårt rättssystem skulle inaugureras ett institut med ett nytt användningsområde. Likaledes förutsätter jag, att vitesinstitutet kommer att behandlas med stor varsamhet och endast kommer till användning, när det gäller en tredskande gäldenär, vilkens betalningsförmåga i och för sig är fullkomligt uppenbar.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

*Förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.*

## § 15.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om administration av vissa bolag m. m. Förslag till lag om administration av vissa bolag m. m.

Genom en den 2 november 1945 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 373, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om administration av vissa bolag m. m.; och
- 2) lag angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ lagen den 29 juni 1945 (nr 522) om kontroll å viss utländsk egendom m. m.

Utskottet hemställde av anförda skäl, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 373, måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Linnér, Westman, Siljeström, Gustafsson* i Lekåsa och *Ljungqvist*, vilka ansett att utskottets yttrande bort hava viss annan, i reservationen angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Ljungqvist**: Herr talman! Den förevarande lagstiftningen har visserligen introducerats i vårt rättssystem redan tidigare. Nu föreslås emellertid en viss utbyggnad, vilket kommit till uttryck i de två nu föreliggande lagförslagen, som båda ha det gemensamma syftet att de avse att skapa en effektiv kontroll över utländsk och av utländska intressen berörd egendom här i landet. Skälet till lagstiftningen är de internationella förhållandena sådana de utvecklats sig och de ekonomiska rubbningar som följt därav. Jag skall inte här närmare beröra motiveringen för dessa lagförslag, ty denna har kommit till klart uttryck i både propositionen och utskottsutlåtandet.

Lagstiftningen på detta område, sådan den hittills varit beskaffad, har lämnat Kungl. Maj:t befogenhet att under vissa förutsättningar ställa utländsk egendom, som är befintlig här i landet, under förbud att säljas eller skingras, s. k. skingringsförbud. Om det kunnat visas att någon risk förelegat att sådan egendom skulle kunna på något sätt sättas i fara genom att den kunde undanstäckas eller förstöras, har man också haft möjlighet att meddela förordnande om kvarstad. Det är två olika myndigheter — en med administrativa och en med judiciella befogenheter — som ha dessa frågor om hand, nämligen flyktkapitalbyrån och restitutionsnämnden.

Under utvecklingens gång har det emellertid visat sig att den hittills gällande lagstiftningen inte varit tillräcklig. På s. 13 i utskottsutlåtandet anføres härom följande: »Under lagens tillämpning har emellertid visat sig föreligga behov av offentligt ingripande också i andra fall och i vidare utsträckning än som vid kontrollagens tillkomst åsyftades.» Skälet här är delvis och kanske i övervägande grad av praktisk natur. Det har nämligen visat sig mycket besvärligt att under nuvarande förhållanden hålla i gång särskilt sådana företag, där utländska intressen varit dominerande. Svårigheter ha uppstått på grund av bristen av råmaterial och halvfabrikat. Man har vidare kanske inte kunnat få maskiner o. d. från det land, varifrån man tidigare importerat sådana. Det är förmodligen onödigt att i detta sammanhang påpeka att lagen i praktiken gäller tysk egendom och de svenska intressen, som äro berörda därav.

Den utvidgning av lagstiftningen som nu föreslås tar sig uttryck dels i en ändring av den s. k. kontrollagen och dels i införande av en ny s. k. admi-

*Förslag till lag om administration av vissa bolag m. m.* (Forts.)  
nistrationslag. Andringen i kontrollagen innebär att förordnande om kvarstad skall kunna ges en vidare omfattning än hittills. Kvarstad skall kunna meddelas då det finnes nödvändigt för att egendomen skall kunna komma till en, som det heter, »ändamålsenlig och ur allmän synpunkt lämplig användning». I den nya lagen — administrationslagen — säges det, att bolag eller annan juridisk person, vari finnes visst utländskt inflytande, skall kunna sättas under administration efter beslut av restitutionsnämnden. Motivet är även här att man skall säkerställa en »ändamålsenlig och ur allmän synpunkt lämplig användning» av egendomen.

Administrator för ett sådant bolag skall utses av flyktkapitalbyrån. Det är alldeles uppenbart, att en sådan administrator får osedvanliga, efter svenska rättsförhållanden exceptionella befogenheter sig tilldelade. Administratörerna får praktiskt taget alla de befogenheter, som tillkomma ett bolags alla organ, såsom bolagsstämma, bolagsstyrelse och revisorer.

Det är under sådana förhållanden inte så märkvärdigt, att vissa betänkligheter yppat sig mot denna lagstiftning. Dessa betänkligheter ha kommit till uttryck i lagrådets yttrande över lagförslagen. Betänkligheter ha också yppat sig under utskottsbehandlingen. Jag tror nog, att man inom utskottet varit ganska ense om att betänkligheterna mot lagförslagen äro avsevärda. Utskottet har emellertid böjt sig för de tvingande omständigheterna i detta fall. Det har nämligen, inte minst efter det tyska sammanbrottet, visat sig nödvändigt att en lagstiftning av denna art kommer till stånd. Man har således funnit sig i det nödvändiga. Utskottet har emellertid enhälligt velat tillråda en viss försiktighet i fråga om lagens tillämpning. På s. 14 i utskottsutlåtandet anföres härom följande: »Utskottet förutsätter emellertid, att lagen tillämpas med varsamhet och att administration icke tillgripes i fall då intresset av kontroll över och lämplig användning av företagsegendomen kan tillgodoses genom kvarstad å de utländska intressenternas aktier.»

Utskottet har således varit fullständigt enigt om syftet med dessa båda lagförslag, vilket kort sagt är att man vill underlätta en effektiv kontroll över utländsk och därmed likställd egendom och att man i samband därmed skall främja svenska intressen. Beträffande motiveringen har utskottet emellertid inte varit enigt på alla punkter. Detta har tagit sig uttryck i att flera av utskottets ledamöter beträffande en särskild punkt i motiveringen anmält reservation. Denna reservation har, skulle man kunna säga, karaktären av en indirekt gensaga mot vissa uttalanden, som gjorts i departementschefens motivering till lagförslagen. Jag ber att härvid få hänvisa till s. 7 i utskottsutlåtandet, där det av departementschefens uttalande citeras bland annat följande: »Många gånger torde företagets överlåtelse på nya händer erbjuda den lämpligaste utvägen för rörelsens fortsättande. Det kan därvid tänkas, att företaget eller dess tillgångar äro av den art, att det allmänna kan böra i en eller annan form övertaga desamma.» — — — »Med tanke särskilt på de fall då överlåtelse av egendom eller avveckling av viss verksamhet kan finnas påkallad vill jag framhålla, att i betraktande av de olika rättsanspråk, som kunna göras gällande beträffande egendomen eller verksamheten, särskilda anstalter kunna böra vidtagas för att säkerställa en såvitt möjligt rättvis värdering.»

Det är emellertid inte så mycket dessa uttalanden som ha ingivit oss reserveringar betänkligheter. I det sammanhang, där dessa uttalanden stå, te de sig icke så betänkliga. Men på s. 9 i utskottsutlåtandet återkommer en anmärkningsvärd passus i visst sammanhang. Departementschefens uttalande citeras där i utskottsutlåtandet på följande sätt: »En annan sak är att, även om något aktuellt kontrollbehov ej kan anses föreligga, administration kan vara

*Förslag till lag om administration av vissa bolag m. m.* (Forts.)  
påkallad för att främja egendomens lämpliga användning, t. ex. för att egendomen skall kunna försäljas och komma till nytta i produktionen under önskvärd ledning. Administration kan sålunda tänkas erforderlig för att säkerställa att en viktig naturtillgång, som företaget innehar, skall kunna överföras i allmän ägo när så erfordras.»

Det förefaller egendomligt att särskilt denna sista mening har kunnat inflyta i departementschefens motivering. Det är under alla förhållanden anmärkningsvärt att den influerats i den form som skett, nämligen att man särskilt tryckt på förstatligandet som ett syftemål med lagstiftningen. Det framhålles nämligen att administrationen sålunda kunde tänkas erforderlig för att säkerställa en viktig naturtillgång, som skulle kunna överföras i det allmännas ägo. Ett sådant uttalande kan intet ha med lagens egentliga syfte att göra. Uttalandet synes därför vara helt överflödigt. Jag undrar om det inte möjligen skulle kunna förhålla sig på det sättet, att det föreligger en lapsus, ett rent förbiseende. Man har kanske inte tänkt sig så noga för, och skrivningen kanske har gått av bara farten. Genom detta skrivsätt pekar man emellertid direkt på att ett av lagens syften är att överföra egendom i det allmännas ägo och detta dessutom på en väg, som måste anses ganska uppseendeväckande och stötande; ty här kan det tydligen bli fråga om att på administrativ väg överföra egendom i det allmännas ägo.

Själva tillvägagångssättet kan föranleda mycket starka betänkligheter. En av en statlig myndighet tillsatt tjänsteman skulle kunna sälja tomter, skogar, gruvor, aktier och annan egendom till kronan utan annan prövning ur allmän eller enskild synpunkt än den som ligger i Konungens tillstånd. Ett sådant förfaringssätt kan ju näppeligen anses tillfredsställande. När kronan förvärvar egendom har man vant sig vid att den använder det vanliga i lagbestämmelser fastställda realisationsförfarandet. Det förefaller som om här skulle ha öppnats en genväg — låt vara — som jag hoppas — en alldeles ofrivillig genväg, mot socialisering vid vissa tillfällen, om man skulle önska genomföra en sådan.

Det har synts minoriteten inom utskottet angeläget att skriva bort den av mig här påtalade formuleringen. Det hade varit önskvärt att man kunnat enas om att skriva bort den, eftersom vi förutsätta, att lagens mening inte har varit att öppna någon genväg för socialisering. Det har emellertid inte lyckats att åstadkomma enighet på den punkten, ehuru jag väl inte tror, att en sådan hade varit alldeles omöjlig att uppnå, om vi hade tänkt litet närmare på saken. Nu har det emellertid blivit nödvändigt för utskottsminoriteten att reservera sig och därmed klart säga ifrån, att minoriteten i varje fall inte vill intolka i denna lag något syfte, som skulle innebära en genväg till socialisering.

Häruti instämde herr *Gustafsson* i Lekåsa.

Herr *Lindqvist*: Herr talman! Jag nödgas säga några ord gentemot vad herr *Ljungqvist* anförde.

När jag läste denna reservation och nu hörde herr *Ljungqvist* tala, kom jag att tänka på det gamla talesättet, att man kan se spöken mitt på ljusa dagen. Nu är utskottet fullständigt ense om att tillstyrka den kungl. propositionen. Herr *Ljungqvist* har i sitt anförande sökt att närmare motivera de föreliggande lagförslagen. Ja, det finns ju en utförlig motivering för dessa såväl i propositionen som i utskottsutlåtandet, varför det inte torde behöva tillkomma något nytt därutöver.

Enligt min mening hade det inte varit nödvändigt för utskottet att använda sig av den motivering det anförde för att tillstyrka propositionen. Säkerligen hade ingen fara uppstått, även om utskottet hade uträklat att skriva sin motive-

*Förslag till lag om administration av vissa bolag m. m.* (Forts.)  
ring. Utskottsmajoriteten har ansett att det var alldeles obehövt att skriva som reservanterna ville. Jag kan hålla med herr Ljungqvist om att det hade varit obehövt att i propositionen medtaga de två punkter, som han citerat. Men den som skrivit propositionen har väl ansett sig böra ha med dessa punkter för att närmare klarlägga, hur det i vissa fall eventuellt kan komma att gå.

Jag har sökt att komma i förbindelse med den person i departementet, som skrivit denna proposition, för att höra om det har legat någonting bakom det skrivsätt det här gäller. Jag fick det svar som jag hade väntat, nämligen att det visst icke var fråga om att försöka på en bakväg genomföra någon socialisering. Herr Ljungqvist och hans partivänner äro på den punkten lika känsliga som den talare nere i Halland, som vid ett tillfälle sade, att när det sitter ett socialistiskt statsråd måste man läsa propositionerna mycket noga, ty vem vet — bakom varje ord kan det ligga en liten socialist begraven. Herr Ljungqvist har väl i detta fall haft samma misstanke. De förslag, som eventuellt kunna komma att läggas fram när det gäller socialisering, komma emellertid icke att läggas fram på detta sätt, herr Ljungqvist. Reservanterna själva säga, att de väl förstå, att om det skulle vara fråga om att lägga ny egendom under staten, måste ju riksdagen bevilja medel för detta ändamål, ty eljest torde ju en sådan åtgärd icke vara möjlig att genomföra.

När jag tillsporde vederbörande i departementet, om man skulle kunna anföra några exempel på när det kunde bli fråga om att egendom överhuvud taget skulle läggas under det allmänna, sade man, att det enda exempel som kunde givas och som man överhuvud taget diskuterat var att Grängsbergsbolaget kunde intressera sig för att förvärva vissa tyskdominerade gruvor i Västmanland. I övrigt hade man inga fixa planer på överförande i allmän ägo av företag eller naturtillgångar. Beträffande de stora dotterbolagen till tyska koncerner, t. ex. Siemens, hade man inte tänkt sig, att staten skulle övertaga dessa, då deras rörelse syntes alltför främmande för de slag av rörelse staten för närvarande driver. I stället skulle svenska företag med liknande drift eller nybildade svenska företag kunna övertaga rörelsen eller företaget.

Nu hade det naturligtvis som herr Ljungqvist sade gått att vinna enighet på denna punkt. Men inte går det att skapa enighet på det sätt, som herr Ljungqvist tydligen ville tillämpa, nämligen att minoriteten skulle diktera beslutet. Herr Ljungqvist menade tydligen, att detta skulle vara den enda möjligheten att nå enighet. Denna enighet hade ju kunnat vinnas, om herr Ljungqvist och hans medreservanter hade anslutit sig till vad majoriteten ville. Majoriteten har i detta fall gått till mötes så långt den kunnat. Hade majoriteten gått med på att taga in den sats, som herr Ljungqvist talade för, så veta vi ju inte vilken betydelse herrarna kunde ha inlagt i den. Denna sats kunde ju ha inneburit någonting, som jag inte har möjlighet att nu bedöma.

Utskottet är sålunda, herr talman, enigt om att den föreliggande propositionen med de två lagförslagen bör antagas av riksdagen. Utskottsmajoriteten tror också, att den motivering, som utskottet har presterat, är alldeles tillräcklig. Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

**Herr Ljungqvist:** Herr talman! Det har inte enligt min syn på saken varit frågan om att minoriteten skulle diktera utlåtandets formulering, och jag tror inte heller att utskottets hemställan ger intryck därav.

Men när herr Lindqvist säger, att reservanterna se spöken på ljusa dagen, och samtidigt förklarar, att de uttalanden ur propositionen, som jag citerat, voro obehövt, måste jag verkligen fråga följande: varför då inte undanröja denna vår spöksyn genom att vara med om den formulering, som vi reservanter föreslagit och som gendriver den tolkning, som man kan befara kan inläggas i lagarnas formulering och som herr Lindqvist själv öppet deklarerar inte



*Förslag till lag om administration av vissa bolag m. m.* (Forts.)  
är avsedd? Det hade ju varit mycket naturligare, om majoriteten i detta fall hade funnit det angeläget att biträda minoritetens ståndpunkt, som endast har till syfte att inlägga den tolkning i lagarna, varom även herr Lindqvist är med oss ense.

Jag skall emellertid med glädje ta fasta på herr Lindqvists uttalande här, att någon tolkning i den riktning som jag befarat icke från hans och förmodligen icke heller från utskottsmajoritetens sida varit avsedd. Jag tror att detta är värt att få noterat till protokollet liksom även herr Lindqvists uttalande — vilket glädde mig — att när en socialisering, ett överförande i allmän ägo av egendom, skall äga rum, bör detta ske öppet och på ett annat sätt än genom de möjligheter, som departementschefens motivering och lagens formulering faktiskt här ändå kunna öppna. Jag är som sagt för min del mycket tillfredsställd med utskottsmajoritetens talesmans uttalande på denna punkt och tar fasta därpå.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Jag är glad över att en så erfaren ledamot av lagutskottet som herr Lindqvist har tolkat detta något dunkla uttalande av Kungl. Maj:ts på det sätt han gjorde. Jag skulle ha varit ännu gladare, om någon representant för regeringen, närmast justitieministern, också hade velat ge kammaren litet närmare upplysning om vad den passus inneburit, om vars obehövlighet första lagutskottets ledamöter tydligen äro ganska överens.

Jag gjorde för ett par timmar sedan en liten visit i första kammaren och hörde då hur detta ärende behandlades där. Där ställdes det en direkt fråga just angående den punkt det här gäller till justitieministern, som var närvarande i kammaren. Jag måste säga, att jag blev mycket överraskad över att han icke på något sätt svarade på den framställda frågan. Nu är han inte närvarande i denna kammare när ärendet behandlas, varför man inte kan spörja honom om hur han tolkar dessa avsnitt. Jag har, herr talman, endast velat säga, att det skulle ha varit tryggare om man hade fått ett uttalande även ifrån det statsråds sida, som svarar för propositionen, beträffande vad vederbörande har avsett med de uttalanden, det här gäller.

Herr **Ljungqvist**: Herr talman! Jag vill endast säga, att när det nu ändå är så att de uttalanden, som jag här citerat, stå i departementschefens motivering, ser jag mig nödsakad att göra vad jag tidigare försummade, nämligen att yrka bifall till reservationen.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen framställde propositioner på dels bifall till utskottets hemställan dels ock utskottets hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

## § 16.

Föredrogs vart efter annat:

första lagutskottets memorial, nr 57, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av visst ärende anlitat biträde; och

andra lagutskottets utlåtande, nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

Kammaren biföll vad utskotten i detta memorial och detta utlåtande hemställt.

## § 17.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa under den förstärkta försvarsberedskapen anvisade medel; och

nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskild utbildning av folkskollärare jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande, nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om nöjesskatt jämte i ämnet väckta motioner; samt

sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, dels ock i ämnet väckta motioner.

## § 18.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 582, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Hemsö kommun för vissa kommunen åvilande skatterestitutioner;

nr 583, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om tullfrihet för vissa till riket införda partier penicillin; och

nr 584, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängt bemyndigande att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45;

från bevillningsutskottet:

nr 588, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående inventering av varulager i samband med krigskonjunkturbeskattningens avveckling; och

nr 589, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); samt

från första lagutskottet:

nr 579, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.;

nr 580, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.; och

nr 581, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om administration av vissa bolag m. m.

## § 19.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.35 em.

In fidem  
Sune Norrman.

## Fredagen den 14 december.

Kl. 4 em.

### § 1.

Justerades protokollet för den 8 innevarande december.

### § 2.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 293 och 294, bevillningsutskottets betänkande nr 66 samt sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

### § 3.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 skall uppföras först bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista, under det att övriga ärenden upptagas i den ordning, i vilken de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

### § 4.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

*Interpellation.*

Herr **Andersson** i Gisselås, som anförde: Herr talman! I en av gårdagens tidningar relaterades en uppseendeväckande händelse, vilken, därest den är riktigt återgiven i tidningen, synes förtjänt av en närmare granskning.

Enligt denna notis skulle Vålbackens tegelbruk utanför Östersund komma att förpliktas att med åsidosättande av tillämnade leveranser till brukets naturliga avsättningsområde först leverera 900 000 tegel till Stockholms folkskoledirektion under hot av att icke erhålla nya leveransstillstånd av industrikommissionen.

Tegelbrukets chef har i saken berättat följande:

»I tisdags blev jag uppringd av IK och fick då förhandsmeddelande om saken, varom i går anlände ett brev. Då jag upplyste den uppringande tjänstemannen i IK om att leveransen till folkskoledirektionen skulle betyda, att all byggnadsverksamhet inom vårt leveransdistrikt skulle lamslås, fick jag kort och gott det svaret:

'Då får ni skjuta på Östersund ett halvår!'

När jag som ytterligare argument påpekade, vilken förbittring leveransstoppet skulle väcka bland våra köpare, fick jag svaret:

'Det är bara att skylla på industrikommissionen.'»

Det brev, som Vålbackens tegelbruk fått från IK jämte ett formulär för licensansökan, vari den stipulerade kvantiteten ifyllts och det anges, att teglet skall användas för folkskolebyggnader i Stockholm, är av följande lydelse:

*Interpellation. (Forts.)*

»Statens industrikommission får härmed hemställa, att bifogat formulär BY-116 vederbörligen ifylles beträffande vilken tid rubricerade leverans kan ske. Industrikommissionen får vidare meddela, att kommissionen inte kommer att utfärda ytterligare leveranstillstånd för Edert bruk, förrän formuläret återkommit, och att nya leveranstillstånd skulle komma att utställas med leveranstid först efter det kvantiteten fullgjorts.»

Industrikommissionens beslut skulle innebära, att all byggnadsverksamhet inom brukets leveransområde, som sträcker sig över hela Jämtlands län och upp efter inlandsbanan, komme att stoppas för minst ett halvår framåt. Då tegeltillverkningen är en nyckelindustri, skulle följden av kommissionens beslut medföra ett betydande avbräck för de därav berörda företagen och byggnadsarbetarna, som kanske komma att bli arbetslösa. Även för befolkningen i övrigt inom området skulle beslutet givetvis innebära stora svårigheter vid lösandet av den även där mycket allvarliga bostadsfrågan.

Det synes icke vara riktigt, att Stockholms intressen på sätt som skett skola gynnas på landsortens bekostnad. Visserligen är ju läget inom tegelproduktionen allvarsamt, men frågan torde dock kunna lösas på ett mindre radikalt sätt, t. ex. genom fördelning av leveransskyldigheten på flera tegelbruk inom olika områden, även om något sådant måhända skulle medföra ett visst merarbete för industrikommissionen.

Ävenledes måste man reagera mot det sätt, varpå vederbörande tjänsteman meddelade tegelbruket kommissionens preliminära beslut. Den ton, som därvid kommit till användning, torde visserligen kunna anses symptomatisk för det nuvarande kommissionsväsendet vid meddelande av dess maktdekret men erhåller icke därmed något berättigande.

Överhuvud taget har hela denna affär än en gång påvisat de svagheter, främst osmidighet, som synas vidlåda det nuvarande systemet. Enbart makt får icke bli rätt. Mot en på ett sådant sätt genomförd »planhushållning» måste varje rättänkande individ reagera. I det långa loppet torde icke heller stats intressen vara betjänta av en dylik politik.

Med anledning av vad sålunda anförts får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet observerat den form av statlig planhushållning, som industrikommissionen genom ovan påtalade beslut introducerat?

Ämnar herr statsrådet i anledning därav vidtaga sådana åtgärder, att konsumenterna inom det därav berörda området få sina berättigade krav på försörjning med tegelvaror för byggnadsproduktion tillgodosedda under den ifrågasvarande tidrymden?

Denna anhållan bordlades.

## § 5.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 585, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 586, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm m. m.;

nr 587, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till ryska institutet vid Stockholms högskola;

nr 590, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa förmåner i samband med avvecklingen av försvarsberedskapen;

nr 591, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa förmåner till värnpliktiga; och

nr 592, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående hemvärnets rekrytering, tjänstgöringsskyldighet och ekonomiska förmåner.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens förordnande, nr 578, för en kommitterad för tryckfrihetens vård.

## § 6.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.08 em.

In fidem  
*Sune Norrman.*